

**TURUN
YLIOPISTO**
Oikeustieteellinen
tiedekunta

Maalittamisen erilliskriminalisointi yleisten kriminalisointiperiaatteiden puitteissa

Rikosprosessi ja yhdenvertaisuus

Pro gradu -tutkielma

Elena Lukkarinen

18.5.2023

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu-tutkielma

Oppiaine: Oikeustiede

Tekijä(t): Elena Lukkarinen

Otsikko: Maalittamisen erilliskriminalisointi yleisten kriminalisointiperiaatteiden puitteissa

Ohjaaja(t): Johanna Niemi

Sivumäärä: 79 sivua

Päivämäärä: 18.5.2023

Tutkielmassa pyrin antamaan kattavan kokonaiskuvan maalittamisen kriminaalipoliittisesta asemasta Suomessa. Tutkimuksen tavoitteena on arvioida tulisiko maalittaminen säätää rikoslaissa rangaistavaksi teoksi sekä olisiko tämä mahdollista kriminalisointiperiaatteiden puitteissa. Tarkasten maalittamista kokonaisvaltaisena ilmiönä yhteiskunnassamme ja selvitän maalittamisen haitallisuutta ja ominaispiirteitä. Tarkastelen erilliskriminalisoinnin tarpeellisuutta ensin jo voimassa olevan lainsäädännön näkökulmasta ja selvitän, voisiko maalittamisesta tuomiota jo olemassa olevien rikoslainsäädösten puitteissa. Lähteinä käytän tutkimusongelman kannalta keskeistä lainsäädäntöä sekä oikeuskirjallisuutta. Pääasiallisina lähteinä toimivat Sakari Melanderin väitöskirja Kriminalisointiteoria : rangaistavaksi säätämisen oikeudelliset rajoitukset sekä Mika Illmanin selvitys Järjestelmällinen häirintä ja maalittaminen.

Tutkin maalittamisen eri ulottuvuuksia ja tarkastelen voimassaolevaa lainsäädäntöä tulkitsemalla onko erilliskriminalisointi välttämätöntä, vai voitaisiinko maalittamiseen puuttua voimassaolevaa rikoslakia hyödyntäen. Tällaisia lainkohtia ovat muun muassa vainoamista, laitonta uhkausta, vaalirikosta ja poliittisten toimintavapauksien loukkaamista koskevat rikoslainsäädökset. Nämä eivät kuitenkaan ole riittävä keino torjua maalittamista, vaan näen erilliskriminalisoinnin tarpeellisenä maalittamisen laaja-alaisuuden johdosta.

Tarkastelen maalittamista kriminalisointiperiaatteiden puitteissa ja sillä uuden kriminalisoinnin tulee noudattaa näitä periaatteita ollakseen hyväksyttävä ja oikeudenmukainen. Maalittamisen erilliskriminalisoinnin suurimmat haasteet olisivat perusoikeuksien näkökulmasta sananvapauden toteutumisen turvaaminen ja kriminalisointiperiaatteiden näkökulmasta laillisuusperiaatteeseen sisältyvien tarkkarajaisuus- ja täsmällisyysvaatimusten täyttyminen. Nämä haasteet eivät kuitenkaan aseta ylitsepääsemätöntä estettä maalittamisen erilliskriminalisoinnille.

Tutkimukseni johtopäätös on, että maalittaminen tulisi säätää rikoslaissa rangaistavaksi teoksi ja se olisi mahdollista yleisiä kriminalisointiperiaatteita kunnioittaen. Tutkimustulokseni mukaan nykyinen rikoslainsäädäntö ei ole riittävä torjumaan maalittamista, joten erilliskriminalisointi on tarpeen kansalaisten perusoikeuksien toteutumisen turvaamiseksi.

Avainsanat: Maalittaminen, erilliskriminalisointi, sananvapaus, kriminalisointiperiaatteet, sosiaalinen media.

Sisällys

Maalittamisen erilliskriminalisointi yleisten kriminalisointiperiaatteiden puitteissa	I
Lähteet.....	III
Lyhenteet.....	X
1 Johdanto.....	1
1.1 Tutkimuksen taustaa ja lähtökohdat.....	1
1.2 Tutkimuskysymys, rajaukset, lähteet ja metodologia	4
2 Maalittaminen	9
2.1 Mitä tarkoittaa termi maalittaminen?	9
2.2 Maalittamisen uhka yksilölle	15
2.3 Maalittaminen yhteiskunnallisena ongelmana	18
2.4 Syyt maalittamisen taustalla	21
3 Maalittaminen suhteessa voimassa olevaan rikoslakiin	25
3.1 Maalittamiseen liittyvät tunnusmerkistöt	25
3.2 Viestintärauhan rikkominen	26
3.3 Vaalirikos ja poliittisten toimintavapauksien loukkaaminen	28
3.4 Laiton uhkaus.....	31
3.5 Kunnianloukkaus	35
3.6 Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen	38
3.7 Vainoaminen.....	40
3.8 Osallisuustyyppiset teot.....	45
3.9 Onko nykyinen lainsäädäntö riittävä?	47
4 Kriminalisointiperiaatteet	49
4.1 Perusoikeuksien rajoitusedellytykset.....	49
4.2 Kriminalisointiperiaatteet suhteessa perusoikeuksien rajoitusedellytyksiin ..	52
4.3 Laillisuusperiaate	56
4.3.1 Tarkkarajaisuus- ja täsmällisyysvaatimus	58

4.3.2	Lailla säätämisen vaatimus	61
4.4	Ihmisarvon loukkaamattomuuden periaate	62
4.5	Oikeushyvien suojelun periaate	64
4.6	Ultima ratio -periaate	68
4.6.1	Vaihtoehtoiset keinot maalittamiseen torjumiseksi	69
4.7	Hyöty-haitta punninnan periaate	73
5	Johtopäätökset	76

Lähteet

Kirjallisuus

Aarnio, Aulis, Laintulkinnan teoria: yleisen oikeustieteen oppikirja, WSOY, Porvoo 1989.

Ervasti, Kaijus. Laki, konflikti, tuomio: oikeus yhteiskunnallisena ilmiönä, Edita publishing, Helsinki 2012.

Forss, Marko, Rangaistava vihapuhe internetissä: miten kansanryhmän suoja eroaa yksilön suojasta? Edilex 2018, referee-artikkeli.

Frände, Dan, Yleinen rikosoikeus. 2., uudistettu painos. Edita Publishing Oy 2012.

Frände, Dan et al. Keskeiset rikokset, Edita 2018. 4. uudistettu ja laajennettu laitos.

Hallberg, Pekka - Karapuu, Heikki - Ojanen, Tuomas - Scheinin, Martti - Tuori, Kaarlo - Viljanen, Veli-Pekka, Perusoikeudet, Helsinki 2005, Sanoma Pro verkkokirja.

Hirvonen, Ari. Mitkä metodit? : opas oikeustieteen metodologiaan, Helsinki 2011.

Husa, Jaakko, Eduskunnan täysistuntomenettely lain legitimiisyyden testajana, (Julkis)Oikeusteoreettinen tutkimus Jürgen Habermasin kommunikatiivisen rationalisuuden teorian soveltamisesta Suomen eduskunnan täysistuntomenettelyyn eduskuntalain välillisenä legitimiisyyden testajana, Lapin yliopiston hallintotieteellisiä julkaisuja, Rovaniemi 1992.

Häkkinen, Anna, Maalittamisen laajuutta käsittelevä kirjallinen aineisto – Yhteenveto, Sisäministeriön julkaisuja 2021:8.

Illman, Mika, Järjestelmällinen häirintä ja maalittaminen, Lainsäädännön arviointia, Valtioneuvoston selvityksiä 3/2020.

Kaartinen, Marjo – Peikola, Matti – Salmi, Hanna – Varila, Marja-Liisa – Baltzar, Carmen, Vihan pitkät jäljet: menneisyydestä, vainosta, vihasta ja siitä, mitä meidän olisi sille tehtävä, Turun yliopiston julkaisuja 2018.

Kanerva, Janne, Maalittamisen rikosoikeudellinen sääntely: Arviomuistio, Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2022:29.

Kesseli, Pasi, Tykistö taistelee tulellaan, Edita 2017.

Kivivuori, Janne, Rikollisuuden syyt. 2. uud. laitos. Nemo, Helsinki 2013.

Knuutila, Aleks - Kosonen, Heidi - Saresma, Tuija - Haara, Paula - Pöyhkäri, Reeta, Viha vallassa: Vihapuheen vaikutukset yhteiskunnalliseen päätöksentekoon,

- Valtioneuvoston kanslia, Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019:57.
- Koivukari, Kristiina, Voisiko maalittaminen olla rangaistavaa? *Lakimies* 6/2021 s. 963–992.
- Kolehmainen, Simo, Syyte oikeudesta sananvapauserikoksissa. Valtakunnansyyttäjänviraston julkaisusarja nro 6. 2009 .
- Korpisaari, Päivi. Sananvapaus verkossa – yksilöön kohdistuva vihapuhe ja verkkoalustan ylläpitäjän vastuu. *Lakimies* 7–8/2019, s.
- Lammi, Sonja, Törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelua koskevan kriminalisoinnin hyväksyttävyyttä. *Lakimies* 5/2018, s. 541–566.
- Lappi-Seppälä, Tapio, Miksi rikosoikeus? Teoksessa Hirvonen, Ari (toim.), Kohti 2000-luvun rikosoikeutta, Helsingin yliopiston rikos- ja prosessioikeuden laitos, Helsinki 1994, s. 71-94.
- Lappi-Seppälä, Tapio, Rikosoikeuden yleisiä oppeja koskeva uudistus 1. *Lakimies*. 2003, s. 751-788.
- Lappi-Seppälä, Tapio - Hakamies, Kaarlo - Helenius, Dan - Melander, Sakari - Nuotio, Kimmo - Ojala, Tim - Rautio, Ilkka, Rikosoikeus, Alma Talent 2022, verkkokirja.
- Lehti, Lotta, Miten yhteiskunnallista vuoropuhelua voisi parantaa? Teoksessa Vihan pitkät jäljet: menneisyydestä, vainosta, vihasta ja siitä, mitä meidän olisi sille tehtävä. toim. Kaartinen, Marjo. Turun yliopiston julkaisuja 2018.
- Melander, Sakari. Kriminalisointiteoria : rangaistavaksi säätämisen oikeudelliset rajoitukset. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 2008.
- Melander, Sakari, 14. RL 25: Vapauteen kohdistuvat rikokset. Teoksessa Hakamies, Kaarlo et al. Rikosoikeus. WSOYpro, 2013.
- Melander, Sakari, EU-rikosoikeus. 2. uud. p. Helsinki: Talentum, 2015.
- Myllymäki, Arvo, Julkistyonantajat ja virkaehtolainsäädäntö, Finn publishers, Tampere 1989.
- Mäkinen, Kari, Sanat ovat tekoja: Vihapuheen ja nettikiusaamisen vastaisten toimien tehostaminen, Sisäministeriön julkaisuja 2019:23.
- Neuvonen, Riku (toim.), Vihapuhe Suomessa. Edita, 2015.
- Neuvonen, Riku. Yksityisyyden suoja Suomessa. Helsingin kamari Oy, 2014.
- Niemi-Kiesiläinen, Johanna, Seksuaalirikosten muutokset ja sukupuolittunut subjekti. Teoksessa Nuotio, Kimmo – Herler, Casper – Bouch, Johan (toim.), Nykyajan

- muuttuva oikeus. Nutida rätt i förändring. R.f. Justus ry 10 vuotta/år.
Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 2001, s. 113–140.
- Nuutila, Ari-Matti, Rikoslain yleinen osa. Lakimiesliiton kustannus, Helsinki 1997.
- Ojanen, Tuomas, Perusoikeusjuridiikka. Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta, 2015.
- Ollila, Riitta, KKO 2013:50 – laiton uhkaus ja vihapuheet. Oikeustapauskommentti. Lakimies 2013/6. s. 1134.
- Oksanen, Atte, Young people as victims of crime on the internet: A population-based study in Finland. *Vulnerable Children and Youth Studies* 8(4), 2013.
- Pesonen, Pirkko, Sosiaalisen median lait, Lakimiesliiton kustannus, 2013.
- Poutanen-Rokka, Mira, Ilmaisurikokset tietoverkkoympäristössä:Laitonuhkaus, kunnianloukkaus ja yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen Helsingin yliopisto, Oikeustieteellinen tiedekunta.
- Pylvänen, Päivi, Laiton uhkaus ja kiihottaminen kansanryhmää vastaan Internetin keskustelupalstoilla vuosina 2013 ja 2014, Julkaisussa Oikeus, tieto ja viesti : viestintäoikeuden vuosikirja 2015, Päivi Korpisaari, (toim.). Helsinki, Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta, 2016.
- Pöytäri, Reeta – Haara, Paula – Raittila, Pentti, Vihapuhe sananvapautta kaventamassa, Suomen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print, Tampere 2013.
- Riekkinen, Juhana: Targeting Targeted Harassment: Problems with Criminalization and Platform Liability, *Tagungsband des 25. Internationalen Rechtsinformatik Symposions IRIS*, 2022, s. 1-10.
- Saraviita, Ilkka, Perustuslaki. Toinen, uudistettu painos, Talentum verkkokirja, 2016.
- Serlachius, Allan, Suomen rikosoikeuden oppikirja. 2. osa, (II puolisko). 2. p. Otava, Helsinki 1926.
- Siltala, Raimo, Oikeustieteen tieteenteoria, Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 2003.
- Silvennoinen, Elisa – Tolvanen, Matti, Vainoaminen rangaistavaksi – loittoneeko vaino, riita? *Defensor Legis* 5/2014 s. 752–763. 4.11.2014.
- Tapani, Jussi, Tolvanen, Matti ja Hyttinen, Tatu, Rikosoikeuden yleinen osa, Vastuuoppi, Alma Talent, Helsinki, 2019.
- Tolonen, Jenni. Rikoksesta epäillyn tai tuomitun yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen sosiaalisessa mediassa, Pro gradu-tutkielma, Turun yliopisto, Kesäkuu 2020, s. 75. Julkaistu Edilexissä 2.9.2020.

Tolvanen, Matti, Tieliikenne rikokset, Lakimiesliiton kustannus, Helsinki, 1999.

Tolvanen, Matti, Johdatus kriminaalipolitiikan teoriaan, Joensuun yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja 2005.

Viljanen, Veli-Pekka. Perusoikeuksien rajoitusedellytykset, Talentum Media, Helsinki 2014.

Virallislähteet

HE 309/1993 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

HE 44/2002 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

HE 54/2002 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 19/2013 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n ja poliisilain 5 luvun 9 §:n muuttamisesta.

HE 226/2020 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 25 luvun 9 §:n muuttamisesta.

HE 7/2021 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta.

LA 33/2019 vp. Lakialoite laiksi rikoslain muuttamisesta.

PeVM 25/1994 Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 25 hallituksen esityksestä perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

PeVM 14/2002 Perustuslakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä laiksi sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

PeVL 23/1997 Perustuslakivaliokunnan lausunto asiaan Hallituksen esitys oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia sekä seksuaalirikoksia koskevien säännösten uudistamiseksi

PeVL 10/2000 Perustuslakivaliokunnan lausunto asiaan Hallituksen esitys rikollisjärjestön toimintaan osallistumisen säätämisestä rangaistavaksi.

PeVL 26/2002 Perustuslakivaliokunnan lausunto asiaan Valtioneuvoston kirjelmä ehdotuksesta neuvoston puitepäätökseksi (rasismin ja muukalaisvihan vastainen toiminta).

Kansallinen riskiarvio 2018, Sisäinen turvallisuus, Sisäministeriön julkaisuja 2019:5.

Sisäministeriön asettamispäätös 20.5.2020, työryhmän asettaminen maalittamisen vastaisten toimien tehostamiseksi.

Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi rikoslain 25 luvun 9 §:n muuttamisesta, lausuntotiivistelmä, Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2020:12

Sananvapausrikokset, vainoaminen ja viestintärauhan rikkominen, Oikeusministeriön julkaisu 24/2012.

Asiantuntijalausunnot

Johanna Niemen lausunto asiaan HE 7/2021, 27.3.2022.

Lakimiesliiton lausunto lakivaliokunnalle rikoslain 25 luvun 9 §:n muuttamisesta, Helsingissä 5.2.2021.

Oikeuskanslerinviraston lausunto rangaistusten oikeasuhtaisuudesta, Kriminaalipolitiikan arviomuistio 2018.

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry:n asiantuntijalausunto asiaan HE 226/2020 vp LaV, 09.02.2021.

Suomen tuomariliitto ry:n asiantuntijalausunto asiaan HE 226/2020 vp LaV, 09.02.2021.

Poliisihallituksen, Valtakunnansyyttäjän ja käräjäoikeuksien laamannien allekirjoittama aloite 17.6.2019. Aloite ID-19121964.

Poliisiylitarkastaja Mikko Eräsen lausunto asiaan HE 226/2020 vp LaV, 09.02.2021.

Tasa-arvovaltuutetun lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi rikoslain 25 luvun 9 §:n muuttamisesta.

Tieteentekijöiden liitto ry:n lausunto asiaan HE 226/2020, 31.8.2020.

Internetlähteet

Kilpailu- ja kuluttajavirasto, Kuluttaja-asiamiehen linjaukset, vaikuttajamarkkinointi sosiaalisessa mediassa, luettu 3.4.2022.

<https://www.kkv.fi/kuluttaja-asiat/tietoa-ja-ohjeita-yrityksille/kuluttaja-asiamehen-linjaukset/>

Lakimiesliitto: ”Laittomasta uhkauksesta virallisen syytteen alainen rikos – Lakimiesliiton mielestä muutos on riittämätön estämään maalittamista”.

Lakimiesliiton verkkosivut 1.10.2021, luettu 6.5.2023.

<https://juristiliitto.fi/uutiset-laittomasta-uhkauksesta-virallisen-syytteen-alainen-rikos-lakimiesliiton-mielesta-muutos-on-riittamaton-estamaan-maalittamista/>

”Somevaikuttaja Miisa Nuorgam väittää poliisin suosittaneen uhkailun tutkimatta jättämistä, koska se ”saattaisi provosoida tekijää” – soitimme poliisille”
Helsingin Sanomat, verkkojulkaisu, 20.1.2020, luettu 18.3.2023.

<https://www.hs.fi/nyt/art-2000006378483.html>

Instagramin käyttöehdot, luettu 6.5.2023.

<https://help.instagram.com/581066165581870>

Kotimaisten kielten keskus, kielitoimiston sanakirja, luettu 4.5.2023.

<https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/maalittaa?searchMode=all>

Plan internationalin tutkimus, ”Free to be online? Girls’ and young women’s experiences of online harassment”, 2020, luettu 5.4.2023.

https://plan.fi/wpcontent/uploads/2021/05/verkkohairintasuomessa_raportti2020.pdf

Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö

[verkkojulkaisu], Suomalaisten internetin käyttö 2019, luettu 8.5.2023.

https://www.stat.fi/til/sutivi/2019/sutivi_2019_2019-11-07_kat_001_fi.html

Rikosuhripäivystyksen verkkosivut, ”Maalittaminen on järjestelmällistä toimintaa, jonka tarkoituksena on vaientaa uhri”, luettu 4.4.2023.

<https://www.riku.fi/erilaisia-rikoksia/maalittaminen/>

Toimittajat ilman rajoja, ”Väkivalta toimittajia kohtaan kaksinkertaistui Euroopassa – Pohjoismaat journalismin mallimaita”, luettu 6.5.2023.

<https://www.toimittajatilmanrajoja.fi/post/v%C3%A4kivalta-toimittajia-kohtaan-kaksinkertaistui-euroopassa-pohjoismaat-journalismin-harvoja-mallima>

Twitterin käyttöehdot, luettu 6.5.2023.

<https://help.twitter.com/en/rules-and-policies/twitter-rules>

Oikeuskäytäntö

Korkein Oikeus

KKO 2011:71

KKO 2012:58

KKO 2018:81

KKO:2021:7

KKO 2021:45

KKO 2022:8

Hovioikeudet

Helsingin hovioikeuden tuomio 14.7.2020 nro 20/124654

HelHO:2021:15

Käräjäoikeudet

Helsingin käräjäoikeuden tuomio 18.10.2018 nro 18/144694

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin

Mamère v. Ranska (7.11.2006)

Erbakan v. Turkki (6.7.2006)

Lyhenteet

EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus
HelHo	Helsingin Hovioikeus
KP-sopimus	Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälinen yleissopimus
LA	Lakialoite
OM	Oikeusministeriö
PeV	Perustuslakivaliokunta
RL	Rikoslaki
Sananvapauslaki	Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä
SM	Sisäministeriö
Spjl	Suomen poliisijärjestöjen liitto
STV	Suomen virallinen tilasto

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen taustaa ja lähtökohdat

Lähes jokainen suomalainen käyttää internetiä muun muassa päivittäisten asioiden hoitamiseen, viestintään ja tiedonhakuun.¹ Internetissä hyödynnetään myös sosiaalisen median uutis- ja videopalveluita ja pidetään yhteyttä ystäviin, sukulaisiin ja harrastusryhmiin sekä toisaalta hoidetaan myös liike- ja ammattitoimintaa tai asioidaan viranomaisten kanssa.² Sosiaalisen median palveluja käyttää maailmassa yli miljardi ihmistä ja tämän lisäksi myös yritykset, yhteisöt ja viranomaiset ovat havainneet sen tuomat hyödyt ja avanneet omia sosiaalisen median palveluja tai ryhtyneet käyttämään suosituimpia sosiaalisen median alustoja omaan viestintään ja markkinointiin.³ Verkkoympäristöstä ja sosiaalisesta mediasta on muutamassa vuosikymmenessä tullut vakiintunut osa yhteiskuntaa ja se on avannut uuden median aikakauden, joka antaa yksilölle vapauden tuottaa ja jakaa omaa sisältöä helposti ja vaivattomasti. Sosiaalisen median lukeminen, viestien jakaminen ja oman sisällön luominen ovat perustuslain 12 §:ssä ja Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (KP-sopimuksen) 19 artiklassa sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen (EIS) 10 artiklassa turvatun sananvapauden käyttämistä.⁴

Tämän turvatun sananvapauden varjolla, sosiaalisen median helpon saatavuuden avustamana, on kuitenkin noussut esille henkilöitä ja ryhmittymiä, jotka käyttävät verkkomedian alustoja häirintään, vainoamiseen, kiusaamiseen, uhkailuun ja muuhun haitalliseen toimintaan. Tätä internetissä tapahtuvaa laajaa ilmiötä on alettu viime vuosina kutsumaan maalittamiseksi. Useat tahot, kuten Lakimiesliitto, Poliisihallitus ja Valtakunnansyyttäjänvirasto kannattavat maalittamisen kriminalisointia ja ovat antaneet maalittamisen kriminalisointia puoltavia lausuntoja viime vuosien aikana.⁵ Maalittamiselle ei ole nimikettä tällä hetkellä voimassa

¹ Internetin käyttäjien osuus koko 16–89-vuotiaasta väestöstä oli 90 prosenttia vuonna 2019. Luvut sisältävät sekä netin käytön yksityistarkoituksiin että työhön ja opiskeluun liittyvän käytön. Tilastokeskus.

² Korpisaari 2019, s. 927.

³ Pesonen 2013, luku 1.5 Sosiaalisen median käyttäjät, teoksessa Sosiaalisen median lait.

⁴ KP-sopimuksen mukaan jokaisella on oikeus mielipiteen vapauteen ilman ulkopuolista puuttumista, jokaisella on sananvapaus ja tämä oikeus sisältää vapauden hankkia, vastaanottaa ja levittää kaikenlaisia tietoja ja ajatuksia riippumatta alueellisista rajoista joko suullisesti, kirjallisesti tai painettuna taiteellisessa muodossa tahi muulla hänen valitsemallaan tavalla. Tämä oikeus voidaan saattaa tiettyjen rajoitusten alaiseksi, mutta näiden tulee olla laissa säädettyjä ja sellaisia, jotka ovat välttämättömiä 1) toisten henkilöiden oikeuksien tai maineen kunnioittamiseksi, 2) valtion turvallisuuden tai yleisen järjestyksen ("ordre public"), terveydenhoidon tai moraalin suojelemiseksi. EIS:n mukaan jokaisella on sananvapaus, joka sisältää vapauden pitää mielipiteitä sekä vastaanottaa ja levittää tietoja ja ajatuksia alueellisista rajoista riippumatta ja viranomaisten siihen puuttumatta.

⁵ Poliisihallituksen, Valtakunnansyyttäjän ja käräjäoikeuksien laamannien allekirjoittama aloite 17.6.2019.

olevassa rikoslaissa, vaan maalittamistapaukset käsitellään oikeusjärjestelmässä muun muassa viestintärauhan rikkomisena, vainoamisena, laittomina uhkauksina ja kunnianloukkauksina. Suuri osa maalittamistapauksista jää kuitenkin näiden rikosnimikkeiden tunnusmerkistön ulkopuolelle, eikä tähän ongelmaan ole vielä puututtu lainsäädännöllä. Tämä lainsäädännön puuttuminen mahdollistaa tietynlaisen ei-toivotun käyttäytymisen yhteiskunnassa ja tällaisen käyttäytymisen kitkemiseen tulisi olla keinoja.

Maalittamisen rikosoikeudellinen tarkastelu on tällä hetkellä erittäin ajankohtainen ongelma ja tästä syystä mielenkiintoinen lähtökohta tutkimukselle. Mielipiteitä maalittamisen kriminalisoinnin puolesta ja vastaan on esitetty runsaasti viime vuosien aikana, mutta konkreettisia lainsäädännöllisiä askelia ei ole vielä otettu maalittamisen kriminalisoinnin edistämiseksi. Ajankohtaisuutensa lisäksi maalittamisen rikosoikeudellinen asema luo mielenkiintoisen tutkimuskohteen lainsäädännön kannalta sen kaksijakoisen luonteensa vuoksi, sillä se asettaa vastakkain toisaalta perustuslain turvaaman sananvapauden ja toisaalta perustuslain takaaman suojan hengelle ja terveydelle. Maalittamisen kriminalisointia voidaan siis toisaalta puolustaa, toisaalta vastustaa perustuslaillisiin oikeuksiin nojaten.

Vaikka maalittamista ei ole itsessään kriminalisoitu, sen torjumiseksi on otettu muita askelia. Sisäministeriön, oikeusministeriön sekä opetus- ja kulttuuriministeriön asettama työryhmä esitti 8.5.2019 luovuttamassaan mietinnössä, että oikeusministeriö arvioisi, pitääkö sananvapauteen liittyvät viharikokset säätää virallisen syytteen alaisiksi ainakin niissä tilanteissa, joissa henkilö joutuu vihapuheen kohteeksi virkatoimiensa, työtehtäviensä tai luottamustehtäviensä hoitamisen vuoksi.⁶ Vuonna 2019 Poliisihallitus, Valtakunnansyyttäjän virasto ja käräjäoikeuksien laamannit tekivät aloitteen lainsäädäntötoimiin ryhtymistä maalittamiseen puuttumiseksi ja tätä aloitetta ovat tukeneet muun muassa Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry, Suomen Lakimiesliitto ry, Suomen Syyttäjäyhdistys ry, Suomen Tuomariliitto ry ja Suomen Kihlakunnanvoudit ry.⁷ Tämä esitys ei tullut koskaan kokonaisuudessaan voimaan, joskin esityksen ja mietinnön pohjalta päätettiin säätää laittomasta uhkauksesta virallisen syytteen alainen rikos niissä tapauksissa, joissa uhkaus

⁶ Sanat ovat tekoja: Vihapuheen ja nettikiusaamisen vastaisten toimien tehostaminen, Sisäministeriön julkaisuja 2019:23.

⁷ Poliisihallituksen, Valtakunnansyyttäjän ja käräjäoikeuksien laamannien allekirjoittama aloite 17.6.2019. Ks. myös Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi rikoslain 25 luvun 9 §:n muuttamisesta, lausuntotiivistelmä. Oikeusministeriön julkaisuja 2020:12.

kohdistuu henkilöön hänen työtehtävänsä tai julkisen luottamustehtävänsä vuoksi. Tämä muutos rikoslakiin tuli voimaan 1.10.2018 ja se oli osa pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman tavoitetta puuttua nykyistä vahvemmin viranomaistoimintaa, tutkimusta ja tiedonvälitystä uhkaavaan järjestelmälliseen häirintään, uhkailuun ja maalittamiseen.⁹

Tällainen muutos rikoslakiin ei ole nähdäkseni kuitenkaan tarpeeksi vahva keino torjumaan niin laaja-alaista ja hajanaista ilmiötä kuin maalittaminen, ja useat eri tahot ovatkin antaneet lausuntoja koskien maalittamisen torjumisen jatkotoimenpiteitä.¹⁰ Muun muassa Lakimiesliitto on todennut tämän muutoksen olevan riittämätön toimenpide maalittamisen torjumiseen, vaikka suunta onkin oikea.¹¹ Tätä muutosta voidaan kuitenkin pitää eräänlaisena suunnannäyttäjänä sille, että nykyisessä poliittisessa ilmapiirissä ollaan avoimia ja halukkaita torjumaan maalittamisesta aiheutuvia haittoja myös lainsäädännön keinoin.

Halukkuudesta torjua maalittamista lainsäädännöllisin keinoin kertoo myös käräjäoikeuksien laamannien oikeusministeriölle 19.12.2018 tekemä lainsäädäntöesitys lainkäyttöhenkilöstön rikosoikeudellisesta suojasta vihamielistä mediavaikuttamista vastaan.¹² Tämän lisäksi kolmetoista kansanedustajaa teki vuonna 2019 lakialoitteen viranomaisten maalittamista koskevan kriminalisoinnin säätämiseksi. Aloitteeseen sisältyi myös säännös eräiden maalittamistekojen poistamiseksi asianomistajarikoksista.¹³ Sisäministeriö puolestaan asetti vuonna 2020 työryhmän, jonka tarkoituksena oli selvittää keinoja maalittamisen vastaisten toimien tehostamiseksi.¹⁴ Työryhmän tavoitteena oli tarkastella maalittamista laajasti, hallinnonalojen rajat ylittävänä ja yhteiskunnan eri osa-alueisiin kohdistuvana ilmiönä. Myös valtioneuvosto on teettänyt selvityksen maalittamisesta rikosoikeuden ja työsuojelulainsäädännön näkökulmista. Tämän selvityksen toimitti Mika Illman, joka arvioi lainsäädännön uudistuksen tarkoituksenmukaisuutta ja tarpeellisuutta Valtioneuvoston julkaisussa ”Järjestelmällinen häirintä ja maalittaminen, Lainsäädännön arviointia, Valtioneuvoston selvityksiä 3/2020”.

⁸ Laki rikoslain 25 luvun 9 §:n muuttamisesta.

⁹ Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019: Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta, s. 91.

¹⁰ Muun muassa Opetusalan ammattijärjestö OAJ, Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry, Suomen Tuomariliitto ry ja Akava ry ovat antaneet maalittamisen kriminalisointia puoltavia lausuntoja.

¹¹ Lakimiesliiton verkkosivut.

¹² Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi rikoslain 25 luvun 9 §:n muuttamisesta, lausuntotiivistelmä, s. 6.

¹³ LA 33/2019 vp.

¹⁴ Sisäministeriön asettamispäätös 20.5.2020.

Näistä toimista voidaankin päätellä, että maalittamisen torjuntaan keskittyviä tutkimuksia ja selvityksiä on lisätty muutaman viime vuoden aikana huomattavasti ja maalittamisen luomiin ongelmiin suhtaudutaan vakavasti. Varsinaisia tutkimusten ulkopuolelle ulottuvia toimia tai tutkimusten vaikutuksia on kuitenkin näkynyt varsin vähän. Virkamiehiä koskevan laittoman uhkauksen syyteoikeutta koskevan lakiuudistuksen lisäksi muita lainsäädännöllisiä muutoksia koskien maalittamista ei ole tehty. Yksityishenkilöön kohdistuvan maalittamisen torjuntaan keskittyviä lainsäädännöllisiä toimia ei ole otettu, vaikka onkin yleistä, että maalittamista kohdistuu yksityishenkilöihin sekä viranhaltijoihin myös virkatehtävien ulkopuolella.

Tässä tutkimuksessa tarkastelen maalittamisen kriminalisoimismahdollisuutta laajasti, rajaamatta mahdollisia maalittamisen kohteita tiettyihin henkilöryhmiin. Maalittamisen kriminalisointimahdollisuuksien tarkastelu kokonaisvaltaisesti on mielestäni tärkeää, sillä kuka tahansa voi joutua maalittamisen kohteeksi. Erityisen suuri riski maalituksen uhriksi joutumisella vaikuttaa kuitenkin olevan palvelualoilla työskentelevillä, toimittajilla, tutkijoilla, poliittisissa luottamustehtävissä toimivilla sekä asiantuntijoilla, jotka käsittelevät julkisuudessa vahvoja tunteita ja mielipiteitä herättäviä aiheita.¹⁵ Myös sosiaalisen median vaikuttajilla ja muilla sosiaalista mediaa hyvin aktiivisesti käyttävillä henkilöillä on keskivertoa korkeampi riski joutua maalitetuksi. Näen maalittamisen vakavana uhkana niin demokraattiselle, tasa-arvoiselle yhteiskunnalle kuin yksilönkin hyvinvoinnille.

1.2 Tutkimuskysymys, rajaukset, lähteet ja metodologia

Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella maalittamisen kriminalisoinnin mahdollisuutta kriminalisointiperiaatteiden näkökulmasta. Tutkimuskysymykseni ovat 1) tulisiko maalittaminen säätää rikoslaissa rangaistavaksi teoksi sekä 2) olisiko maalittamisen rangaistavaksi säätäminen mahdollista kriminalisointiperiaatteiden puitteissa. Perehdyn tutkimuskysymyksiini läpi koko tutkielman ja otan kantaa maalittamisen erilaisiin ilmenemismuotoihin niin rikoslain säätäjien kuin yksilönkin kannalta. Vastaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni tarkastelemalla voimassa olevan rikoslain mahdollisuutta torjua maalittamista sekä perehtymällä aiheita ympäröivään oikeuskirjallisuuteen. Toiseen tutkimuskysymykseen paneudun tutkimalla yleisiä kriminalisointiperiaatteita ja tarkastelemalla jokaista kriminalisointiperiaatetta erikseen suhteessa maalittamiseen.

¹⁵ Koivukari 2021, s. 966.

Kriminalisointiperiaatteet ovat vakiintunut osa Suomen oikeusjärjestelmää ja asettavat lainsäätäjälle tiettyjä rajoituksia, joiden puitteissa kriminalisoinnit tulee tehdä, jotta ne olisivat hyväksytyjä.¹⁶ Tarkastelen tutkielmassani, miten maalittamisen mahdollinen kriminalisointi voitaisiin sovittaa näiden periaatteiden puitteisiin. Maalittamista pidetään yleisesti epätoivottuna ilmiönä ja sen torjumista halutaan edistää, mutta maalittamisen luonteen laaja-alaisuuden ja termin ongelmallisuuden vuoksi lainsäädännöllisiä keinoja ei ole vielä otettu käyttöön. Kriminalisointiperiaatteet toimivat suunnannäyttäjinä ja ohjenuorina lainsäätäjille pohdittaessa tietyn teon mahdollista kriminalisointia. Jotta maalittaminen voitaisiin kriminalisoida yleisesti hyväksytyllä tavalla, ei säädös saa olla ristiriidassa kriminalisointiperiaatteiden kanssa.¹⁷

Kysymyksenasetteluni perustuu aiheen ajankohtaisuuteen ja sosiaalisen median runsaan käytön lisääntymiseen ja kehittymiseen, mutta myös maalittamista koskevissa oikeustapauksissa esille nousseisiin ristiriitaisuuksiin sekä sananvapauden suojan tärkeyteen. Tämän lisäksi tutkimuksessa käsitellään muita mahdollisia tapoja torjua maalittamista rikoslainsäädännön ulkopuolella sekä pohditaan, millä tasolla nykyinen rikoslaki vastaa maalittamisen luomiin ongelmiin. Uskon tutkimuksestani olevan hyötyä niin lainsäätäjille kuin kaikille sosiaalisen median käyttäjille, jotka haluavat ymmärtää maalittamisen kriminalisoinnin ongelmakohtia. Tutkimukseni perustuu vahvasti perusoikeuksien ja rikosoikeuden väliseen suhteeseen ja erityisesti niiden väliseen tasapainotteluun rikosoikeuden kehityksen näkökulmasta.

Tämä tutkimus tarkastelee maalittamista perusoikeuksien rajaamisen viitekehyksestä. Perusoikeudet ovat olleet osa rikosoikeudellista ajattelua ja ohjanneet rikosoikeuden kehitystä vahvasti 1990 luvun puolivälin perusoikeusuudistuksen myötä.¹⁸ Perusoikeuksien vaikutus rikosoikeuteen ja yksittäisten tekojen kriminalisointeihin on kaksijakoinen ja jopa hieman ristiriitainen. Perusoikeudet turvaavat yksilölle tietyt oikeudet, joiden toteutumista turvataan kriminalisoimalla niitä rajoittavat teot ja toisaalta kriminalisoinneilla joudutaan ajoittain rajoittamaan näitä oikeuksia, jotta perusoikeuksien ydinajatuksen toteutuminen saadaan turvattua. Esimerkiksi vihapuheen kieltäminen rajoittaa osaltaan perusoikeutena turvattua sananvapautta. Tämä kuitenkin voidaan nähdä rajoituksena, joka ei rajoita tai loukkaa sananvapauden ydinsisältöä. Tämä perusoikeuksien ja rikosoikeuden välinen tasapainottelu

¹⁶ Melander 2002, s. 939.

¹⁷ Melander 2008, s. 7–8.

¹⁸ Karapuu 2011, Perusoikeuksien oikeudellinen merkitys Suomessa perusoikeusuudistuksen jälkeen. Teoksessa Hallberg, Pekka, et al. Perusoikeudet.

onkin yksi tutkimukseni kantavista teemoista. Koska teon kriminalisointi puuttuu ihmisten perusoikeuksiin, on välttämätöntä ottaa huomioon perusoikeuksien lailliset rajoitusedellytykset.¹⁹

Tutkielmassani käytän oikeusdogmaattista eli lainopillista tutkimusmenetelmää sekä oikeusteoreettista menetelmää. Tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella maalittamisen rikosoikeudellista asemaa sekä voimassa olevan oikeuden näkökulmasta (de lege lata) että vastaisuudessa säädettävän lain kannalta (de lege ferenda). Oikeusdogmaattisessa tutkimuksessa tutkimuskohteena on voimassa oleva oikeus ja tavoitteena on selvittää voimassa olevan oikeuden sisältöä sitä tulkitsamalla ja systematisoimalla.²⁰ Oikeusdogmatiikassa argumentoidaan voimassa olevan oikeuden perusteella, miten lakia tulee tulkita eri tilanteissa ja tulkinnalla taas tarkoitetaan merkityssisällön antamista institutionaalisista oikeuslähteistä johdetuille oikeussäännöille.²¹ Näin tuotetaan tulkintasuosituksia siitä, miten tietyn tyyppinen tapaus tulisi perustellusti ratkaista. Tutkielman yhtenä tavoitteena onkin tarkastella voimassa olevan rikoslainsäädännön sovellettavuutta maalittamistapauksiin lain tulkinnan keinoin.

Oikeusteorian tutkimuskohteena on sen sijaan oikeuden ja oikeustieteen yleiset kysymykset. Oikeusteoreettinen tutkimus käsittelee kaikille oikeudenalueille yhteisiä käsitteitä ja oikeusperiaatteita sekä voimassaolevaa oikeutta kokonaisuudessaan.²² Oikeusteoreettinen tutkimustapa soveltuu hyvin erityisesti tutkielmani jälkimmäiseen osaan, joka käsittelee kriminalisointiperiaatteita, sillä oikeusteoreettisen tutkimussuunnan on perinteisesti katsottu palvelevan lainopin ja juristien käytännön tarpeiden palvelemista.²³ Tutkimukseni tavoitteena on tarjota käytännönläheinen katsaus maalittamisen kriminalisointimahdollisuuteen. Oikeusteoreettinen lähestymistapani on pääasiallisesti sisäinen, eli arvioin tutkimuskohdettani voimassa olevan, positiivisen oikeuden näkökulmasta. Tutkimuksessani keskityn tarkastelemaan erityisesti rikosoikeutta. Normatiivisen rikosoikeuden tutkimuksen eli rikoslainopin tehtävänä on tulkita ja systematisoida rikosoikeudellisia säännöksiä sekä analysoida ja muodostaa oikeuskäytännön perusteella systemaattinen käsitys voimassa olevasta

¹⁹ PeVL 23/1997 vp, s.2.

²⁰ Aarnio 1989, s. 46–61 ja Ervasti 2012, s. 23–24.

²¹ Siltala 2003, s. 328.

²² Hirvonen 2011, s. 27.

²³ Hirvonen 2011, s. 28.

oikeudesta.²⁴ Tätä menetelmää hyödyntäen tavoitteenani on luoda yhtenäinen kokonaiskuva maalittamisen rikosoikeudellisesta asemasta Suomessa.

Tutkimuksen pääasiallisena lähdeaineistona toimii kotimainen oikeuskirjallisuus, sillä rikosoikeutta oikeudenalana voidaan lähtökohtaisesti pitää Suomen sisäisenä.²⁵ Kriminalisointiperiaatteiden tarkastelu on yksi tutkimuksen keskeisimmistä osista ja sitä koskevana lähteenä toimii pääasiallisesti Sakari Melanderin väitöskirja ”Kriminalisointiteoria – rangaistavaksi säättämisen oikeudelliset rajoitukset” (2008). Melanderin väitöskirjaa, joka kytkee kriminalisointiperiaatteet perusoikeuksien rajoitusedellytyksiin, voidaan pitää Suomen laajimpana kriminalisointiteorianä. Ennen Melanderia kriminalisointiperiaatteita ovat tarkastelleet muun muassa Tapio Lappi-Seppälä ja Ari-Matti Nuutila, joiden teoksia käytän myös lähdemateriaalina tässä tutkimuksessa. Toisena keskeisenä lähteenä olen hyödyntänyt Mika Illmanin selvitystä ”Järjestelmällinen häirintä ja maalittaminen – lainsäädännön arviointia”, jossa Illman on koonnut kattavasti maalittamisen kriminalisointia koskevat lainsäädännölliset arvioinnit yhteen.

Tutkielmani rakenteessa on huomioitu erityisesti sekä kysymyksenasettelu että teoreettinen lähestymistapa. Tämän johdosta tutkimukseni alkaa maalittamisen ongelmallisuuden pohdinnalla ja ilmiön tarkemmalla määrittelyllä. Tarkemmin sanottuna tarkastelen maalittamista ilmiönä sekä sen luomia ongelmia niin yksilölle kuin koko demokraattiselle yhteiskunnallekin. Tutkimuksen kolmannessa osassa keskityn tarkastelemaan maalittamisen suhdetta nykyiseen rikoslakiin sekä nostan esille niitä maalittamisen luomia haasteita ja ongelmia, jotka jäävät syystä tai toisesta nykyisen lainsäädännön ulkopuolelle. Kolmannessa luvussa tarkastelen myös lähemmin kotimaista oikeuskäytäntöä ja tuomioistuinten suhtautumista maalittamistapauksiin. Tutkimuksen ensimmäisissä luvuissa johdattelen lukijan valitsemani oikeusongelman äärelle ja tuon esiin kysymyksenasetteluni kannalta olennaisen lainsäädännön sekä oikeuskäytännön. Lisäksi nostan esille oikeuskirjallisuudessa aiheesta käytyä oikeustieteellistä keskustelua. Neljännessä luvussa keskityn tarkastelemaan yleisesti hyväksytyjä kriminalisointiperiaatteita, sekä mahdollisuuksia sovittaa yhteen nämä kriminalisointiperiaatteet maalittamisen kanssa. Tutkielman viimeisessä luvussa summaan yhteen johtopäätökseni ja vastaan tutkimuskysymyksiini.

²⁴ Tolvanen 2016, s. 275–276.

²⁵ Melander 2008, s. 27. On myös hyvä huomioida, että RL 1:1.1:n (626/1996) mukaan Suomessa tehtyihin rikoksiin sovelletaan Suomen lakia.

Tarkastelen maalittamista juuri kriminalisointiperiaatteiden näkökulmasta, sillä kriminalisointiperiaatteet ovat yleisesti hyväksytyt mittari rikoslainsäädännön legitimitetille ja kuuluvat lainsäätäjän yhteiskuntapoliittiseen harkintaan.²⁶ Kriminalisointiperiaatteiden asemaa kriminalisoinnin hyväksyttävyyden mittareina on myös arvosteltu, eikä niitä voidakaan pitää haastamattomina sääntöinä, jotka määrittelevät kriminalisoinnin legitimitetin. Legitimitetti ylläpitää kansalaisen osallistumisen tunnetta ja säätelee ristiriitoja, johtuen yhteiskunnallisen pakon käytön minimointiin.²⁷ Legitimitetin voidaan siis nähdä liittyvän ennen kaikkea poliittiseen vallankäyttöön.²⁸ Yksittäisen kriminalisoinnin oikeutuksen tarkastelu on kuitenkin mielekästä vain, jos rikosoikeudellista järjestelmää itsessään voidaan pitää hyväksyttävänä ja tästä syystä rajaankin pohdinnan itse kriminalisointiperiaatteiden ja vallitsevan oikeusjärjestelmän legitimiuden tutkimuksen ulkopuolelle ja keskityn tarkastelemaan maalittamisen kriminalisoinnin mahdollisuutta kriminalisointiperiaatteiden puitteissa.

²⁶ Kriminaalipolitiikan arviomuistio, Oikeuskanslerinviraston lausunto rangaistusten oikeasuhtaisuudesta 2018, s. 2.

²⁷ Myllymäki 1989, s. 8.

²⁸ Husa 1992, s. 19.

2 Maalittaminen

2.1 Mitä tarkoittaa termi maalittaminen?

Maalittaminen on ollut alun perin sotilastermi, jolla viitataan tulenjohtoon ja erityisesti maalin osoittamiseen sotatantereella.²⁹ Maalittamisen tarkoituksena on siis varmistaa, ettei yksikään vastapuolen arvokkaimmista maaleista jää tulittamatta. Pasi Kesseli kuvaa teoksessaan ”Tykistö taistelee tulellaan” maalittamisen tarkoittavan tärkeisiin maaleihin vaikuttamista strategisesti, juuri siten että se palvelee omien tavoitteiden saavuttamista. Tämä onkin varsin osuva tapa kuvailla maalittamista niin sotatoimissa kuin sosiaalisessa mediassakin. Tässä tutkimuksessa maalittamista tarkastellaan verkkoympäristössä tapahtuvana sosiaalisen median ilmiönä, joka kuitenkin kantaa useita yhtäläisyyksiä maalittamisen alkuperäisen, sotatoimiin liittyvän merkityksen kanssa.

Internetin ja sosiaalisen median luomat mahdollisuudet uudenlaiseen viestintään ovat toteuttaneet sananvapauden ydinajatusta, johon kuuluu vapaa mielipiteenmuodostus, avoin julkinen keskustelu, joukkotiedotuksen vapaa kehitys ja moniarvoisuus sekä mahdollisuus vallankäytön julkiseen kritiikkiin.³⁰ Sananvapaus on ihmisoikeus ja näin ollen se kuuluu jokaiselle syntyjään, luovuttamattomana oikeutena.³¹ Sananvapaus turvaa jokaiselle oikeuden muodostaa oman mielipiteensä sekä tuoda se julki ilman pelkoa rikosoikeudellisista seuraamuksista. Suomi sijoittuu vuosi toisensa jälkeen useiden sananvapausindeksien kärkeen ja Suomea voikin pitää tietynlaisena sananvapauden mallimaana.³² Tämän johdosta Suomeen onkin vaikea kuvitella lainsäädäntöä, joka rajoittaisi sananvapautta radikaalisti. Suomalaiset ovat tottuneet laajaan yksilönvapauteen, joten kaikenlainen sananvapauden rajoittaminen tuntuu hyvin kaukaiselta ajatukselta, eikä internetissä tapahtuvaa sananvaihtoa haluta nähdä rikollisena toimintana, vaan sananvapauden käyttämisenä ja yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumisena.

Jokaisen sananvapautta kunnioittava lainsäädäntö luovat kuitenkin mahdollisuuksia väärinkäyttöksiin. Uhkailu ja vihapuheet ovat tämän avoimen, ilman ennakkosensuuria toimivan viestintäpolitiikan haittoja. Tällaisiin haittoihin lukeutuu myös viime aikoina yhä

²⁹ Eduskunnan oikeusasiamiehen lausunto 2022, s.11.

³⁰ HE 309/1993 vp, s. 56.

³¹ Neuvonen 2012, s. 37–41.

³² Muun muassa Toimittajat ilman rajoja -järjestö listasi Suomen yhdeksi sananvapauden kärkimaista vuoden 2021 lehdistön vapautta mittaavassa indeksissään.

tavallisemmaksi tullut järjestelmällinen häirintä ja maalittaminen. Maalittamiselle ei ole yhtä yhtenäistä määritelmää, vaan se pitää sisällään laajan kirjon erilaista häirintää, joka tapahtuu pääasiallisesti, muttei välttämättä yksinomaan, verkkoympäristössä. Maalittamiskeskustelun keskeisin ongelma lieneekin, ettei termiä ole selkeästi määritelty, eikä siitä ole muodostunut yhteistä, jaettua käsitystä. Maalittaminen voidaan ymmärtää esimerkiksi ainoastaan sosiaalisessa mediassa tapahtuvaksi viestien lähettämiseksi tai julkisella keskustelufoorumilla tapahtuvaksi viestittelyksi. Toisaalta jotkut voivat nimittää julkista kriittistä keskustelua tai asiallisesti annettua negatiivista palautetta maalittamiseksi. Tämän lisäksi maalittamista voidaan toteuttaa esimerkiksi tekemällä perättömiä rikosilmoituksia, lastensuojeluilmoituksia.³³ Tämä käsitteen epämääräisyys vie pohjaa ilmiön monien haittavaikutusten vakavuudelta ja vesittää termin merkitystä.

Kotimaisten kielten keskus lisäsi verbin maalittaa sanakirjaansa vuonna 2020 ja kuvaa maalittamista jonkun asettamiseksi maalitauluksi vahingoittamistarkoituksessa, varsinkin sosiaalisessa mediassa.³⁴ Termejä maalittaminen tai maalitus ei kotimaisten kielten keskuksen sanakirja sen sijaan tunne. Myöskään Suomen lainsäädäntö ei tunne termiä maalittaminen, mutta ilmiötä on terminä kuvattu esimerkiksi seuraavasti:

”Maalittaminen on toimintaa, jossa yksittäinen henkilö omin toimin tai muita mobilisoimalla käynnistää tai kannustaa yhteen kohteeseen kohdistuvan järjestäytyneen häirinnän, joka voi olla suoraa tai epäsuoraa. Keinoja ovat muun muassa mustamaalaaminen, yksityisluontoisten tietojen levittäminen tai uhkaaminen. Maalittaminen voi kohdistua myös henkilöön hänen läheistensä kautta. Maalittamisen tavoitteena on vaikuttaa ihmisiin tai yhteiskunnan rakenteisiin ja instituutioihin sekä erityisesti niitä kohtaan tunnettuun luottamukseen.”³⁵

Tämä sisäministeriön työryhmän esittämä määritelmä havainnollistaa maalittamisen ydintä tarkkaavaisesti ja pyrkii ottamaan huomioon maalittamisen mahdollisimman laaja-alaisesti, ettei mikään toiminto, joka on mahdollista lukea maalittamiseksi jäisi määrielmän ulkopuolelle. Hallituksen esityksessä eduskunnalle laiksi rikoslain 25 luvun 9 §:n muuttamisesta

maalittaminen on määritelty seuraavalla tavalla:

”Nimitystä käytetään ilmiöstä, jossa keskustelupalstoilla tai muutoin sosiaalisessa mediassa julkisesti kehoitetaan lähettämään loukkaavia tai uhkailevia viestejä

³³ Koivukari 2021, s. 963.

³⁴ Kotimaisten kielten keskus, kielitoimiston sanakirja.

³⁵ Maalittamisen vastaisten toimien tehostaminen: Työryhmäraportti 2021, s. 13.

kohteelle, minkä seurauksena hänen yhteystietojaan, tietoja henkilökohtaisista oloista, perhesuhteista tai hänen kuvaansa jaetaan. Merkityksellistä on viestien suuri lukumäärä. Kehotus tai yllyttäminen voi johtaa myös ilkivaltaan, asunnon tarkkailuun tai kohteen kuvaamiseen eri tilanteissa.”³⁶

Oikeuskirjallisuudessa maalittamista on käsitelty muun muassa Päivi Korpisaari, joka kuvailee maalittamista seuraavanlaisesti:

”Maalittamisella tarkoitetaan järjestelmällistä toimintaa, jolla pyritään vaientamaan ihmisiä tai vaikuttamaan heidän toimintaansa esimerkiksi uhkailemalla tai levittämällä heidän yksityisluontoisia (tai perättömiä) tietojaan internetissä. Maalittajien tavoitteena on vaientaa kohteensa, ja pitkässä juoksussa jo maalittamisen pelko voi vaikuttaa siihen, mitä puheenaiheita julkisuudessa käsitellään ja miten. Vaikka maalittaminen kohdistuu suoraan vain yhteen ihmiseen, se vahingoittaa laajemminkin oikeusvaltiota sekä sananvapausilmapiiriä rajoittamalla ihmisten halukkuutta tai uskallusta ilmaista itseään, sekä kaventamalla samalla yleisön oikeutta saada tietoa siitä, mitä yhteiskunnassa ajatellaan ja tapahtuu”³⁷

Poliisihallituksen, Valtakunnansyyttäjänviraston ja käräjäoikeuksien laamannien oikeusministeriölle 17.6.2019 jättämässä aloitteessa maalittaminen määritellään lyhyesti näin:

”Maalittamisessa on kysymys siitä, että virkamiehen tai tämän läheisen tietoja (mm. kuvat, toimenpiteet päätökset) kaivetaan esiin ja pyritään niitä eri konteksteihin asettamalla ja / tai tietoja vääristelemällä/muokkaamalla luomaan epäedullista kuvaa virkamiehestä tarkoituksin vaikuttaa viranomaisen toimenpiteisiin ja päätöksentekoon siten, että virkamies luopuu virkatoimesta tai ryhtyy painostettuun virkatoimeen joko yksittäisessä tapauksessa tai laajemmin tietyn intressiryhmän tai henkilön osalta. Usein virkamies pyritään esittämään poliittisena tai puolueellisena toimijana.”³⁸

Samassa aloitteessa todetaan, ettei maalittaminen ole ainoastaan virkamiehiin kohdistuva ilmiö, mutta aloitteen luonteesta johtuen määritelmässä on keskitytty maalittamisen tarkasteluun eritoten virkamiesten näkökulmasta. Maalittaja voi pyrkiä mobilisoimaan muita ihmisiä kampanjaan mukaan tai tarjota maalittamiselle vain verkkoalustan. Ilmiöön lasketaan kuuluvaksi myös suora tai epäsuora uhkailu kuten osoitetietojen keruu ja erilaisten materiaalien

³⁶ HE 226/2020 vp. s. 4.

³⁷ Korpisaari 2019, s. 930.

³⁸ Poliisihallituksen, Valtakunnansyyttäjän ja käräjäoikeuksien laamannien allekirjoittama aloite 17.6.2019, s. 1.

lähettäminen häirintätarkoituksessa. Suomen poliisijärjestöjen liitto on todennut lausunnossaan maalittamisen olevan hyvin politisoitunut termi, joka on kärsinyt inflaation; maalittamisesta on muodostumassa termi, jolla tarkoitetaan kaikkea, jolloin se ei tarkoita yhtään mitään.³⁹ Lausunnon mukaan maalittamista käytetään yleisterminä kaikelle internetissä tapahtuvalle epäasialliselle ja negatiiviselle viestinnälle. Olenkin tästä samaa mieltä Spjl:n lausunnon kanssa; on tärkeää erottaa toisistaan negatiivissävytteiset, mutta asialliset kommentit maalittamistarkoituksessa tehdyistä julkaisuista. Jotta maalittamisen kriminalisointia voitaisiin viedä eteenpäin, olisi tärkeää löytää ilmiölle yhtenäinen, hyväksytty määritelmä.

Vaikka maalittamista onkin vaikea summata muutamaan virkkeeseen, voidaan edellä esiteltyjen määritelmien pohjalta todeta maalittamisen omaleimaisena tunnusmerkkinä pyrkimys vaikuttamaan kohteen toimintaan, joukkovoima sekä negatiivinen tarkoitusperä. Maalittamiselle olennaista on myös verkkoympäristö, sillä verkosta reaali maailmaan siirryttäessä toimenpiteitä kutsutaan esimerkiksi häirinnäksi. Verkossa tapahtuva maalittaminen ja reaali maailmassa tapahtuva häirintä eivät kuitenkaan läheskään aina ole toisistaan erillisiä ilmiöitä, vaan samat henkilöt joutuvat usein lomittain sekä verkkoalustoilla että kaduilla tapahtuvan häirinnän kohteeksi. Tästä huolimatta maalittaminen tapahtuu pääasiassa sosiaalisessa mediassa tai sosiaalisen median avustamana. Myöskään sosiaaliselle medialle ei ole yhtä yhtenäistä määritelmää, mutta tässä tutkimuksessa sosiaalisella medialla tarkoitetaan verkkoviestintäympäristöä, joka hyödyntää tietoverkkoja ja tietotekniikkaa käyttäjälähtöisesti ja vuorovaikutteisesti.⁴⁰

Maalittamista voidaan pitää yhtenä informaatio- ja hybridi vaikuttamisen muotona. Kansallisen riskiarvion mukaan tällaisella vaikuttamisella pyritään ajamaan kiilaa eri intressipiirien väliin, kehittämään myrkyllistä ilmapiiriä väestön sisällä sekä heikentämään kansanluottamusta julkisiin instituutioihin.⁴¹ Verkkoympäristö, johon lukeutuu myös sosiaalinen media, tarjoaa sekä valtiollisille että yksityisille tahoille toimintaympäristön, jossa on mahdollista pyrkiä vaikuttamaan kohdemaan sisäisiin asioihin. Tällainen vaikuttaminen on omiaan horjuttamaan yhteiskunnan vakautta ja luomaan epäluottamuksen ilmapiiriä. Trollaamalla⁴² ja levittämällä

³⁹ Spjl:n Lausunto hallituksen esityksestä 226/2020 vp eduskunnalle laiksi rikoslain 25 luvun 9 §:n muuttamisesta.

⁴⁰ Korpisaari 2015, s. 5-6.

⁴¹ Kansallinen riskiarvio 2018, Sisäministeriön julkaisuja 2019:5, s. 16.

⁴² *Trolli* merkitsee nettikeskustelua tahallisesti häiritsevää viestiä tai tällaisen viestin lähettäjää. *Trollaamisella* tarkoitetaan tällaisten viestien julkaisemista häiritsemistarkoituksessa.

disinformaatiota on mahdollista keinotekoisesti jakaa kohdemaan kansalaismielipidettä, joka puolestaan johtaa viranomaisten uskottavuuden horjumiseen.⁴³

Maalittamista voidaan toteuttaa useilla tavoilla, esimerkiksi lähettämällä kohteelle sähköpostiviestejä, vihaviestejä, levittämällä kohteesta perättömiä tai vääristeltyjä tietoja laajalle joukolla ihmisiä, kirjoittamalla henkilöstä juttuja erilaisiin vastamedioihin, asettamalla hänet huonoon valoon sosiaalisessa mediassa sekä muilla tavoilla, jotka halventavat kohdetta ja asettavat hänet epäedulliseen valoon.⁴⁴ Maalittaminen voi johtaa myös fyysiseen väkivaltaan ja sillä uhkaamiseen netin ulkopuolella. Maalittamiseen liittyvä kampanja voi olla massiivinen, mutta jokainen yksittäinen teko ei välttämättä täytä minkään rikoksen tunnusmerkistöä tai on yksittäisenä tekona rikosoikeudellisesti lievä. Myös yksittäinen henkilö voi saada aikaan laajuudeltaan ja laadultaan mittavasti yksilöön vaikuttavaa häirintää esimerkiksi lähestymällä henkilöä useita eri kanavia käyttäen.⁴⁵

Maalittamista voidaan pitää myös eräänä vihapuheen muotona. Maalittamista voitaisiinkin luonnehtia yksilöön kohdistuvaksi vihapuheeksi. Vihapuhe kohdistuukin ryhmien lisäksi toisinaan myös yksittäisiin ihmisiin, jotka valikoituvat kohteiksi paitsi taustansa, henkilökohtaisten ominaisuuksiensa mutta myös tehtäviensä ja kannanottojensa perusteella. Vihapuhe, mukaan lukien maalittaminen, on usein tavoitteellista toimintaa; sillä pyritään usein sulkemaan tiettyjä ihmisiä ja ryhmiä ulkopuolelle tai vaientamaan nämä ihmiset.⁴⁶ Poliisit ja oikeushallinnon järjestöt pitävät kuitenkin kannanotossaan tärkeänä, että maalittaminen ilmiönä erotetaan vihapuheesta. Heidän mukaansa maalittaminen voi olla kielteisen julkisuuden avulla tai sillä uhkaamalla tapahtuvaa epäasiallista vaikuttamista viranomaistoiminta eikä kuitenkaan välttämättä ole julkista.⁴⁷

Maalittamiselle olennaista on ryhmätoiminta, sillä yksittäisen ihmisen harjoittamaa verkkohäirintää ei useimmissa tapauksissa pidetä maalittamisena.⁴⁸ Voidaan jopa sanoa, että

⁴³ Kansallinen riskiarvio 2018, Sisäministeriön julkaisuja 2019:5, s. 16.

⁴⁴ Maalittamisen vastaisten toimien tehostaminen. Työryhmäraportti 2021, s. 13.

⁴⁵ Maalittamisen vastaisten toimien tehostaminen. Työryhmäraportti 2021, s. 13.

⁴⁶ Illman 2020, s. 11.

⁴⁷ Poliisihallituksen, Valtakunnansyyttäjän ja käräjäoikeuksien laamannien allekirjoittama aloite 17.62019, s. 7.

⁴⁸ Asiaa ei kuitenkaan voida pitää yksiselitteisesti ryhmätoimintana. Esimerkiksi paljon julkisuutta herättänyttä tapausta KKO:2022:8 pidettiin yhtenä esimerkkinä maalittamisesta, vaikka vastaaja tuomittiin lopulta vainoamisesta. Tapaus näyttäytyi maalittamisena useista syistä vaikka teon taustalla ei ollutkaan suurta ihmisjoukkoa, vaan yksittäinen henkilö. Maalittamiselle tyypillisiä piirteitä tapauksessa oli sen tapahtuminen pääasiallisesti verkkoympäristössä sekä rikoksen uhrin asema toimittajana, joka keskittyi mielipiteitä herättäviin aiheisiin sekä työssään että sosiaalisessa mediassa.

maalittamiseen kuuluu joukkovoiman käyttöä.⁴⁹ Maalittaminen on kuitenkin sen verran hajanainen ilmiö, ettei voida tarkkaan sanoa, onko esimerkiksi yhden ihmisen jatkuva sosiaalisessa mediassa tai muualla verkkoympäristössä tapahtuva vihapuhe, häirintä ja muu vastaava toiminta yksissään maalittamista, vai vaatiiko maalittaminen usean henkilön osallistumisen. Esimerkiksi, mikäli yksi henkilö yllyttää muita osallistumaan maalittamiseen kehottamalla heitä lähettämään maalituksen kohteelle häiritseviä viestejä tai julkaisemaan negatiivisia tai halventavia kirjoituksia hänestä sosiaalisessa mediassa, mutta yksikään yllytetyistä ei osallistu tähän toimintaan, voidaanko alkuperäisen yllyttäjän toimintaa pitää maalittamisena? Yksilön kannalta tällä kuitenkin on harvoin suurta merkitystä, sillä maalitetuksi tuleminen on useimmissa tapauksissa ahdistavaa, oli lähettäjiä satoja, kymmeniä tai vain muutama. Suurempi merkitys on viestien ja muun maalittamisen määrällä. Yhden henkilön jatkuvat, useat maalitusviestit ovat ahdistavia siinä missä satojen maalittajien yksittäiset viestit, sillä molemmissa tapauksissa uhri hautautuu vihaviesteihin.

Maalittaminen on niin monimuotoinen ja jatkuvassa kehityksessä oleva ilmiö, että on hieman hankalaa kuvailla tyypillistä maalittamistapausta. Maalittamista esiintyy mitä moninaisimmissa muodoissa, vihamielisistä julkaisuista keskustelufoorumeilla perättömiin rikosilmoituksiin. Muun muassa Kristiina Koivukari on artikkelissaan ”Voisiko maalittaminen olla rangaistavaa?” esitellyt tyyppitilanteita mahdollisista maalitustilanteista, joskin maalittaminen voi esiintyä myös muilla tavoilla.⁵⁰ Yhtenä tällaisena jokseenkin tyypillisenä maalittamistapauksena voidaan pitää esimerkiksi tilannetta, jossa yksi tai muutama henkilö, joilla on näkyvyyttä ja vaikutusvaltaa sosiaalisessa mediassa, kehottavat muita ”hyökkäämään” kohdettaan vastaan. Tämä kehottaminen voi tapahtua niin epäsuorasti kuin suorastikin. Alkuperäinen julkaisija ilmaisee näkemyksensä maalittamisen kohteen teoista, julkaisuista tai mielipiteestä tietäen tai olettaen, että julkaisun näkevä yleisö reagoi esimerkiksi lähettämällä häiritseviä viestejä kohteelle. Maalittamisen aloittaja saattaa avoimesti kehottaa yleisöään esimerkiksi ottamaan yhteyttä kohteeseen, kirjoittamaan häiritseviä tai halventavia viestejä tästä tai voivat jopa yllyttää muita väkivaltaiseen toimintaan maalituksen kohdetta vastaan. Maalittamisessa keskeinen rooli on siis maalittajalla itsellään ja hänen viestinnällään. Maalittaminen voi kuitenkin lähteä liikkeelle spontaanimminkin ilman varsinaista aloittajaa ja olla siitä huolimatta jollain tavalla organisoitua ja /tai tarkoituksellista.⁵¹

⁴⁹ Poliisihallituksen, Valtakunnansyyttäjän ja käräjäoikeuksien laamannien allekirjoittama aloite 17.62019. s. 8.

⁵⁰ Koivukari 2021, s. 963–992.

⁵¹ Koivukari 2021, s. 969.

Maalittamistyyppinen tilanne ei kuitenkaan läheskään aina ole organisoitua toimintaa. Esimerkiksi tilanteessa, jossa kaksi vastakkaisen mielipiteen omaavaa tutkijaa kommentoivat toistensa julkaisuja asiallisesti, mutta mahdollisesti kärkkääseen tai jopa provosoivaan tyyliin, voi panna liikkeelle maalittamiskampanjan kumpaa tahansa, tai molempia vastaan. Maalittamistyyppistä toimintaa ajatellessa voikin helposti nousta mieleen yksittäinen henkilö, joka sananvapauttaan käyttäen julkaisee mielipiteensä tietystä asiasta, jonka jälkeen maalittajat hyökkäävät hänen kimppuunsa yrittääkseen vaientaa alkuperäisen julkaisijan. Maalittamista tapahtuu kuitenkin useissa eri muodoissa, ja aika ajoin voikin olla vaikea erottaa toisistaan maalittajat, maalitukseen kannustajat sekä asiallisesti keskusteluun osallistuvat osapuolet. Tämä osallisten nivoutuminen yhteen on yksi monista syistä, jotka tekevät maalittamisen mahdollisen kriminalisoinnin ongelmalliseksi.

Edelle mainittujen lisäksi maalittamistilanne saattaa alkaa esimerkiksi siitä, että joku mielestään huonoa palvelua tai väärän päätöksen saanut purkaa tunteitaan sosiaalisessa mediassa, jättämällä esimerkiksi negatiivisen arvostelun tai julkaisemalla henkilökohtaisella tilillään negatiivissävytteisen kirjoituksen. Tämä tunteiden purkaminen saattaa tapahtua epäasiallisestikin, mutta tarkoittamatta kuitenkaan yllyttää muita kohteenhäirintään, ja muut provosoituvat tämän seurauksena hyökkäämään kohdetta vastaan eri tavoin.⁵² Maalittamistyyppinen tilanne voi siis muodostua myös kenenkään tarkoituksellisesti aloittamatta tai yllyttämättä maalitukseen johtuen sosiaalisen median luonteesta nopeana ja tiiviinä alustana kullekin ilmaista mielipiteensä. Kuvatun tyyppisessä tilanteessa alkuperäinen julkaisija voi jopa toivoa, ettei olisi tehnyt alkuperäistä julkaisua tai kehottaa maalittajia lopettamaan maalituskampanjansa. Useimmissa tapauksissa tällainen korjaava toiminta ei enää pysäytä maalituskampanjaa.

2.2 Maalittamisen uhka yksilölle

Raivo ja uhkaileminen verkkoympäristössä ei ole viatonta, vaikka se kumpuaisikin ajattelemattomuudesta, sillä puhe tai kirjoitus ei ole vaaratonta.⁵³ Vihapuhe ei ole missään muodossaan uusi ilmiö, vain vihapuheen levittämisen välineistö on muuttunut ajan kuluessa.⁵⁴ NykYTEknologia tarjoaa nyt jokaiselle työkalut, joiden avulla vihapuhetta voidaan levittää suurelle yleisölle vaivattomalla tavalla, myös anonyymisti. Sosiaalinen media mahdollistaa

⁵² Koivukari 2021, s. 964.

⁵³ Kaartinen 2018, s.10.

⁵⁴ Pöyhtäri – Haara – Raittila 2013, s. 27–30.

myös vihapuheen samanaikaisen kohdentamisen yhteen yksilöön, jota voidaan kutsua myös maalittamiseksi.

Maalittamista tutkittaessa yleisellä tasolla, on helppo todeta maalittamisen kohteelle koituvan paljon haittaa ja vahinkoa. Maalittamisen kohteeksi joutuvalle henkilölle voi aiheutua kaikkea sellaista haittaa ja vahinkoa, jota tyypillisesti aiheutuu rikoksen uhrille tämän joutuessa rikoslain 25 luvun 7 §:n tarkoittamien uhkausten tai 7a §:n tarkoittaman vainoamisen kohteeksi, tai kun hän joutuu rikoslain 24 luvun 8 §:n tai 8 a §:n tarkoittaman yksityiselämää loukkaavalla tiedon levittämisen kohteeksi taikka kun hänen kunniaansa loukataan perättömiä tai muuten halventavia tietoja esittämällä.⁵⁵ Maalittaminen on siis vakava uhka yksilön hyvinvoinnille ja terveydelle, joten sitä tulisi käsitellä asian vaatimalla vakavuudella.

Julkisessa keskustelussa on ajoittain kyseenalaistettu sanallisen tai sosiaalisen median välityksellä tapahtuvan häirinnän vaikutuksia, koska se nähdään lievempänä väkivallan muotona, kuin ruumiillinen väkivalta.⁵⁶ Uhkauksella, vainoamisella tai loukkaavien tietojen levittämällä voi kuitenkin tapauksesta riippuen olla uhrin kannalta pitkäkestoisia vaikutuksia. Maalittaminen, jossa tavallisesti on kysymys useista osateoista ja joka vainoamisrikoksen kaltaisesti jatkuu ainakin jonkin aikaa, on siten omiaan aiheuttamaan kohteelleen verraten tuntuvaa vahinkoa. Maalittaminen voi pahimmassa tapauksessa kestää useita vuosia ja kerätä vain enemmän joukkovoimaa ympärilleen ajan edetessä. Onkin selvää, että tämän kaltainen, pitkäkestoinen maalittaminen voi aiheuttaa uhrilleen pitkäkestoisia sekä psyykkisiä että fyysisiä ongelmia. Sisäministeriön tekemän tutkimuksen mukaan vihapuheen vaikutuksia terveyteen ovat muun muassa masennus, väsymys, uupumus, stressi, verenpainetauti ja veritulppa.⁵⁷

Uhkaustyyppisten maalittamisen osatekojen voidaan katsoa kohdistuvan oikeudellisessa mielessä yksilön vapauteen.⁵⁸ Vapaus luetaan yhdeksi ihmisen tärkeimmistä arvoista ja se on myös perustuslaissa turvattu, jokaiselle kuuluva ihmisoikeus.⁵⁹ Henkeen, vapauteen, fyysiseen koskemattomuuteen ja turvallisuuteen liittyvät perusoikeudet on pääasiallisesti turvattu kriminalisointien avulla.⁶⁰ Perustuslaillisen oikeuden henkilökohtaiseen vapauteen,

⁵⁵ Illman 2020, s. 14.

⁵⁶ Knuutila et.al. 2019, s. 52.

⁵⁷ Knuutila et.al. 2019 s. 52.

⁵⁸ Illman 2020, s. 14.

⁵⁹ Suomen perustuslain 7.1 § turvaa jokaiselle oikeuden elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen.

⁶⁰ Saraviita 2016, 2. luku Perusoikeudet. 7. § Oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen, teoksessa Saraviita, Ilkka, Perustuslaki.

koskemattomuuteen ja turvallisuuteen on katsottu suojaavan henkilön fyysisen vapauden lisäksi hänen tahdonvapauttaan sekä itsemääräämisoikeuttaan.⁶¹ Maalittaminen loukkaa näitä perusoikeuksia perustavanlaatuisesti. Maalittamisen luoma pelon ja uhkaavuuden tunne voi painostaa yksilön toimimaan tai käyttäytymään vapaan tahtonsa vastaisesti, rajoittamaan toimintaansa muulla tavoin.

Inhimillisesti ajatellen uhkaus aiheuttaa kohteeksi joutuneessa henkilössä tyypillisesti pelkoa ja turvattomuuden tunnetta, joskus myös psyykkisen terveyden heikentymistä. Maalittamisen uhrille kokemus on usein lamaannuttava ja pelottava, ja siihen liittyy myös häpeäntunteita. Uhrilla ei aina ole riittävästi voimavaroja toimia omassa asiassaan.⁶² Maalittamisen uhrin kannalta keskeinen ongelma on, että maalittamiseen liittyvä yksittäinen teko voi olla lievä, eikä aina täytä rikoksen tunnusmerkkejä. Jos poliisissa ei tunnisteta maalittamista eri muotoineen eikä näin ollen tarkastella koko juttukokonaisuutta huomioiden sekä tietoverkossa että tietoverkon ulkopuolella tapahtuvan toiminnan, on mahdollista, ettei rikosvastuu toteudu vakavissakaan juttukokonaisuuksissa.

Maalittamista ja sen kriminalisoinnin puuttumista voidaankin edellä esitetyn valossa mielestäni pitää yksilön kannalta varsin ongelmallisena, sillä maalittamiseen liittyvän aineiston, kuten sähköpostiviestien, sosiaalisen median viestien ja muun materiaalin kokoaminen voi olla niin suuri työ, että uhrilla ei ole kokoamiseen riittävästi mahdollisuuksia ja voimavaroja. Uhrin kannalta on myös kohtuutonta edellyttää, että hän seuraisi ja keräisi häneen itseensä kohdistuvaa halventavaa ja pelkoja synnyttävää aineistoa mahdollista rikosprosessia varten. Uhrin joutuvat usein pohtimaan kannattaako asiassa ryhtyä toimiin, sillä kokemus on osoittanut, että maalittaminen voi pahentua sen jälkeen, kun uhri on tehnyt rikosilmoituksen. Uhri voi myös pelätä niin paljon, ettei hän pysty toimimaan lainkaan. Tämä on laajempi kuin vain yksittäistä tapausta koskeva ongelma. Jos toimintaan ei puututa, on se vahva viesti maalittajalle, että maalittaminen on hyödyllinen ja tuloksellinen keino vaikuttaa asioihin.

Maalittamistapauksissa kaikki toimet, joihin rikoksen uhrilla on lakisääteinen oikeus, saatetaan kosta. Jos kyseessä on asianomistajarikos, voi kynnyks rikosilmoituksen tekemiseen olla korkea. Joissain tapauksissa rikosprosessia pyritään häiritsemään, esimerkiksi syyttäjään kohdistuvalla vihakirjoittelulla ja tuomaria mustamaalaten. Maalittamisen jatkuminen rikosprosessin aikana voi estää rikoksen uhrin oikeuksien toteutumisen ja olla uhka

⁶¹ Illman 2020, s. 14.

⁶² Maalittamisen vastaisten toimien tehostaminen: Työryhmäraportti 2021, s. 20.

oikeusprosessille.⁶³ Uhrin kannalta erityisen vaikea on tilanne, jossa maalittamisen taustalla on tai siihen liittyy julkisuuden henkilö, esimerkiksi poliittinen päättäjät tai muu vallankäyttäjät. Tällaisella henkilöllä on usein vahva asema ja paljon kannattajia ja seuraajia, joiden toiminnan johdosta maalittamisesta tulee aktiivista.

2.3 Maalittaminen yhteiskunnallisena ongelmana

Maalittamisen voidaan katsoa suorilta käsin kohdistuvan vain yhteen ihmiseen, mutta se vahingoittaa laajemminkin oikeusvaltiota sekä sananvapausilmapiiriä rajoittamalla ihmisten halukkuutta tai uskallusta ilmaista itseään, sekä kaventamalla samalla yleisön oikeutta saada tietoa siitä, mitä yhteiskunnassa ajatellaan ja tapahtuu.⁶⁴ Jo pelkkä maalittamisen uhka saattaa johtaa siihen, että sen mahdolliset kohteet rajoittavat itse sanan- ja toiminnanvapauttaan.⁶⁵ Tällöin vaarana on, että internetin myötä laajentunut sananvapaus kääntyy itseään vastaan, mikäli kansalaiset eivät uskalla osallistua julkiseen keskusteluun vihaviestien pelosta.⁶⁶ Tämä johtaa pahimmassa tapauksessa mielipiteiden vähenemiseen, poliittisen toiminnan keskittymiseen niille, jotka eivät pelkää maalituksen uhkaa samalla tavoin tai niille, joilla on jo ennestään vahvat tukijajoukot puolellaan. Sosiaalisen median vihapuhe muuttuu vallankäytöksi, ja tätä vallankäyttäjää ei ole valittu demokraattisesti eikä vallankäyttäjät välttämättä hyväksy Suomea sitovissa ihmisoikeussopimuksissa turvattuja oikeuksia.⁶⁷

Maalittaminen vahingoittaa oikeusvaltiota, koska sillä pyritään vaikuttamaan päätöksentekoon hallinnossa ja lainkäytössä. Maalittaminen vahingoittaa laajemminkin demokraattista yhteiskuntaa, koska se vähentää ihmisten halukkuutta tai uskallusta osallistua demokraattisiin prosesseihin ja ottaa julkisesti kantaa yhteiskunnallisiin asioihin. Maalittaminen myös kaventaa yleisön oikeutta saada tietoa siitä, mitä yhteiskunnassa ajatellaan ja tapahtuu. Pelko maalittamisen kohteeksi joutumisesta saattaa tämän lisäksi johtaa siihen, etteivät politiikasta kiinnostuneet uskalla asettua ehdokkaiksi poliittisissa vaaleissa.⁶⁸ Kuntaliiton Kuntapäättäjätutkimuksen 2020 yksi keskeisistä havainnoista oli, että päättäjien arvioiden

⁶³ Mäkinen 2019, s. 36.

⁶⁴ Korpisaari 2019, s. 930.

⁶⁵ Sisäministeriön asettamispäätös 20.5.2020.

⁶⁶ Korpisaari 2019, s. 930.

⁶⁷ Korpisaari 2019, s. 930.

⁶⁸ Knuutila et.al. 2019, s. 59.

mukaan ihmisten halukkuutta asettua ehdolle kuntavaaleissa vähensi merkittävästi luottamushenkilöihin kohdistuva häirintä ja uhkailu.⁶⁹

Suomen sisäministeriön laatima kansallinen riskiarvio nosti vuonna 2018 verkkovaikuttamisen yhdeksi kansallisista uhista, joiden torjumiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Raportin mukaan Suomeen kohdistuu niin kutsuttua hybridivaikuttamista, joka voi horjuttaa yhteiskunnan vakautta uusilla ja ennakoimattomilla tavoilla. Hybridivaikuttamiselle on ominaista, että se toimii laillisen ja laittoman rajamaastossa, ja jää näin ollen useissa tapauksissa tavanomaisen viranomaistorjunnan ulottumattomiin. Hybriditoimintaa voi esiintyä esimerkiksi tilanteissa, jotka nauttivat sanan- ja kokoontumisvapauden suojaa, jolloin viranomaisten on vaikeaa sekä ylläpitää demokraattisen valtion kulmakiviä että torjua haitallista vaikuttamista.⁷⁰ Maalittaminen voidaan mielestäni hyvinkin nähdä tällaisena hybridivaikuttamisen muotona, joka onnistuessaan asettaa vakavan uhan kansakunnan hyvinvoinnille.

Maalittaminen ei siis uhkaa pelkästään oikeusvaltion toimijoita, vaan laajemmin toimintaa demokraattisessa yhteiskunnassa. Tämä johtuu siitä, että järjestelmällinen häirintä ja maalittaminen loukkaavat jokaiselle kuuluvaa sananvapautta ja muita keskeisiä ihmis- ja perusoikeuksia. Demokratia edellyttää yhdenvertaista mahdollisuutta osallistumiseen julkiseen keskusteluun ja muuhun poliittiseen toimintaan, kuten äänestämiseen vaaleissa ja asettautumiseen ehdokkaaksi vaaleissa tai hakeutumiseen muihin poliittisiin luottamustehtäviin.⁷¹ Historiallisesti ei ole epätavallista, että poliittisia toimintavapauksia rajoitetaan eri tahojen harjoittamalla väkivallalla tai väkivallan uhalla ja ei ole lainkaan epätodennäköistä, etteikö maalittaminen voisi olla jatkumoa tällaiselle toiminnalle, vaikka pääasiallinen toimintaympäristö onkin verkkoympäristö. Tämän johdosta maalittaminen muodostaa vakavan uhan demokraattiselle yhteiskunnalle.

Selvää on toisaalta myös, ettei maalittamisen yhteiskunnalle aiheuttama haitta ilmene yksinomaan poliittisten toimintavapauksien rajoituksena. Maalittaminen on myös uhka oikeusvaltion toiminnalle sen kohdistuessa sen viranhaltioihin. Oikeusvaltion perusteisiin kuuluu, että julkinen valta toimii aina lainsäädännön asettamissa rajoissa demokratiaa ja perusoikeuksia kunnioittaen. Oikeusvaltioon liittyy myös keskeisesti vaatimukset oikeusvarmuudesta ja mielivaltaisuuden kiellosta. Silloinkin, kun maalittamisen kohteena on

⁶⁹ Häkkinen 2021, s. 13.

⁷⁰ Kansallinen riskiarvio 2018, s. 16.

⁷¹ Illman 2020, s. 18.

esimerkiksi oikeudenhoidon alalla tai muussa julkisessa hallinnossa toimiva virkamies, voi maalittamisen motiivina olla pyrkimys ohjata päätöksentekoa tiettyyn suuntaan. Tämä on osoittaa selvästi, miten maalittaminen muodostaa uhan riippumattomalle oikeusvaltiolle myöskin tässä suhteessa. Oikeusvaltion toimivuus vaarantuu myös silloin, kun esimerkiksi asianajaja joutuu maalittamisen kohteeksi. Se, ettei asianajaja tällaisen toiminnan tai sitä koskevan uhan vuoksi voi vapaasti oman harkintansa mukaan esittää päämiehensä puolustukseksi väitteitä ja kannanottoja, voi johtaa oikeudenmenetyksiin ja tätä kautta murentaa perustuslain 21 §:ssä taattua oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.

Maalittamisen kohteeksi joutuvat muita useammin tiettyjen tieteenalojen edustajat, kuten esimerkiksi sukupuolentutkimuksen, ulkomaalaisiin liittyvän tutkimuksen, terrorismitutkimuksen ja historiantutkimuksen edustajat.⁷² Monet asiantuntijat valitsevat mieluummin vetäytymisen julkisuudesta kuin julkiset puheenvuorot, joiden seurauksena saattaa olla vihaviestien ryöppy.⁷³ Myös tutkijan henkilöön liittyvät seikat, kuten tutkijan ihonväri, poliittinen suuntautuminen, uskonto, seksuaalinen suuntautuminen, sukupuoli jne. voivat vaikuttaa maalittamisen kohteeksi joutumiseen. Se, missä vaiheessa tutkijan tutkimustyö saattaa saada laajemmin julkista huomiota ja johtaa esimerkiksi maalittamiseen tai häirintään on usein vaikeasti ennakoitavissa. Tämän kaltainen tutkijoihin ja muihin tieteenharjoittajain kohdistuva maalittaminen johtaa pahimmillaan tieteen kehityksen hiipumiseen erityisesti ristiriitaisiksi mielletyillä aloilla, mikäli mahdollisesti voimakkaita tunteita herättäviä tutkimuksia ei uskalleta julkaista maalittamisen pelosta.

Tiedotusvälineiden sananvapauden ohella myös tutkimuksen vapaudella on hyvin keskeinen merkitys yhteiskunnalle. Esimerkiksi tutkitun tiedon merkitys ja hyödynnettävyys edellyttävät, että tutkijat ovat yhteiskunnassa mukana aktiivisina toimijoina, jotka asiantuntijoina osallistuvat yhteiskunnalliseen keskusteluun ja antavat tietonsa yhteiskunnan kasvamisen ja kehittymisen käyttöön. Tutkijoiden tehtävänä on varsinaisen tutkimustyönsä lisäksi myös antaa tietoa tutkimuksestaan suurelle yleisölle. Tämä osaltaan taas saattaa tutkijat helposti maalittamisen kohteeksi. Yhteiskunnan edun mukaista ei ole se, että tutkijat pelon vuoksi jättäytyvät yhteiskunnallisen keskustelun ulkopuolelle, eikä ole hyväksyttävää, että joitakin tutkimusaiheita vältetään tai jätetään tutkimatta pelon vuoksi.⁷⁴ Tehdyn tutkimuksen mukaan osa tutkijoista välttelee nyt jo julkista esiintymistä häirinnän kohtaamisen pelossa. Moni ei

⁷² Illman 2020, s. 18.

⁷³ Lehti 2018, s. 110.

⁷⁴ Illman 2020, s. 20.

myöskään halua esimerkiksi osallistua tutkimusaihettaan koskeviin haastatteluihin tai esiintyä muutoin julkisuudessa, koska pelkää maalittamisen kohteeksi joutumista.⁷⁵ Mielestäni tämä on hyvin huolestuttavaa sekä yhteiskunnan toimivuuden että vapaan keskustelun toteutumisen kannalta.

Maalittamista tulee tarkastella myös tasa-arvo kysymyksenä, sillä kuten monien muidenkin rikosten kohdalla, myös maalittamisen uhrien joukossa korostuu seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön, etniseen vähemmistöön tai muuhun vähemmistöön kuuluvat henkilöt sekä naissukupuoliset henkilöt. Pohjoismaat on nähty perinteisesti tasa-arvon edelläkävijöinä monessa suhteessa, ja rikosoikeuden voidaankin katsoa edustavan liberalistista, tai jopa libertaristista saareketta muuten hyvinvointivaltiollisessa yhteiskuntajärjestelmässä.⁷⁶ Aiemmin naisoikeudellinen kriminaalipoliittinen kritiikki onkin kohdistunut erityisesti seksuaalirikoksiin, prostituutioon sekä naisiin kohdistuviin väkivaltarikoksiin.⁷⁷ Maalittaminen onkin uuden ajan luoma ilmiö, jolla voidaan kontrolloida, halventaa ja pelotella yhteiskunnassa jo valmiiksi heikommassa asemassa olevia kansalaisia.

Esimerkiksi Plan Internationalin tekemän tutkimuksen mukaan verkossa koettu häirintä vähentää tyttöjen sosiaalisen median alustojen käyttöä tai jopa lopettaa sen kokonaan. Vähemmistöihin kuuluvat tytöt tulevat moninkertaisesti syrjityksi – myös verkossa.⁷⁸ Myös tasa-arvoaltuutettu on nostanut esille sukupuolivaikutusten tärkeyden valmisteltaessa maalittamisen kriminalisointia. Naiset ovat alttiimpia seksistiselle vihapuheelle ja brutaalit ja seksualisoidut uhkaukset kuolemasta, raiskauksesta ja väkivallasta voivat tasa-arvoaltuutetun näkemyksen mukaan täyttää laittoman uhkauksen tunnusmerkistön.⁷⁹ Sukupuolinäkökulma on näin ollen tärkeä huomioida maalittamisen kaltaiseen ilmiöön puuttumisessa, sillä maalittaminen on sukupuolittunut ja tasa-arvon toteutumiseen vaikuttava ongelma.

2.4 Syyt maalittamisen taustalla

Maalittamisen tarkoituksena pidetään usein uhrin vaijantamista, häpäisemistä tai muuta tämän kaltaista tarkoituspärrää. Rikosuhripäivystyksen mukaan maalittamisella tarkoitetaan järjestelmällistä häirintää, jonka tavoite on vaijantaa uhri ja vaikuttaa hänen yhteiskunnalliseen

⁷⁵ Tieteentekijöiden liitto ry:n lausunto 31.8.2020 s. 2–3.

⁷⁶ Niemi-Kiesiläinen 2001, s. 114.

⁷⁷ Melander 2008, s. 102.

⁷⁸ Plan internationalin tutkimus 2020, s. 3-7.

⁷⁹ Tasa-arvoaltuutetun lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi rikoslain 25 luvun 9 §:n muuttamisesta.

tai ammatilliseen toimintaansa.⁸⁰ Illmanin raportin mukaan maalittamisella pyritään vaientamaan kohde tai muuten vaikuttamaan hänen toimintaansa.⁸¹ Lakialoitteessa rikoslain muuttamiseksi todetaan maalittajien pyrkivän vaikuttamaan työtään tekevään virkamieheen tietyn tämän tekemän päätöksen tai käsittelemien asioiden vuoksi sekä vaikeuttamaan eri tavoin työntekijän mahdollisuuksia suorittaa työnsä.⁸²

Maalittajien uhreja sekä heidän kokemuksiaan on tutkittu varsin runsaasti ja maalituksen haittavaikutuksista uhreille ollaankin yhteiskunnassamme hyvin tietoisia. Sen sijaan itse maalittajista ja heidän tarkoituseristään ei ole tehty kattavia tutkimuksia. Yksi syy tähän on internetin mahdollista anonymiteetti, joka vaikeuttaa datan keräämistä maalittajista. Kuitenkaan läheskään kaikki maalittajat eivät piilotele nimimerkkien tai valekäyttäjätilien takana, vaan osallistuvat maalittamiseen avoimesti, omaa henkilöllisyyttään käyttäen. Maalittajien tarkoituseristä on esitetty useita väittämiä ja ”totuuksia”, mutta nämä väittämät eivät monissakaan tapauksissa perustu tutkittuun tietoon. Yleisesti maalittajien päämääränä pidetään pääasiallisesti uhrin hiljentämistä. Esimerkiksi Päivi Korpisaaren mukaan maalittajien tavoitteena on vaientaa kohteensa, vaikuttaa heidän toimintaansa ja pitkässä juoksussa jo maalittamisen pelko voi vaikuttaa siihen, mitä puheenaiheita julkisuudessa käsitellään ja miten.⁸³ Monet vaikuttavat pitävän maalittajien päämäärää niin itsestään selvänä, etteivät ole pohtineet syitä maalittamisen taustalla sen tarkemmin.

Tästä huolimatta saattaisi olla tarkoituksenmukaista pohtia syitä maalittamisen ja erityisesti maalittajien taustalla hieman tarkemmin. Internetissä toisia häiriköivien ihmisten, saati nimenomaan maalittamistyyppiseen häirintään osallistuneiden käyttäytymisestä ja motiiveista on vähemmän tietoa, eikä tekijöiden näkökulmaan ole kiinnitetty juuri huomiota maalittamisen kriminalisoimista koskevassa keskustelussa. Ei ole siis tutkittua tietoa siitä, kuinka suuri osa maalittamisena näyttäytyvästä toiminnasta on itse asiassa organisoitua toimintaa, jolla pyritään hiljentämään uhri, tai muulla tavoin vaikuttamaan tämän toimintaa. Maalittamisen hajanaisesta näyttäytymistavasta johtuen on vaikeaa erottaa toisistaan ne, joiden tarkoituksena on pelotella tai hiljentää uhri niistä, jotka pyrkivät osallistumaan keskusteluun asiallisesti tai jopa ilmaisemaan tukensa maalituksen uhrille. On siis vaikea erottaa toisistaan tarkoituksella

⁸⁰ Rikosuhripäivystyksen verkkosivut.

⁸¹ Illman 2020, s. 5.

⁸² Lakialoite LA 33/2019 vp.

⁸³ Korpisaari 2019 s. 930.

liikkeelle laitettu, kohdennettu ja organisoitu maalituskampanja sattumanvaraisemmasta, ilman taustalla toimivaa organisointia liikkeelle lähtenyt maalituskampanja.

Maalittamisen taustalla näkyy myös jatkuvassa kasvussa oleva vihapuhe. Ihmiset levittävät vihapuhetta yleensä tietoisesti, mutta joskus tämä voi tapahtua tiedostamatta. Vihapuheen levittäminen ja jakaminen on erityisen helppoa verkkoympäristössä. Verkossa käytettävä kieli on usein hyvin suorasukaista ja sanavalinnat saattavat olla tyyliltään sellaisia, että niiden käyttöön olisi korkeampi kynnyks kasvokkain käytävässä keskustelussa.⁸⁴ Verkossa itse vihapuhetta tai muunlaista verkkovihaa harjoittavat raportoivat muita useammin uhrikokemuksista verkkoympäristössä. Kyseinen ilmiö ei ole epätavallinen, vaan sama ilmiö tunnetaan kriminologiassa, jonka mukaan esimerkiksi väkivaltarikolliset ovat usein itsekin uhreja.

Suomen poliisijärjestöjen liitto on todennut maalittamisen tarkoituksena olevan edistää maalittajan omia tarkoitusperiä epäasiallisin keinoin.⁸⁵ Spjl ei pidä maalittajien motiivina vihaa tai ennakkoluuloja, vaan yksilön ja/tai tämän edustaman organisaation maineen, luotettavuuden ja uskottavuuden rapauttamista. Tämä Spjl:n esittämä lausunto on mielenkiintoinen nosto, joka voi hyvinkin pitää paikkansa erityisesti viranomaisiin kohdistuvissa maalittamistapauksissa. Vaikka vihapuheella ja maalittamisella on useita yhteneväisyyksiä, ei näitä kahta tule kuitenkaan sekoittaa keskenään. Maalittaminen näyttäytyykin vihapuhetta laaja-alaisempana ja moninaisempana ilmiönä. Vihapuhetta ja maalittamista ei mielestäni voida kuitenkaan pitää toisistaan erillisinä ilmiöinä, vaan ne nivoutuvat toisiinsa monissa tapauksissa.

Vaikka maalittajien tarkoituseristä ei ole tutkittua tietoa, voidaan maalittajien motiiveja hakea esimerkiksi kriminologian klassisesta paineteoriasta, yleisestä paineteoriasta tai sosiaalisen kontrollin teoriasta. Klassisen paineteorian mukaan erinäisten yhteiskunnallisten ihanteiden tavoittelu voi aiheuttaa ihmisessä stressitilan tavoitteiden ja keinojen ristiriitaisuuden takia, ja tähän ristiriitaan etsitään ratkaisua rikollisesta toiminnasta.⁸⁶ Myös tilanne, jossa maalittaja pelkää joutuvansa hylätyksi tai suljetuksi ulos yhteisöstä voi paineteorian mukaan johtaa rikolliseen toimintaan ja tämä voisikin toimia selittävänä tekijänä maalittamiselle.⁸⁷ Maalittajien viestit voivat sisältää joko suoria tai verhottuja uhkauksia, esimerkiksi fyysisestä

⁸⁴ Mäkinen 2019, s. 37.

⁸⁵ Spjl ry:n lausunto hallituksen esityksestä 226/2020 vp eduskunnalle laiksi rikoslain 25 luvun 9 §:n muuttamisesta.

⁸⁶ Kivivuori 2013, s. 147.

⁸⁷ Kivivuori 2013, s. 154.

vahingoittamisesta, tappamisesta tai raiskaamisesta. Tämän lisäksi on hyvä pitää mielessä, että poliittisen hiljentämisagendan lisäksi maalittamiseen osallistujat henkilöt harjoittavat häirintää, joten on mahdollista, että osassa maalittamistapauksista taustalla on samoja syitä, kuin virtuaalimaailman ulkopuolella tapahtuvassa häirinnässä.

Maalittamisen syitä pohdittaessa on mielestäni syytä ottaa huomioon myös taloudellisen hyödyn näkökulma. Sosiaalisesta mediasta on muodostunut helposti saavutettavissa oleva alusta yksityisille sisällöntuottajille, jotka ansaitsevat elantonsa pääasiallisesti kaupallisilla yhteistöillä. Tällä niin kutsutulla vaikuttajamarkkinoinnilla tarkoitetaan yritysten ja vaikuttajien välistä kaupallista yhteistyötä, jonka tavoitteena on yrityksen tuotteiden myynnin edistäminen tai brändin tunnettuuden kasvattaminen.⁸⁸ Pystyäkseen keräämään tuloja vaikuttajamarkkinonnilla, tulee vaikuttajalla olla tietty määrä seuraajia sosiaalisen median tilillään; mitä enemmän seuraajia, sitä enemmän tuloja. Tämän seurauksena on mahdollista, että tietyt vaikuttajat keräävät itselleen seuraajia provokatiivisella ja vihamielisellä sisällöllä vedotakseen esimerkiksi rasistisia tai homofobisia ajatuksia kannattaviin seuraajiinsa. Tällaista toimintaa saatetaan jopa rahoittaa harmaalla taloudella tai rikollisella toiminnalla.⁸⁹ Tällaisen sisällön tuottaminen on omiaan laittamaan liikkeelle maalituskampanjoita esimerkiksi vastakkaisia mielipiteitä kannattavia vaikuttajia kohtaan. Vaikka useat alustat kieltävät käyttöehdoissaan vihapuheen ja häirinnän, käytännössä näitä sääntöjä ei valvota kovinkaan tarkasti.⁹⁰

⁸⁸ Kuluttaja-asiamiehen linjaukset, vaikuttajamarkkinointi sosiaalisessa mediassa.

⁸⁹ Maalittamisen vastaisten toimien tehostaminen: Työryhmäraportti, s. 35.

⁹⁰ Alustantarjoajien vastuuta maalittamistapauksissa tarkastellaan lähemmin luvussa 4.7.

3 Maalittaminen suhteessa voimassa olevaan rikoslakiin

3.1 Maalittamiseen liittyvät tunnusmerkistöt

Kuten tässä tutkielmassa on edellä todettu, ei maalittamista ole määritelty tai säädetty rikoslaissa rangaistavaksi teoksi Suomen lainsäädännössä. Rikoslakiin sisältyy kuitenkin useita rangaistussäännöksiä, jotka voivat tulla sovellettaviksi järjestelmällisen, perättömien tietojen levittämisen, häirinnän ja uhkailun yhteydessä. Häirintä, vainoaminen ja häpäisy eivät ole missään muodossa uusia ilmiöitä, vaan maalittamistyyppistä toimintaa on ollut olemassa jo kauan ennen sosiaalisen median aikakautta. Näiden ilmiöiden torjumiseksi rikoslaissa onkin useita säädöksiä, joiden tarkoituksena on estää kyseiset toimet ja osaa näistä rikosnimikkeistä voidaan soveltaa myös maalittamiseen.

Maalittamiselle tunnuksenomaista on vihaviestien jatkuva tulva, joka osassa tapauksi voi täyttää viestintärauhan rikkomisen tunnusmerkistön (RL 24:1 a §). Maalittamistapaukset voivat olla luonteeltaan esimerkiksi uhkaustyyppisiä, jolloin sovellettavaksi saattaisi soveltua esimerkiksi laitton uhkaus (RL 25:7 §) tai vainoaminen (RL 25:7a §). Toisaalta maalittamiseen ei aina sisälly uhkailua, vaan esimerkiksi perättömien huhujen levittämistä tai mustamaalaamista. Tällaisissa tapauksissa soveltuva lainsäädös saattaisi olla kunnianloukkaus (RL 24:9 §) tai yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen (RL 24:8 §). Tämän lisäksi joidenkin rikosten törkeä tekomuotoa saattaa täytyä, kuin myös edellä mainittuihin rikoksiin yllyttämisen tunnusmerkistö, mikäli maalittaja on verkkoympäristössä kehottanut tai kannustanut muita osallistumaan maalittamiseen. Tämän lisäksi poliittisella kentällä toimiviin henkilöihin voidaan kohdistaa sellaista maalittamista, jonka tarkoituksena on maalituksen uhrin vaientaminen, että kyseeseen saattaisi tulla vaalirikos (RL 14:1 §) tai poliittisten toimintavapauksien loukkaaminen (RL 14:5 §).

Tässä luvussa tarkastellaankin näitä rikoslain kohtia, joiden soveltaminen saattaa tulla kyseeseen myös maalittamistapauksissa. Rikostunnusmerkistöjä käsitellään sellaisessa laajuudessa, joka on tarpeen sen arvioimiseksi, missä määrin ne soveltuvat maalittamistyyppiseen toimintaan. Tarkoitukseni ei ole esittää tyhjentävää selontekoa jokaisesta rikoslain kohdasta, joka saattaisi soveltua maalittamisen torjumiseen, vaan käsitellä maalittamisen kannalta keskeisimpiä rikoksia. Maalittamisen epätarkan määritelmän sekä ilmiön moninaisten tekotapojen johdosta rikoslaki sisältää mahdollisesti myös muita lainkohtia, jotka voisivat tulla sovellettaviksi maalittamistapauksissa ainakin jossain määrin. Tässä

tutkimuksessa esitellyt rikoslain kohdat ovat kuitenkin näkemykseni mukaan maalittamiseen torjumisen parhaiten soveltuvat.

3.2 Viestintärauhan rikkominen

Rikoslain 24 luvun 1 a §:n mukaan viestintärauhan rikkomiseen syyllistyy se, joka häirintätarkoituksessa toistuvasti lähettää viestejä tai soittaa toiselle siten, että teko on omiaan aiheuttamaan huomattavaa häiriötä tai haittaa. Säännös laajentaa häirintäviestinnän rangaistavuutta muihinkin viestintävälineisiin, eikä rangaistavuus ole enää sidottu siihen, että puhelu tai viesti vastaanotetaan kotirauhan piirissä. Viestintärauhan rikkominen on asianomistajarikos. Viestintärauhan rikkominen on verrattain uusi rikossäännös, sillä se tuli voimaan vuonna 2014 ja tätä ennen häiritsevät yhteydenotot olivat rikollisia ainoastaan kotirauhan piirissä. Uusi säännös laajensi siten viestintärauhan rikkomisen piiriä myös kotirauhan ulkopuolella tehtyihin yhteydenottoihin.

Viestintärauhan rikkomista koskevan kriminalisoinnin esitöissä todetaan viestintärauhan rikkomista koskevan säännöksen jossain määrin vähentävän erilaisilla viestintävälineillä tapahtuvaa häirintäkäyttäytymistä ja näin tehostavan rauhan ja yksityiselämän suojaa.⁹¹ Lakimuutoksen tavoitteena oli korostaa yksilön oikeutta olla vapaa tarkoituksellisesta häiritsemisestä, jota ei voida pitää hyväksyttävänä.⁹² Rangaistussäännöksen mainituissa esitöissä on edelleen todettu, että säännöksen tunnusmerkistö koostuu häirintätarkoituksesta, tekotapatunnusmerkeistä eli toistuvasta viestien lähettämisestä tai soittamisesta sekä abstraktia vaaraa ilmentävästä tunnusmerkistä. Menettelyn tulee olla oikeudenvastaista, jolloin asialliset ja perustellut yhteydenotot eivät toteuta rikosvastuun edellytyksiä.⁹³ Rikoslaisissa ei ole säädetty viestien toistuvuudelle mitään vähimmäislukumäärää, vaan rangaistavuuden ala määräytyy viime kädessä menettelyn häiritsevyyttä koskevan tunnusmerkin ja häirintätarkoituksen kautta.⁹⁴

Maalituksen uhri vastaanottaa usein julkisten kirjoitusten ja lynkkauksen lisäksi häiritseviä henkilökohtaisia viestejä, jotka nähdäkseni voivat rikkoa viestintärauhaa. Lakimuutoksessa mainitaan erikseen tekstiviestit sekä puhelinsoitot, mutta häiritsevää yhteydenottoa ei rajata koskemaan yksinomaan näitä yhteydenottovälineitä. Oikeuskäytännössä on kuitenkin tuotu ilmi,

⁹¹ Sananvapauserikokset, vainoaminen ja viestintärauhan rikkominen 2012, s. 112.

⁹² Sananvapauserikokset, vainoaminen ja viestintärauhan rikkominen 2012, s. 107.

⁹³ HelHO:2021:15.

⁹⁴ HelHO:2021:15.

että erityyppisten viestintävälineiden käyttö voi aiheuttaa erityyppistä häiriötä tai haittaa, ja esimerkiksi sähköpostien lähettämällä tunnusmerkistön toteutumisen kynnyksen tulee olla melko korkealla.⁹⁵ Sosiaalisen median luonteeseen kuuluu yksityisviestien lähettäminen helposti ja nopeasti, eikä ole tavatonta lähettää useitakin viestejä päivässä. Tämän perusteella voidaankin päätellä, että myös sosiaalisessa mediassa lähetettyjen viestien lähettäminen voi ylittää viestintärauhan rikkomisen kynnyksen, joskin tämä kynnyks on huomattavasti korkeammalla verrattaessa puhelinsoittoihin. Näin ollen myös tiettyjä maalittamistapauksia voidaan pitää viestintärauhan rikkomisena, mikäli yhden henkilön sosiaalisessa mediassa lähettämä viestitulva on tarpeeksi radikaali. Tämän lisäksi arvioitavaksi tulee viestintärauhan rikkomisen muut edellytykset, kuten häirintätarkoitus ja abstrakti vaara. Tätä tarkoitusta arvioidaan muun muassa viestien sisällön intensiivisyydellä sekä yhteydenpidon häiritsevyydellä.⁹⁶

Sosiaalisen median mahdollistamien yhteydenpitokeinojen johdosta en näe viestintärauhan rikkomista koskevaa säännöstä riittävänä keinona maalittamisen torjumiselle. Useimmilla sosiaalisen median sivustoilla käyttäjän on mahdollista estää tiettyä henkilöä ottamasta yhteyttä, mikäli käyttäjä näin haluaa, sillä sosiaalisen median palveluja tarjoavat toimijat ovat tietoisia häiriökäyttäytymisestä ja mahdollisista väärinkäytöksistä. Sosiaalisessa mediassa lähetetyt liialliset viestit muodostuvat ongelmaksi, kun niiden lähettäjiä on niin paljon, ettei maalituksen uhrilla ole mahdollisuuksia estää viestitulvaa kokonaisuudessaan poistamatta kaikkia sosiaalisen median tilejään. Tähän ongelmaan ei voida puuttua viestintärauhan rikkomisen pykälän avulla, sillä yksittäisten viestien lähettäminen ei ole rikollista (eikä edes ongelmallista), mutta suuren joukon lähettämät yksittäiset vihaviestit muodostavat kokonaisuuden, jota ei voida kieltää viestintärauhan rikkomiseen vedoten. Tämän lisäksi palveluntarjoajat eivät varsinaisesti erillisvalvo maalittamista, joten käyttäjillä on myös mahdollisuus luoda uusia tilejä uudestaan ja uudestaan estettyjen tiliensä tilalle. Näin ollen yksittäisten käyttäjien estäminen ei poista ongelmaa niin kauan kuin alustantarjoalla ei ole vastuuta valvoa viestien lähettämistä.

Maalittamisen näkökulmasta viestintärauhan rikkominen soveltuu varsin huonosti maalittamisen torjumiseen ensisijaisti sosiaaliselle medialla luonteenomaisen jatkuvan kommentoinnin ja viestittelyn kulttuurin johdosta. Mikäli sosiaalisen median viestittelyä

⁹⁵ HE 19/2013 vp s. 36–37, HelHO:2021:15.

⁹⁶ HelHO:2021:15.

alettaisiin valvoa liian tiukasti maalittamisen estämiseksi, kumoaisi tämä sosiaalisen median tarkoituksen vaivattomana ja nopeana yhteydenpitovälineenä. Lisäksi viestintärauhan rikkominen ei lainkohtana sovellu torjumaan suurelta joukolta tulevia viestitulvia, sillä useissa maalittamistapauksissa yksilöt lähettävät vain yksittäisiä viestejä, joten nämä tapaukset eivät täytä viestintärauhan rikkomisen toistuvuusvaatimusta. Viestintärauhan rikkomisesta säädettyä olisikin nähdäkseni pitänyt tekstiviestien lisäksi ottaa kantaa myös sosiaalisessa mediassa tapahtuvaan viestittelyyn ja linjata sen istuvuus viestintärauhan rikkomisen puitteisiin. Sosiaalinen media ei kuitenkaan vielä 2010-luvun alussa ollut näin vakiintunut osa yhteiskuntaamme, vaikka sen nousu olisi jo silloin ollut ennustettavissa. Nykyinen lainsäädäntö ei kuitenkaan enää pysty vastaamaan teknologian kehitykseen sillä tahdilla kuin sen pitäisi ja tämä on ollut yksi myös maalittamisen sääntelyä koskevista ongelmakohdista.

3.3 Vaalirikos ja poliittisten toimintavapauksien loukkaaminen

Rikoslain 14 luvun 1 §:n mukaan se, joka väkivallalla tai uhkauksella vaikuttaa tai yrittää vaikuttaa toisen äänestämiseen tai ehdokkaaksi asettumiseen yleisissä vaaleissa tai yleisessä äänestyksessä, on tuomittava vaalirikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.⁹⁷ Vaalirikos on soveltamisalaltaan varsin kapea, mutta on kuitenkin tarpeellista tarkastella sen sisältöä suhteessa maalittamiseen, sillä esimerkiksi Illmanin mukaan vaalirikoksen tunnusmerkistö saattaa täytyä tietyissä maalittamistyyppisissä tapauksissa.⁹⁸ Maalittamistyyppisiä tilanteita ei ole Suomessa käsitelty tuomioistuimissa, mutta sekä säädöksen sananmuodon että maalituksen laajan määritelmän johdosta tietyissä tapauksissa olisi mahdollista tehdä sekä vaalirikos että loukata toisen poliittisia toimintavapauksia maalittamalla.

Vaalirikos loukkaa äänestäjän valintaoikeutta sekä oikeutta osallistua tai olla osallistumatta äänestykseen tai vaaliin. Vaalirikos käsittää sekä vaikuttamisen toisen henkilön äänestyspäätökseen että äänestämisen estämisen tai äänestämään pakottamisen, sekä vaikuttamisen toisen ehdokkaaksi asettumiseen.⁹⁹ Tämä vaikuttaminen voi tapahtua esimerkiksi uhkaamalla henkeä tai terveyttä tai vaikkapa perheenjäsenien turvallisuutta. Vaalirikosta koskevassa säännöksessä ei määritellä tarkemmin, millaista uhkausta siinä tarkoitetaan. Uhkaus

⁹⁷ RL 14:1.

⁹⁸ Illman 2020, s. 25.

⁹⁹ Nuotio 2021, Rikokset poliittisia oikeuksia vastaan. Teoksessa Lappi-Seppälä, Tapio et al. Rikosoikeus.

voikin siten olla millainen tahansa, kunhan sitä on pidettävä yleisen elämäkokemuksen mukaan sellaisena, että se vaikuttaa äänestämiseen tai ehdokkaaksi asettumiseen.¹⁰⁰

Vaalirikossäännös voi tulla sovellettaviksi esimerkiksi tilanteessa, jossa henkilöön on kohdistettu maalittamista siinä toivossa, että maalituksen uhri luopuisi poliittisesta toiminnasta, vaaliehdokkuudesta yleisissä vaaleissa tai muussa tämän kaltaisessa tapauksessa. Oikeuskirjallisuudessa vaalirikoksen soveltamisen näkökulmasta on tyypillisenä esimerkkinä mainittu tilanne, jossa vaaleihin osallistujaa tai hänen perhettään uhataan pahoinpitelyllä, jos ehdolle asettuja ei taivu uhkaajan tahtoon. Uhkaus voi myös olla taloudellinen.¹⁰¹ Vaalirikoksen soveltamista maalittamistapauksiin rajoittaa kuitenkin syy-yhteyden todistamisen hankaluus tapauksessa, sillä olisi hyvin vaikea näyttää toteen, että maalittaminen on toteutettu juuri poliittiseen käyttäytymiseen vaikuttaminen kärkenä, vaikka tämä olisikin totuus maalittamisen taustalla. Tämä rajoittaa olennaisesti säännöksen soveltuvuutta keinona maalittamisen torjumiseen.¹⁰²

Poliittisten toimintavapausten loukkaaminen sen sijaan voi vaikuttaa lupaavammalta lainkohdalta maalittamisen torjumiseen. Rikoslain 14 luvun 5 §:n 1 momentin mukaan rikokseen syyllistyy se, joka väkivallalla tai vakavan vaaran toisen hyvinvoinnille käsittävällä uhkauksella estää toista 1) ilmaisemasta mielipidettään yleisistä asioista niitä varten tarkoitettussa kokouksessa tai muussa tilaisuudessa taikka tiedotusvälineessä tai muuten julkisesti, 2) osallistumasta yleisiä asioita varten järjestettyyn kokoukseen, kulkueeseen tai muuhun tilaisuuteen tai 3) perustamasta yhdistyksen yleisiä asioita varten taikka liittymästä tai kuulumasta sellaiseen tai toimimasta siinä. Poliittisten toimintavapauksien loukkaamisesta tuomitaan myös se, joka 1 momentissa tarkoitettulla tavalla saa toisen vastoin tahtoaan ilmaisemaan mielipiteensä yleisistä asioista kokouksessa tai muussa tilaisuudessa taikka tiedotusvälineessä tai muuten julkisesti, osallistumaan yleisiä asioita varten järjestettyyn tilaisuuteen taikka liittymään tai kuulumaan sellaisia asioita varten perustettuun yhdistykseen tai toimimaan tällaisessa yhdistyksessä.

Tämän lainkohdan voidaan katsoa suojaavan yksilön sananvapautta. Perustuslaissa turvattuihin sananvapauteen sekä kokoontumis- ja yhdistymisvapauteen kuuluu oikeus kenenkään estämättä ilmaista mielipiteitä yleisistä asioista julkisesti, osallistua yleisiä asioita varten järjestettyyn

¹⁰⁰ HE 94/1993, s. 78.

¹⁰¹ Illman 2020, s. 25, Nuutila 2002, s. 616.

¹⁰² Illman 2020, s. 25.

tilaisuuteen sekä perustaa tai toimia yleisiä asioita käsittelevässä yhdistyksessä.¹⁰³ Sananvapauden suojan lähtökohtana onkin, että yksilön tulisi voida ilmaista mielipiteensä ristiriitaisissakin asioissa ilman väkivallan tai muun vaaran uhkaa, ei julkisten vallankäyttäjien eikä muiden yksityishenkilöiden taholta. Illmanin mukaan tämä lainkohta voi tulla sovellettavaksi maalittamisen kaltaiseen rikolliseen toimintaan koskien erityisesti tekoja, joissa vakavalla uhkauksella estetään ilmaisemasta mielipidettä yleisistä asioista julkisesti.¹⁰⁴ Olen Illmanin kanssa asiasta samaa mieltä, sillä organisoidun maalittamiskampanjan taustalla saattaa hyvinkin olla tavoite estää uhria osallistumasta politiikkaan, asettumasta ehdolle tai ilmaisemasta mielipidettä tietystä poliittisesta kysymyksestä.

Poliittisten toimintavapauksien loukkaaminen lainkohtana ja sen soveltuvuus maalittamisen torjumiseen vaatisi syvällisempää tarkastelua kuin on mahdollista tämän tutkimuksen rajallisessa sivumäärässä. On kuitenkin todettava, että koska itse rikostunnusmerkistö on laadittu sellaiseen muotoon, ettei poliittisten toimintavapauksien uhkaaminen edellytä tietyllä tekniikalla tehtyä uhkailua tai estämistä, ei pitäisi olla estettä, miksei tätä lainkohtaa voitaisi soveltaa maalittamisen keinoin tehtyyn poliittisten toimintavapauksien estämiseen. Sosiaalista mediaa ei ollut vielä olemassa, kun kyseinen lainkohta laadittiin, mutta tämä ei ole syy olla soveltamatta sitä myös maalittamistapauksissa. Pohdinta on tällä hetkellä kuitenkin teoreettista, sillä tietojeni mukaan yhtäkään maalittamistyyppistä tapausta ei ole käsitelty tuomioistuimissa poliittisten toimintavapauksien loukkauksena tai vaalirikoksena. Tähän saattaa olla useita syitä, mutta nähdäkseni maalittamistyyppisessä tapauksessa olisi vaikea näyttää toteen syy-yhteys maalittamisen ja poliittisten aikomusten estämisen välillä.

Poliittisten toimintavapauksien loukkaamista on mielenkiintoista tarkastella erityisesti ehdokkaaksi asettumisen näkökulmasta. Nykypäivänä politiikkaan lähdetessä on tiedostettava, että sosiaalinen media on osa politikointia ja politiikassa menestyminen on haastavaa ilman sosiaalisen median työkaluja. Poliitikkojen on käytännössä pakollista olla sosiaalisessa mediassa saadakseen yhteyden äänestäjiinsä ja maalittamisen pelko saattaa olla esteenä muuten mahdolliselle poliitikon uralle.¹⁰⁵ Tämä ei tietenkään täytä kummankaan rikoksen tunnusmerkistöä, mutta on selvää, että maalittaminen on uhka vapaalle poliittiselle toiminnalle, mikäli pelko maalituksen uhriksi joutumisesta vaientaa kansalaisten mielipiteet.

¹⁰³ Nuotio 2021, Rikokset poliittisia oikeuksia vastaan. Teoksessa Lappi-Seppälä, Tapio et al. Rikosoikeus.

¹⁰⁴ Illman 2020, s. 26.

¹⁰⁵ Häkkinen 2021, s. 13.

3.4 Laiton uhkaus

Rikoslain 25 luvun 7 §:n mukaan se, joka nostaa aseensa toista vastaan tai muulla tavoin uhkaa toista rikoksella sellaisissa olosuhteissa, että uhatulla on perusteltu syy omasta tai toisen puolesta pelätä henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vakavassa vaarassa, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, laittomasta uhkauksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.¹⁰⁶ Nykypäivänä laiton uhkaus tekona esiintyy usein myös ns. vihamotiivina ilmentävänä tekona, joka voi olla toteutettu esimerkiksi toisen kansallisen tai etnisen taustan vuoksi taikka uhkailun kohteen työtehtävän, luottamustoimen tai vastaavan vuoksi. Tällainen teko tapahtuu nykyisin usein myös verkkoympäristössä, esimerkiksi sosiaalisessa mediassa.¹⁰⁷

Laittoman uhkauksen osalta sosiaalisessa mediassa tapahtuviksi teoiksi voidaan katsoa tekoja, joissa muulla tavoin uhataan toista rikoksella sellaisissa olosuhteissa, että uhatulla on perusteltu syy omasta tai toisen puolesta pelätä henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vakavassa vaarassa. Perusteltua syytä pelätä voivat aiheuttaa esimerkiksi henkirikoksella ja seksuaalirikoksella sekä tuhotyöllä uhkaamiset, mutta myös lievemmat teot, kuten pahoinpitelyllä uhkaaminen. Uhkaus tulisi arvioida uhatun henkilökohtaisen mittapuun mukaan. Arviossa tulee ottaa huomioon sekä vaaran todennäköisyys että mahdollisen vahingon suuruus.¹⁰⁸ Laiton uhkaus on asianomistajarikos, mutta jos erittäin tärkeä yleinen etu vaatii, voi syyttäjä nostaa syytteen ilman asianomistajan vaatimustakin. Tämän lisäksi vuonna 2021 voimaan tulleen rikoslain muutoksen jälkeen laittoman uhkauksen syyteoikeutta koskevaa säännöstä muutettiin siten, että teosta tuli virallisen syytteen alainen, jos laiton uhkaus kohdistui henkilöön hänen työtehtävänsä vuoksi eikä rikoksentehtäjä kuulu työpaikan henkilöstöön. Syyttäjä saa nostaa syytteen laittomasta uhkauksesta myös, jos teko on kohdistunut henkilöön hänen julkisen luottamustehtävänsä vuoksi.¹⁰⁹

Säännöksessä ensimmäisenä mainittu aseensa nostaminen toista vastaan ei täytyne maalittamistapauksissa, sillä maalittaminen tapahtuu pääasiassa verkkoympäristössä. Sen sijaan muunlainen rikoksella uhkaaminen voi tulla kyseeseen myös maalittamisessa. Mikäli kyseinen uhkaaminen tapahtuu sellaisissa olosuhteissa, että maalitetulla on perusteltu syy pelätä

¹⁰⁶ RL 25:7.

¹⁰⁷ Melander 2022, Vapauteen kohdistuvat rikokset. Teoksessa Lappi-Seppälä, Tapio et al. Rikosoikeus.

¹⁰⁸ Forss 2018, s. 7.

¹⁰⁹ HE 226/2020 vp.

henkilökohtaisen turvallisuutensa tai omaisuutensa olevan vakavassa vaarassa, laittoman uhkauksen tunnusmerkistö täyttyy.¹¹⁰ Uhkaus voi olla sanallinen, mutta sen voi esittää myös konkludenttisesti, esimerkiksi lähettämällä kohdehenkilölle kuvan tai esineen, jolla on riittävän selkeä symbolinen merkitys.¹¹¹ Uhkailija voi myös esimerkiksi vihjailla, että uhatun kotiosoite on tiedossa, mikä voi toisinaan olla riittävän selvä tapa antaa uhrin ymmärtää, ettei hän ole turvassa kodissaan.¹¹²

Laittoman uhkauksen tunnusmerkistön täytyminen maalittamistyyppisissä tapauksissa on hieman kaksijakoinen. Uhkailua tapahtuu sosiaalisessa mediassa paljoltikin, mutta tietoverkossa tapahtuvan uhkailun tulisi täyttää laittoman uhkauksen rikoskynnys. Säädöksessä ja esitöissä esitetty rikoksen tunnusmerkistö ei estä sitä, etteivätkö internetin välityksellä tehdyt uhkaukset voisi täyttää laittoman uhkauksen tunnusmerkistöä.¹¹³ Oleelliseksi kysymyksessä nousee uhkailun olosuhteet. Laittoman uhkauksen tunnusmerkistön mukaan uhkauksen tulee tapahtua sellaisissa olosuhteissa, että uhatulla on perusteltu syy pelätä henkilökohtaisen turvallisuutensa puolesta. Verkkoympäristössä tehdyille uhkaukselle tunnusmerkistön täytyminen on siten nähdäkseni korkeammalla, kuin kasvatusten tehdyillä uhkauksella uhkaajan ja uhrin välisen etäisyyden johdosta. Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, etteikö myös verkkoympäristössä tehty uhkaus voisi saada aikaan tilannetta, jossa uhrilla on perusteltu syy pelätä henkensä ja/tai terveytensä puolesta.

Sosiaalinen media on maailma, jossa viestejä lähetetään hyvin pienellä kynnyksellä, useita kertoja päivässä tämän olematta mitenkään tavatonta. On myös tavanomaista lähettää sosiaalisessa mediassa viestejä henkilöille, joita ei tunne tosielämässä, varsinkin mikäli viestin vastaanottajalla on edes jokseenkin suuri seuraajamäärä sosiaalisen median tileillään. Tällöin nousee esille kysymys, antaako sosiaalisessa mediassa käyttäjältä toiselle tehty uhkaus perustellun syyn uhkailun kohteelle pelätä turvallisuutensa puolesta. Verrattaessa vaikkapa kirjeitse tai puhelimitse tehtyyn henkeen, omaisuuteen tai terveyteen kohdistuvaan uhkaukseen, on sosiaalisessa mediassa uhkauksen lähettämisen kynnys huomattavasti matalampi. Sosiaalisessa mediassa uhkauksen lähettäjän ei tarvitse ottaa selville uhkailun kohteen osoitetta,

¹¹⁰ Illman 2020, s. 32.

¹¹¹ Tapauksessa KKO 2022:8 vastaaja oli muun häirinnän lisäksi toimittanut kipsijäljennöksen pronssisoturipatsaasta, minkä B oli kokenut uhkaavana ja ahdistavana patsaaseen liittyvä symboliikka huomioon ottaen. Vastaaja tuomittiin vainoamisesta sakkorangaistukseen.

¹¹² Illman 2020, s. 32.

¹¹³ HE 226/2020 vp, s. 4.

puhelinnumeroa tai muuta yhteystietoa, vaan hänellä on suora pääsy uhrin sosiaalisen median tilille. Monessa sosiaalisen median palvelussa uhkauksen voi tehdä julkiseen kommenttiosioon, ilman että uhkausta lähetetään edes yksityisviestinä uhkailun kohteelle.

Kysymys onkin, muodostaako sosiaalisen median tili sellaiset olosuhteet uhkaukselle, että uhatulla henkilöllä olisi aihetta pelkoon. Pelkäämistä arvioidaan uhrin henkilökohtaisen kokemuksen perusteella, eikä uhkauksen tarvitse olla objektiivisesti katsottuna vaarallinen.¹¹⁴ Nähdäkseni suurin osa sosiaalisessa mediassa esitetyistä uhkauksista onkin ennemminkin häirintään rinnastuvia, kuin sellaisia uhkauksia, joita tarkoitetaan rikoslain 25 luvun 7 pykälässä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö sosiaalisessa mediassa lähetetty uhkausviesti voisi täyttää laittoman uhkauksen tunnusmerkistöä. Mitä todennäköisemmältä uhkaus vaikuttaa uhatun mielestä, sitä vähäisempi voi olla uhkauksessa tarkoitettu teko. Laittoman uhkauksen tunnusmerkistön täytyminen edellyttää, että nimenomaan uhatulla henkilöllä on ollut perusteltu syy pelkoon. Tästä seuraa myös, että uhkauksen on täytynyt tulla uhatun tietoon.¹¹⁵ Toisaalta ei ole myöskään välttämätöntä, että uhkaaja aikoo toteuttaa uhkauksen, vaan riittävää on uhrin tietoon tullut tarpeeksi vakavasti otettava uhkaus.¹¹⁶

Mielestäni eritoten toistuvat, samalta henkilöltä tulevat uhkaukset voivat luoda tällaisen tilanteen, joskin tällöin tulee arvioitavaksi, täytyykö tilanteessa myös esimerkiksi vainoamisen tai viestintärauhan rikkomisen tunnusmerkistö. Tämän lisäksi sosiaalisessa mediassa julkisesti tehty uhkaus voi mielestäni täyttää laittoman uhkauksen tunnusmerkistön, erityisesti mikäli julkaisu on kerännyt uhkausta tukevia kommentteja, tai uhkausta on jaettu laajalti sosiaalisessa mediassa. Tällainen tyypillinen maalitustilanne on nähdäkseni omiaan luomaan sellaiset olosuhteet, että uhatulla on perusteltu syy pelätä turvallisuutensa puolesta. Tämä tosin edellyttää, että julkaisu on tullut myös uhrin itsensä tietoon.¹¹⁷

On myös tullut ilmi tapauksia, joissa poliisi ei ole ottanut tutkiakseen tai on keskeyttänyt rikostutkinnan sosiaalisessa mediassa tapahtuneen uhkauksen niin sanotun vähäpätöisyyden

¹¹⁴ Melander 2022, Vapauteen kohdistuvat rikokset. Teoksessa Lappi-Seppälä, Tapio et al. Rikosoikeus.

¹¹⁵ Illman 2020, s. 32.

¹¹⁶ Melander 2022, Vapauteen kohdistuvat rikokset. Teoksessa Lappi-Seppälä, Tapio et al. Rikosoikeus.

¹¹⁷ Tapauksessa KKO:2013:50 vastaajan ei nähty syyllistyneen laittomaan uhkaukseen, vaikka tämä oli kirjoittanut internetin keskustelupalstalle kirjoituksen, joka oli sisältänyt pääministeriin ja valtiovarainministeriin sekä eduskunnassa työskenteleviin henkilöihin kohdistuneita vakavia uhkauksia. Uhkausten kohteet eivät olleet tienneet kirjoituksesta ja rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen vuoksi laittoman uhkauksen tunnusmerkistön ei voitu katsoa täyttyvän.

vuoksi.¹¹⁸ Myös tämä antaa suuntaa oikeuslaitoksen tämänhetkiseen käsitykseen uhkailusta sosiaalisessa mediassa. Poliisi ei pidä (ainakaan kaikkialla Suomessa) sosiaalisessa mediassa lähetettyä viestiä sellaisena uhkauksena, jonka perusteella uhrin olisi perusteltua pelätä terveytensä tai henkensä puolesta. Tässä kohtaa onkin syytä tarkastella, olisiko tarkoituksenmukaisempaa madaltaa laittoman uhkauksen tunnusmerkistön täyttymisen kynnystä, ennemmin kuin lähteä säätämään uutta lainkohtaa maalittamisen kriminalisoinniksi, joka sisältäisi myös tietoverkon välityksellä tapahtuvan uhkailun.

Illman on esittänyt näkemyksen, jonka mukaan tulevaisuudessa olisi syytä ottaa harkittavaksi laittoman uhkauksen tunnusmerkistön modernisoiminen nykytilanteen olosuhteita ja vaatimuksia paremmin vastaavaksi. Hän esittää esimerkiksi seuraavanlaista tunnusmerkistöä mahdolliseksi uudeksi muotoiluksi: ”Joka oikeudettomasti uhkauksella asettaa toisen hyvinvoinnin vakavaa vaaraan, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, laittomasta uhkauksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi”.¹¹⁹ Olen Illmanin kanssa samaa mieltä tästä asiasta, sillä lainsäädäntö ei ole pysynyt tekniikan kehityksen mukana. Koskien erityisesti ilmaisurikoksia, nykyiset lainkohdat eivät tarjoa tällä hetkellä riittävää turvaa tietoverkossa tapahtuvaan toimintaan.

Tästä huolimatta laittoman uhkauksen tunnusmerkistön laajentaminen ei nähdäkseni vastaisi maalittamisen muodostamaan kokonaisongelmaan, vaikka myös tällainen uudistus olisikin paikallaan. Tämä laajennus olisi osaltaan tarpeellinen tarkennus laittoman uhkauksen tunnusmerkistöön, sillä silloin osa maalittamistapauksista voitaisiin käsitellä laittomina uhkauksina. Ongelmalliseksi maalittamisen näkökulmasta nousee taas joukkovoimaa hyödyntävät uhkaukset. Yksittäisen ihmisen sosiaalisessa mediassa lähettämät, uhkaavat viestit viesti voisivat, sisällöstään riippuen, täyttää laittoman uhkauksen tunnusmerkistön ja tällöin uhkaaja saataisiin vastuuseen. Sen sijaan monien ihmisten lähettämät, joko uhkaavat tai muuten epäasialliset viestit eivät täytä tunnusmerkistöä, sillä näitä ei pidetä vakavasti otettavina uhkauksina, eivätkä ne kaikissa tapauksissa olekaan. Tästä huolimatta loputtomat uhkailuviestit

¹¹⁸ Esimerkiksi toimittaja Miisa Nuorgam on kertonut tehneensä rikosilmoituksen verkkoympäristössä kokemastaan häirinnästä. Nuorgamia uhkailtiin useita kuukausia väkivaltaisilla teoilla sosiaalisessa mediassa ja rikosilmoituksen tehtyään poliisi kehottaa Nuorgamia jättämään asian sikseen, koska poliisin näkemyksen mukaan verkossa tapahtunut uhkailu ei täyttänyt rikostunnusmerkistöä. Helsingin Sanomat, verkkoartikkeli 20.1.2020.

¹¹⁹ Illman 2020, s. 33.

sosiaalisessa mediassa ovat haitallista maalittamista, jota ei pystytä tällä hetkellä torjumaan rikoslain avulla.

3.5 Kunnianloukkaus

Rikoslain 24 luvun 9 § mukaan se, joka esittää toisesta valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, taikka muuten kuin 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla halventaa toista, on tuomittava kunnianloukkauksesta sakkoon. Kunnianloukkauksesta tuomitaan myös se, joka esittää kuolleesta henkilöstä valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan kärsimystä ihmiselle, jolle vainaja oli erityisen läheinen.¹²⁰ Pykälän 3 momentin mukaan kunnianloukkauksena ei pidetä arvostelua, joka kohdistuu toisen menettelyyn politiikassa, elinkeinoelämässä, julkisessa virassa tai tehtävässä, tieteessä, taiteessa taikka näihin rinnastettavassa julkisessa toiminnassa ja joka ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä. Pykälän 4 momentin mukaan kunnianloukkauksena ei pidetä myöskään yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi esitettyä ilmaisua, jos sen esittäminen, huomioon ottaen sen sisältö, toisten oikeudet ja muut olosuhteet, ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Kunnianloukkausta koskevassa rikosasiassa on usein kysymys kahden perusoikeuden vastakkainasettelusta, yhtäältä syytetyn oikeudesta sananvapauteen ja toisaalta asianomistajan oikeudesta kunnian suojaan.¹²¹ Tämä kunnian suoja luetaan ihmisoikeustuomioistuimen käytännössä osaksi ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa turvattua yksityiselämän suojaa.¹²² Kunniaa suojaavalla kriminalisoinnilla pyritään siis turvaamaan jokaisen kunnia valheelliselta ja loukkaavalta tiedolta kun taas lainkohdan rajoitukset takaavat, että sananvapauden suojaa ei loukata. Kunnianloukkaussäännöksen tulkinnassa vaikein kysymys koskeekin useimmiten sitä, miten yhtäältä yksityisyyden ja kunniansuojaa ja toisaalta sananvapautta tulee punnittava vastakkain arvioitaessa tunnusmerkistön täyttymistä.¹²³

Kunnianloukkausta tarkasteltaessa maalittamisen näkökulmasta on ensin eroteltava RL 24:9.1:n 1 kohdan herjaamistyylinen ja RL 24:9.1:n 2 kohdan mukainen solvaamistyylinen

¹²⁰ RL 24:9.

¹²¹ Melander 2022, Yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamisrikokset. Teoksessa Lappi-Seppälä, Tapio et.al. Rikosoikeus.

¹²² KKO 2021:45.

¹²³ Illman 2020, s. 40.

kunnianloukkaus. Ensimmäisen osalta kyse on valheellisesta tiedosta tai vihjauksesta ja teon tulee olla omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa. Tekotapoja internetissä voivat olla kaikenlaiset viestit, kuvat, videot ja muut ilmaisutavat. Tiedon ja vihjauksen osalta voi olla kyseessä esimerkiksi väite syyllistymisestä rikokseen tai muuhun moitittavaan tekoon. Teko voi olla esimerkiksi viesti yksittäiselle henkilölle, pienelle piirille tai julkisesti kirjoitettu viesti. Toisen kohdan osalta kyse on useilla eri tavoilla mahdollisesta halventamisesta, jossa kyse voi olla esimerkiksi loukkaavasta mielipiteestä, mutta myös todenmukaisen tiedon viestimisestä halventamistarkoituksessa.¹²⁴

Solvaamistyyppisessä kunnianloukkauksessa on kyse useilla eri tavoilla mahdollisesta halventamisesta, jossa kyse voi olla esimerkiksi loukkaavasta mielipiteestä, mutta myös todenmukaisen tiedon viestimisestä halventamistarkoituksessa. Halventamisen täytyy tulla ainakin loukatun tietoon. Kunnianloukkaus voi kohdistua yksilön lisäksi ryhmään, mutta sen jäsenten tulee olla rajattavissa tiettyyn henkilöpiiriin tai sen osaan.¹²⁵ Teko on rangaistava vain tahallisenä, ja rangaistuksena voi olla vain sakko. Kunnianloukkaus on asianomistajarikos, mutta joukkotiedotusvälineiden osalta valtakunnansyyttäjä voi antaa määräyksen syytteen nostamisesta, jos erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamista.¹²⁶

Sosiaalinen media on nopeutensa ja vaivattomuutensa vuoksi erinomainen alusta sekä solvaamis- että herjaamistyyppisiin kunnianloukkauksiin, kuin myös yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämiseen. Internet mahdollistaa tiedon jakamisen maailmanlaajuisesti muutamissa sekunneissa ja alustat kuten Twitter, Instagram tai TikTok ovat luoneet verkostoja käyttäjien välillä, joista algoritmit poimivat juuri sopivaa sisältöä käyttäjilleen. Tästä johtuen kunnianloukkausrikoksia onkin käsitelty oikeudessa myös verkkoalustoilla tapahtuneiden keskustelujen yhteydessä.

Sosiaalisessa mediassa esitettyä kunnianloukkausta on käsitelty korkeimmassa oikeudessa. Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2022:1 oli kysymys Facebookissa julkaistusta kirjoituksesta, jossa vapaana toimittajana ja kirjailijana työskennellyt A oli kirjoittanut B:stä halventavaan tyyliin ja kutsunut B:tä muun muassa ”natsipelleksi” ja ”tunnetuksi rasistiksi”. Korkein oikeus katsoi, että kirjoituksessa oli kyse arvostelusta, joka kohdistui B:n menettelyyn

¹²⁴ Forss 2018, s. 8.

¹²⁵ Forss 2018, s. 8.

¹²⁶ RL 24:12.2.

politiikassa tai siihen rinnastettavassa julkisessa toiminnassa ja joka koski yleistä mielenkiintoa herättävää aihetta. Ottaen huomioon B:n julkisuudessa esittämät tiettyjä ihmisryhmiä halventavat ja vihamieliset kannanotot, kirjoitusta kokonaisuutena arvioitaessa siinä käytettyjen ilmaisujen ei katsottu selvästi ylittäneen sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä ja näin ollen syyte kunnianloukkauksesta hylättiin.

Maalittamistyyppisessä toiminnassa on tavanomaista, että maalituksen uhrista esitetään halventavia lausumia, uhrin kuvia tai yhteystietoja jaetaan eteenpäin maalittamistarkoituksessa. Nämä väitteet saatetaan ilmaista käyttäen hyvinkin karkeaa ja loukkaavaa kieltä ja ne on mahdollista jakaa hyvin laajalle yleisölle. Yksityiselämää loukkaavan tiedon jakaminen voi myös toimia kannustimena maalittamiseen sillä vaikka itse tieto, joka on jaettu sosiaalisessa mediassa ei luonteeltaan täyttäisi yksityiselämää loukkaavan tiedon jakamisen tunnusmerkistöä, voi se silti laittaa liikkeelle maalituskampanjan.

Korkeimman oikeuden ratkaisun perusteella voidaankin todeta, että kunnianloukkaus ei ole sidottu tiettyyn tilanteeseen tai tekniseen apuvälineeseen, vaan kunnianloukkaus on mahdollista tehdä sosiaalista mediaa apuna käyttäen. Olennaista ratkaisussa oli, että A:n väittämät eivät olleet siinä määrin valheellisia, että kirjoitusta voitaisiin pitää kunnianloukkauksen tunnusmerkistön täyttävänä tekona. A:n kirjoitus oli kuitenkin mielestäni siinä määrin provosoiva, että sen perusteella olisi hyvinkin voinut lähteä liikkeelle maalituskampanja B:tä vastaan ja näin ollen, mikäli maalittaminen olisi rikoslaissa rangaistavaksi säädetty teko, olisi tapausta voitu arvioida maalittamisen näkökulmasta.

Tapauksen perusteella voidaankin todeta, että kunnianloukkauksen kynnyksen ylittämisen kriteerit sosiaalisessa mediassa ovat varsin korkeat, varsinkin kunnianloukkauksen rajoitussäädöksen koskiessa juuri niitä aloja ja asemia, joissa työskentelevät kohtaavat maalitusta eniten.¹²⁷ Myös oikeuskäytännössä on katsottu, että rajanveto kunnianloukkauksen kynnyksen ylittävälle puheelle on varsin korkealla, sillä sananvapauden ydinalueen koskemattomuutta täytyy arvostaa. Myös tapauksessa KKO:2011:71 oli kyse kunnianloukkauksesta, joskaan ei sosiaalisessa mediassa.¹²⁸ Tapauksen arviointia voidaan

¹²⁷ Kunnianloukkauksena ei pidetä arvostelua, joka kohdistuu toisen menettelyyn politiikassa, elinkeinoelämässä, julkisessa virassa tai tehtävässä, tieteessä, taiteessa taikka näihin rinnastettavassa julkisessa toiminnassa ja joka ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä. RL 24:9.

¹²⁸ KKO:2011:71 Pohjalainen-sanomalehdessä oli 26.8.2006 julkaistu pakolaisten vastaanottokeskuksen lopettamiseen liittynyt kirjoitus ja sen yhteydessä erillinen A:n haastattelu, jossa oli todettu A:n sanoneen muun muassa seuraavan: ”Oravaisten vastaanottokeskuksen työntekijät ovat täysin leipääntyneitä ja heidän asenteensa on suorastaan rasistinen. – Alue, missä turvapaikanhakijat asuvat, on ghetto! Ympäriä puuttuu vain piikkilanka

kuitenkin tarkastella siitä lähtökohdasta, miten herkästi korkein oikeus on valmis rajoittamaan kansalaisten sananvapautta ja vastaus on, ei kovinkaan herkästi.

Maalittamisen näkökulmasta kunnianloukkaus näyttäytyykin sinällään varteenotettavalta lainkohdalta, sillä usein maalittamistyyppiset teot ovat halventavia ja loukkaavat yksilön kunniaa. Maalittamisviestit tai julkiset kirjoitukset, halventavat kuvat tai muun halventavan ja loukkaavan materiaalin levittäminen maalituksen kohteista voisivat joissain tapauksissa täyttää lainkohdan sananmuodon, sillä maalittaja voi hyvinkin levittää ”valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa”.¹²⁹ Tässä luvussa esitellyn oikeuskäytännön perusteella näkemykseni kuitenkin on, ettei kunnianloukkauksen kynnyks ylittyisi suurimmassa osassa maalittamistapauksia. Näin ollen en näe kunnianloukkauksia koskevia säädöksiä riittävänä keinona maalittamisen torjumiseen.

3.6 Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen

Rikoslain 24 luvun 8 §:n 1 momentin mukaan yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämiseen syyllistyy se, joka oikeudettomasti 1) joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai 2) muuten toimittamalla lukuisten ihmisten saataville esittää toisen yksityiselämästä tiedon, vihjauksen tai kuvan siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa. Yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä ei pidetä sellaisen yksityiselämää koskevan tiedon, vihjauksen tai kuvan esittämistä politiikassa, elinkeinoelämässä tai julkisessa virassa tai tehtävässä taikka näihin rinnastettavassa tehtävässä toimivasta, joka voi vaikuttaa tämän toiminnan arviointiin mainitussa tehtävässä, jos esittäminen on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi. Yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä ei myöskään pidetä yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi esitettyä ilmaisua, jos sen esittäminen, huomioon ottaen sen sisältö, toisten oikeudet ja muut olosuhteet, ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Rangaistussäännös suojaa henkilön yksityiselämää, joka on turvattu muun muassa perustuslain 10 §:ssä ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa. Yksityiselämän käsitteen ydin sisältää ajatuksen, että yksilöllä tulee olla tietty rauhoitettu alue, johon kuuluvat asiat hänellä

ja kyltti ’Arbeit macht frei.’ Korkein oikeus katsoi ratkaisussaan, ettei kunnianloukkauksen kynnyks ollut ylittynyt.

¹²⁹ RL 24:9. Kunnianloukkauksen tunnusmerkistö.

on halutessaan oikeus pitää omana tietonaan.¹³⁰ Yksilöllä on siten oikeus itse päättää, haluaako hän esiintyä julkisuudessa, sekä miten ja missä yhteydessä hän näin halutessaan tekee. Lainkohtaa koskevien esitöiden mukaan yksityiselämän piiriin kuuluvat etupäässä arkaluonteiset tiedot henkilön perhe-elämästä, vapaa-ajan käytöstä, terveydestä ja ihmissuhteista.¹³¹ Esitöissä nostetaan esille, että esimerkiksi menettely julkisessa virassa tai tehtävässä ei kuulu yksityiselämään, kuten ei myöskään työtehtävät, jotka luonteensa vuoksi suoritetaan julkisuudessa. Yksityiselämän piiriä ei voidakaan määritellä täsmällisesti, sillä seikat jotka ovat yhdelle hyvinkin yksityisiä saattavat olla toiselle osa hänen julkista rooliaan.¹³²

Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen on usein yksi maalittamisen osateoista. Tietojen jakaminen sosiaalisessa mediassa tapahtuu helposti ja vaivattomasti ja tämä koskee myös yksityiselämää loukkaavia tietoja. Rikoksen tunnusmerkistön täyttyminen edellyttää, että yksityisyyttä loukkaava tieto on levitetty joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai muuten toimittamalla lukuisten ihmisten saataville. Tietojen levittäminen internetissä täyttää näin ollen tyypillisesti levittämistunnusmerkistön, koska verkkoympäristössä on mahdollista saavuttaa erittäin suuri yleisö hyvin lyhyessä ajassa. Se myös mahdollistaa paitsi kirjoitusten myös kuvien taikka videoiden levittämisen.¹³³ Sosiaalisessa mediassa yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämiseen voi syyllistyä myös jakamalla eteenpäin muiden luomia julkaisuja, kuvia tai hyperlinkkejä ja tällaista tapausta on käsitelty myös Korkeimmassa oikeudessa.¹³⁴

Tämän lisäksi Korkein oikeus on katsonut sosiaalisessa mediassa levitetyn tiedon täyttävän yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen tunnusmerkistön. Tapauksessa KKO 2018:81 B oli A:n pyynnöstä internetissä julkaissut videon, josta lapset olivat olleet tunnistettavissa, vaikka heidän kasvojaan oli sumennettu. Korkeimman oikeuden ratkaisusta ilmenevin perustein videon julkaisemisen katsottiin liittyvän yleisesti merkittävään asiaan mutta selvästi ylittäneen sen, mitä voitiin pitää hyväksyttävänä. Videon julkaiseminen ei ollut oikeutettua myöskään sillä perusteella, että julkaisemiseen oli ollut huoltajien suostumus. A:n ja B:n katsottiin syyllistyneen yksityiselämää loukkaavaan tiedon levittämiseen.

¹³⁰ HE 19/2013 vp, s. 38.

¹³¹ HE 19/2013 vp, s. 38.

¹³² Melander 2022, Yksityisyyden, rauhan ja kunnian rikokset. Teoksessa Lappi-Seppälä, Tapio et al. Rikosoikeus.

¹³³ Illman 2020, s. 38.

¹³⁴ Tapauksessa KKO 2018:51 käsiteltiin juurikin eteenpäin linkitettyä sisältöä yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisenä.

Korkeimman oikeuden ratkaisukäytännön perusteella voidaankin katsoa, että verkkoympäristössä ja sosiaalisessa mediassa voi helpostikin syyllistyä yksityiselämää loukaavan tiedon levittämiseen. Yksityiselämää loukaavan tiedon levittäminen onkin yksi maalittamisen osateoista ja kenen tahansa tällaista tietoa levittävän voidaan katsoa syyllistyneen rikokseen. Yksityiselämää loukaavan tiedon levittäminen maalittamistarkoituksessa on kuitenkin vain yksi maalittamisen osateko, eikä tämä toteudu esimerkiksi maalituskampanjassa, jossa maalituksen uhri hukutetaan yksityisviesteihin tai vihamielisiin uhkauksiin. Yksityiselämää loukaavan tiedon levittämisen syyteoikeutta tulee tietysti hyödyntää maalittamisen torjumisessa aina sen soveltuessa, mutta maalittamisen laajalla kentällä vain pieni osuus maalittamistapauksista soveltuvat käsiteltäväksi yksityiselämää loukaavan tiedon levittämisenä. Näin ollen tämä lainkohta ei ole riittävä keino maalittamisen torjumiseksi.

3.7 Vainoaminen

Rikoslain 25 luvun 7 a § mukaan se, joka toistuvasti uhkaa, seuraa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muuten näihin rinnastettavalla tavalla oikeudettomasti vainoaa toista siten, että se on omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta, vainoamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Vainoamisella voidaan tarkoittaa ajallisesti pitkäkestoista tekoa, joka ilmenee tunkeilevana ja toistuvana käyttäytymisenä ja joka on teon kohteen näkökulmasta epätoivottua sekä aiheuttaa tälle pelkoa ja/tai ahdistusta.¹³⁵ Vainoaminen lisättiin Suomen rikoslakiin vuoden 2014 alusta, eli se on suhteellisen uusi rikosnimike. Tästä huolimatta vainoamisrikoksista on Suomessa tuomittu henkilöitä tasaista tahtia viimeisten vuosien aikana ja myös korkein oikeus on antanut tuomioita vainoamisesta.¹³⁶

Vainoamisen tunnusmerkistö koostuu erilaisia tekotapoja kuvaavista tunnusmerkeistä, menettelyn oikeudettomuudesta ja niin kutsuttua abstraktia vaaraa koskevasta edellytyksestä.¹³⁷ Vainoamisen määrittely on jokseenkin ongelmallista, sillä tavanomainen vainoamistapaus sisältää useita tekoja ja toimintoja, jotka yhdessä kokonaisuutena muodostavat vainoamiseksi kutsutun ilmiön.¹³⁸ Vainoaminen voidaan toteuttaa muun muassa uhkaamalla, seuraamalla,

¹³⁵ Silvennoinen – Tolvanen 2014, s. 752 ja Melander, Vapauteen kohdistuvat rikokset. Teoksessa Lappi-Seppälä, Tapio et al. Rikosoikeus.

¹³⁶ Esimerkiksi ratkaisuissa KKO:2022:8 ja KKO:2021:7 käsiteltiin vainoamista.

¹³⁷ HE 19/2013 vp, s. 50.

¹³⁸ Silvennoinen – Tolvanen 2014, s. 752.

tarkkailemalla, ottamalla yhteyttä tai muulla näihin rinnastettavalla tavalla.¹³⁹ Vainoamisessa on olennaista, että arvioitavana ei ole yksittäinen teko, vaan osateoista muodostuva kokonaisuus. Tunnusmerkistössä asetetaan vaatimus siitä, että lainkohdassa määritellyt tai niihin rinnastuvia tekoja tehdään toistuvasti. Vainoamisen osateot tapahtuvat vastoin kohteena olevan henkilön tahtoa. Nimenomainen kielto ei kuitenkaan ole edellytyksenä sille, että teko on osa vainoamista.¹⁴⁰

Rikossäännöksen esitöissä mainitaan yhteyden ottaminen vainoamisen neljäntenä tunnusmerkkinä.¹⁴¹ Yhteyden ottaminen voi tapahtua puhelimitse, viestitse tai menemällä kohteen luokse. Maalittamistapauksissa viestien lähettäminen vainoamisen osatekona on oleellisin, sillä sitä voidaan toteuttaa sosiaalisen median avustuksella. Esitöissä nostetaan esille, että yhteyden ottaminen voi tapahtua myös lähettämällä kohteelle tarkoitettu viesti julkiselle keskustelupalstalle.¹⁴² Maalittamisen näkökulmasta tällaisia julkisia keskustelupalstoja voisivat olla myös esimerkiksi julkiset kommenttikentät, joihin voivat käyttäjät kommentoida muiden käyttäjien sisältöä.

Vainoaminen on tällä hetkellä näkemykseni mukaan keskeisin voimassa oleva säädös, jolla on mahdollista puuttua maalittamiseen. Vainoamisella ja maalittamisella on monia samankaltaisuuksia ja maalittamista voidaankin kuvailla verkkoympäristössä tapahtuvaksi vainoamiseksi. Lainkohdan muotoilussa tulee ilmi, että vainoamiselle omaleimaista on osateoista koostuva kokonaisuus, joka on tunnusomaista myös maalittamiselle. Yksittäiset teot eivät kummassakaan tilanteessa muodosta rikosta tai välttämättä ahdistusta tai pelkoa, mutta pitkään jatkuneena toimintana sekä maalittaminen että vainoaminen muuttuvat ahdistaviksi ja pelottaviksi kohteelleen, mikä johtaa tekojen oikeudettomuuteen. Vuonna 2020 varsin paljon huomiota saaneessa Helsingin käräjäoikeudessa ratkaistussa Toimittaja Jessika Aroa koskeneessa maalittamistyyppisessä tapauksessa juuri vainoaminen nousi keskeiseksi syytekohtaksi, sillä vainoamissyte eteni korkeimpaan oikeuteen saakka.

Tapauksessa KKO 2022:8 Syyttäjä vaati A:lle rangaistusta muun ohella vainoamisesta. Syytteen teonkuvauksen mukaan A oli toistuvasti ja oikeudettomasti uhkaamalla, ottamalla yhteyttä ja muilla näihin rinnastettavilla tavoilla vainonnut B:tä tavalla, joka oli aiheuttanut

¹³⁹ Melander, Vapauteen kohdistuvat rikokset. Teoksessa Lappi-Seppälä, Tapio et al. Rikosoikeus.

¹⁴⁰ HE 19/2013 vp s. 51.

¹⁴¹ HE 19/2013 vp s. 51.

¹⁴² HE 19/2013 vp s. 51.

B:ssä pelkoa ja ahdistusta. Lisäksi A oli toistuvasti lähestynyt B:tä Facebook-viestipalvelussa muun muassa erilaisin kutsuin ja tapaamisehdotuksin, jotka B oli torjunut. Edelleen A oli julkaissut eräissä Facebook-ryhmissä sekä omilla Facebook-sivuillaan useita B:tä pilkkaavia kirjoituksia sekä toimittanut B:lle kipsijäljennöksen pronssisoturipatsaasta, minkä B oli kokenut uhkaavana ja ahdistavana patsaaseen liittyvä symboliikka huomioon ottaen. Syytteessä kuvatut osateot muodostivat yhtenäiseen motivaatioperustaan perustuvan kokonaisuuden, jossa A:n toiminta oli ollut pitkäkestoista ja laaja-alaista.

A tuomittiin Helsingin käräjäoikeudessa vainoamisesta ja perusteluissa todetaan A:n yksittäisten tekojen olleen vähämerkityksellisiä, mutta muodostavan yhtenäisen, motivaatioperustaan perustuvan kokonaisuuden. Osateoista katsottiin muodostuneen B:n elämänlaatua vakavasti häiritsevä tila, joka oli muodostunut pelottavaksi ja ahdistavaksi ja B:n elämää hallitsevaksi. Tämä on hyvin tyypillinen piirre myös maalittamistapauksille, joiden yksittäisiä tekoja ei voida pitää rikoskynnyksen ylittävänä. Tässä tapauksessa merkitsevää oli, että yksittäiset teot olivat yhden ja saman henkilön toimesta, joka näin ollen voitiin tuomita vainoamisesta.¹⁴³ Tämä on huomionarvoinen seikka, sillä verrattaessa vainoamista maalittamiseen, juurikin osallisten määrä on usein merkittävä. Vainoaminen tapahtuu tyypillisesti yhden henkilön, esimerkiksi entisen puolison tai muun entuudestaan tutun henkilön toimesta.¹⁴⁴ Maalittaminen sen sijaan kohdistuu useimmiten julkisessa ammatissa toimiviin henkilöihin tai muuten julkisuudessa paljon näkyviin henkilöihin.

Hovioikeus sen sijaan katsoi jääneen näyttämättä, että A:n olisi täytynyt ymmärtää B:n suhtautuvan yhteydenpitoon siinä määrin vastentahtoisesti, että hänen olisi tullut ymmärtää menettelynsä olevan oikeudetonta. Hovioikeus hylkäsi kohdassa syytteen vainoamisesta ja perusteluissa totesi muun muassa, että tekijän ei ole tullut ymmärtää menettelynsä olevan oikeudetonta. Korkein oikeus kuitenkin muutti Helsingin hovioikeuden tuomiota ja totesi A:n syyllistyneen vainoamiseen. Tämä korkeimman oikeuden ennakkoratkaisu on varsin merkityksellinen pohdittaessa tulevaa lainsäädäntöä ja sen tarpeellisuutta. Ratkaisu on ensinnäkin muistutus siitä, että voimassa olevaa lainsäädäntöä voi ja tulee käyttää maalittamisen torjumiseen sen mahdollistamien puitteiden rajoissa. Korkeimman oikeuden tuomion perusteluissa todetaankin, että vainoamista on arvioitava osatekojen muodostamasta kokonaisuudesta käsin. Vainoamisen rangaistussäännöksessä tarkoitettua ahdistusta voidaan

¹⁴³ Helsingin käräjäoikeuden tuomio 18.10.2018 nro 18/144694.

¹⁴⁴ Silvennoinen – Tolvanen 2014, s. 754.

yleisesti ottaen pitää epämääräisenä pelkona tai huolena jonkin ikävän tapahtumisesta. Yksittäin arvioiden mikään A:n viesteistä tai julkaisuista on tuskin ollut omiaan muodostamaan elämänlaatua vakavasti häiritsevää tilaa. On kuitenkin ilmeistä, että jatkuva, uusia muotoja saava ja sisällöltään arvaamaton tekokokonaisuus on ollut omiaan aiheuttamaan B:ssä vahingollisuudeltaan pelkoon verrattavaa ahdistusta. Teko täyttää siten myös tämän vainoamisen tunnusmerkin. Ahdistuksen aiheutuminen on ollut A:n ennakoitavissa eikä hän ole voinut tästä erehtyä.

Toiseksi se tarjoaa selkeän vastauksen kysymykseen, voiko vainoaminen tapahtua kokonaisuudessaan tietoverkossa. Tarkasteltaessa vainoamisen tunnusmerkistöä sekä lainkohdan esitöitä, tästä ei pitäisikään olla epäselvyyttä. Lainkohdan esitöissä todetaankin yhteyden ottaminen saattaa tapahtua myös lähettämällä kohteelle tarkoitettu viesti yleisön saatavilla olevalla keskustelupalstalla. sillä sosiaalisessa mediassa tapahtuva jatkuva uhkailu voidaan rinnastaa lainkohdassa mainittuun tarkkailuun. Korkeimman oikeuden perusteluissa todetaan olleen ilmeistä, että A on tarkoittanut Twitter-viestiensä ja julkisten Facebook-viestiensä tulevan myös B:n tietoon, kun hän on liittännyt viesteihin B:n käyttäjätunnuksen.¹⁴⁵ Myöskään teon tarkoituksesta ei ole tapauksessa epäilystä, vaan on ilmeistä, että A on teoillaan pyrkinyt luomaan uhkaavaa ja ahdistavaa tunnelmaa B:lle. Teot olivat siinä määrin tunkeilevia, toistuvia ja B:n näkökulmasta epätoivottua, että vainoamisen tunnusmerkistön voidaan katsoa täyttyneen.

Mielenkiintoista tarkasteltaessa edellä mainittua oikeustapausta, on, miten A:n toiminnan oikeudellinen arviointi muuttui kaikissa oikeusasteissa. A:ta oli Helsingin käräjäoikeudessa syytetty vainoamisen ohella myös törkeästä kunnianloukkauksesta ja sellaiseen yllyttämisestä. Käräjäoikeus oli tuominnut hänet näistä teoista yhden vuoden ehdollisen vankeusrangaistuksen. Helsingin hovioikeudessa syytteet vainoamisesta ja törkeästä kunnianloukkauksesta hylättiin, mutta A tuomittiin hovioikeuden antamassa tuomiossa kolmen kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen yllytyksestä törkeään kunnianloukkaukseen. Vihdoin vasta korkeimmassa oikeudessa hänet tuomittiin vainoamisesta.¹⁴⁶ Tästä tuomioistuinten ratkaisujen eroavaisuudesta voidaankin vetää johtopäätös, ettei tämän tyyppisille vainoamis- ja maalittamistapauksille ole vielä syntynyt yhteneväistä tulkintalinjaa. Vaikka tämä ennakkoratkaisu tarjoaa suunnan sille, miten kyseisen tyylistä tapausta tulisi käsitellä

¹⁴⁵ KKO 2022:8.

¹⁴⁶ Helsingin käräjäoikeuden tuomio 18.10.2018 nro 18/144694, Helsingin hovioikeuden tuomio 14.7.2020 nro 20/124654, KKO 2022:8.

tuomioistuimissa, on kyseessä niin varioivia tekotapoja sisältävä rikos, että yhteneväisen linjan löytäminen tulee olemaan vaikeaa.

Tapausta ei siten mielestäni voida pitää sääntönä, vaan ennemminkin poikkeuksellisen maalittamistapauksena, jossa maalittaminen täytti myös vainoamisen tunnusmerkistön. Koivukari nostaa esille artikkelissaan, miten poikkeuksellinen tapaus oli siinä mielessä, että teoista tuomituilla henkilöillä oli toimittamansa lehden kautta laaja yleisö ja vaikutusvaltaa lehden lukijoiden piirissä.¹⁴⁷ Tapauksessa arvioitiin ja tuomittiin vain keskeisten tekijöiden teot ja heidät tuomittiin yhteensä vain muutamista maalittamistyyppiseen kokonaisuuteen kuuluvista rikoksista. Osa teoista oli ehtinyt jo vanhentua vuosia jatkuneen häirinnän aikana, ja esimerkiksi vainoamisen osalta tapauksessa arvioitiin vain yhden henkilön toimia. Myös hovioikeuden ratkaisun perusteluista voidaan vetää johtopäätös, ettei tapauksessa kuvattun tyyppistä toimintaa voida automaattisesti pitää oikeudettomana, sillä hovioikeuden tuomion mukaan A:n lähettämiä yksittäisiä viestejä voitavan pitää sisällöltään korkeintaan epäasiallisina.¹⁴⁸ Tapaus siis sinänsä osoittaa, että maalittamisesta on mahdollista tuomita vainoamisen tunnusmerkistöä käyttäen. Toisaalta ratkaisussa tulee myös ilmi, että tekijöiden rangaistusvastuuseen saaminen on vaikeaa ja epätodennäköistäkin silloin, kun tekijät ovat vähemmän tunnettuja ja toimivat esimerkiksi pelkästään sosiaalisessa mediassa ja / tai vähemmän ilmeisellä tavalla uhria häiriköiden.¹⁴⁹

Ilmiöinä maalittamisella ja rangaistavalla vainoamisella on useita yhtäläisyyksiä: Molemmissa tapauksissa on kysymys useasta osateosta muodostuvasta henkilön elämänlaatua vakavasti häiritsevästä tilasta, joka voi muodostua hyvin pelottavaksi tai ahdistavaksi ja näin ollen hänen elämänsä hallitsevaksi.¹⁵⁰ Vainoamisessa osa teoista voi olla tavanomaisia ja vähämerkityksisiä, jotka kuitenkin saavuttavat erityisen luonteen tapahtuessaan vastoin vainotun tahtoa. Maalittamiseen sisältyy vastaavanlaisia piirteitä, sillä myös maalittaessa häiritsevän menettelyn toistaminen pidemmän ajan kuluessa on se olosuhde, joka muodostaa olennaisen haitan kohdehenkilölle, ei niinkään yksittäiset yhteydenotot.¹⁵¹ Näin ollen pidän todennäköisenä, että myös jatkossa maalittamisen piirteitä omaavia tapauksia voitaisiin tuomita

¹⁴⁷ Koivukari 2021, s. 971.

¹⁴⁸ Helsingin hovioikeuden tuomio 14.7.2020, s. 22.

¹⁴⁹ Koivukari 2021, alaviite s. 971.

¹⁵⁰ Oikeustapauskommentti, OTT Riitta Ollila 24.3.2022.

tuomioistuimissa vainoamisena, eritoten tapauksissa, joissa pääasiallisina maalittajina toimivat samat henkilöt.

Kuten edellä mainituissa muissa maalittamiseen mahdollisesti sovellettavissa kriminalisoinneissa, myös vainoamisen tunnusmerkistön ongelmaksi nousee sen soveltumattomuus tilanteeseen, joissa yksittäisen henkilön teko ei täytä rikoksen tunnusmerkistöä, mutta uhrin näkökulmasta useiden henkilöiden samanaikainen, joskin erillinen toiminta on omiaan aiheuttamaan maalitetussa henkilössä pelkoa ja/tai ahdistusta. Toisin sanoen maalitettu henkilö on joutunut rikoksen uhriksi, jolla ei ole yksittäistä tekijää, jota voitaisiin rangaista teosta. Tämä aiheuttaa uhrille maalittamisesta johtuvan ahdistuksen lisäksi toivottomuutta ja epäoikeuden tunnetta siitä, ettei kukaan joudu vastuuseen uhrille aiheutuneesta vahingosta, eikä hän voi sitä vaatia, sillä rangaistavaa rikosta rikoslain näkökulmasta ei ole tapahtunut. Toisistaan erillisiltä ja riippumattomilta tahoilta tuleva arvosteluryöppy ei ole vainoamista, mikä tarkoittaisi, ettei useimpia maalittamistapauksia voida tuomita vainoamisena, sillä suurimmassa osassa tapauksia tekojoutia on useita.¹⁵² Näin ollen en näe vainoamista koskevia säädöksiä riittävän laajoina torjumaan maalittamista kokonaisvaltaisena ilmiönä.

3.8 Osallisuustyyppiset teot

Kuten edellä on useaan otteeseen todettu, on maalittaminen kollektiivista toimintaa, joka tapahtuu joko tietoisena, koordinoituna maalittamiskampanjana tai toisistaan tietämättömien maalittajien samanaikaisena hyökkäyksenä. Maalittamista tutkittaessa voidaan eritellä ainakin liikkeellepaneva tahto, osallistuva taho sekä maalittamista edistävä taho.¹⁵³ Sama toimija voi kuitenkin toimia useammassa roolissa maalituskampanjan aikana. Tästä syystä maalittamisen kriminalisoinnin yhteydessä on otettava huomioon myös rikoslain erinäiset osallisuussäännökset. Rikoslain 5 luku pitää sisällään säädökset niin rikoskumppanuudesta, rikokseen yllyttämisestä kuin muustakin osallisuudesta rikokseen.

Maalittaminen on luonteeltaan pääasiallisesti sosiaalisessa mediassa tapahtuvaa toimintaa, joten rikoslain 5 luvun lisäksi on hyvä ottaa huomioon myös sananvapaudesta joukkoviestinnässä annetun lain säännökset, erityisesti lain 12 §, joka koskee lain tarkoittaman

¹⁵² Vierashuoneessa OTT Riitta Ollila: KKO:2022:9 – voiko maalittaminen olla vainoamista, 24.3.2022, Edilex.

¹⁵³ Illman 2020 s. 52.

rikoksen tekijän ja osallisen vastuuta.¹⁵⁴ Kyseisen lain 12 §:n mukaan yleisön saataville toimitetun viestin sisältöön perustuvasta rikoksesta vastaa se, jota rikoslain mukaan on pidettävä rikoksen tekijänä tai siihen osallisena. Lain säätämiseen johtaneessa hallituksen esityksessä todetaan, että julkaistun viestin sisältöön perustuvan rikoksen tekijänä on yleensä pidettävä sitä, joka tahallaan tekee rangaistussäännöksessä kuvatun tunnusmerkistön mukaisen teon. Esitöissä viitataan rikoslain rikoskumppanuutta ja muuta osallisuutta rikokseen koskevaan 5 lukuun.

Rikoslain 5 luvun säädöksistä ainakin yllyttäminen rikokseen (5 §), rikoskumppanuus (3 §) ja avunanto (6 §) voivat tulla sovellettaviksi myös maalittamistapauksissa. Yllytystä koskevan säännöksen mukaan, joka tahallaan taivuttaa toisen tahalliseen rikokseen tai sen rangaistavaan yritykseen, tuomitaan yllytyksestä rikokseen kuten tekijä. Yllytys maalittamiseen voi tapahtua usealla tavalla, joista yleisin tapa on kehottaa sosiaalisen median tilillä muita lähettämään häiritseviä tai uhkaavia viestejä tietylle henkilölle. Yllytyksen ei ole välttämätöntä tapahtua sosiaalisessa mediassa, mutta maalituksen luonteen johdosta tämä on todennäköisin toteutustapa.

Osallisuussäännösten soveltaminen onnistuu vain silloin, kuin itse teko soveltuu jonkin rikoksen tunnusmerkistöön. Rikokseen yllyttämistä koskevan säännöksen esitöissä on korostettu, että yllytyksen ja pääteon liitännäisyys, eli niin sanottu aksessorisuusvaatimus, sitoo yllyttäjän vastuun määräpisteeseen saakka siihen, kuinka päätekijän teko oikeudellisesti arvioidaan. Toisin sanoen osallisen vastuu edellyttää, että pääteko on tunnusmerkistön mukainen, oikeudenvastainen ja tahallisenä päätekijälle syyksiluettava.¹⁵⁵ Tekijä siis syyllistyy yllytykseen, mikäli A kehottaa B:tä levittämään maalituksen uhrista arkaluonteisia tietoja tai lähettämään tälle uhkauksia. Mikäli B A:n kehotuksesta ryhtyy toimeen ja hänen lähettämänsä viestit sisältönsä takia täyttävät rikoksen tunnusmerkistön, voidaan tällöin myös tekoon yllyttänyt A tuomita yllytyksestä.

Monessa tapauksessa maalituksen aloittava taho saattaa tehdä sen kuitenkin myös tahattomasti, milloin osallisuussäädöksiä ei voida soveltaa. Mikäli esimerkiksi A, jolla on huomattava määrä seuraajia sosiaalisessa mediassa jakaa B:n päivityksen kommentoiden sitä kriittiseen, mutta asialliseen sävyyn, voi tämä saada aikaan maalituskampanjan B:tä kohtaan. Kyseenalaiseksi nousee, voidaanko A:ta tällaisessa tapauksessa pitää maalittamisen käynnistäjänä, vaikka hän

¹⁵⁴ Illman 2020, s. 52.

¹⁵⁵ Illman 2020, s. 53 ja HE 44/2002 vp s. 152.

ei olisikaan kehottanut seuraajiaan maalittamaan B:tä. B ei olisi koskaan joutunut maalituksen kohteeksi, ellei A olisi kritisoinut tämän päivitystä. Mikäli maalittamisen kriminalisointi loisi riskin, että asiallisen kriittiset puheenvuorot voidaan katsoa maalittamisen käynnistämiseksi, vaarantuu sananvapaus todenteolla. Tällöin olisi myös säädöksessä tärkeä erottaa kampanjan tahaton käynnistäminen ja rikosoikeudellinen vastuu, eli vaikka olisi käynnistäjä asiallisella puheenvuorolla, ei tämä voi johtaa rikosoikeudelliseen vastuuseen sillä muuten kukaan ei voi arvostella enää ketään, mikä taas kuuluu demokratian ydintehtäviin.

3.9 Onko nykyinen lainsäädäntö riittävä?

Edellä esiteltyt rikokset ja niiden soveltuvuus maalittamisen torjumiseen ei ole tyhjentävä listaus kaikista rikoksista, joiden tunnusmerkistö saattaa täytyä tietyissä maalittamistapauksissa, mutta kattaa kuitenkin laajaa-alaisesti ne rikoslainsäädökset, joita useimmiten on käytetty, mikäli maalittamistapaus on edennyt syytteen nostamiseen. Edellä mainittujen rikosten lisäksi esimerkiksi virkamiehen vastustamisen tai väkivaltaisen vastustamisen, uhkauksella toteutettu pakottamisen tai haitanteon tai kansanryhmää vastaan kiihottamisen tunnusmerkistöt voisivat tietyissä maalittamistapauksissa täytyä.

Nämä luetellut säädökset auttavat ymmärtämään, että vaikkakin osaan maalittamistapauksista voidaankin soveltaa jo olemassa olevia lainkohtia, jää moni maalittamistapaus oikeusjärjestelmän ulkopuolelle. Keskeisin ongelma lienee ne maalittamistapaukset, joissa maalituksen kohteen saamien viestien tai häntä koskevan jaetun tiedon sisältö on tyyliältään sellaista, etteivät yksittäiset viestit tai julkisesti jaetut sosiaalisen median päivitykset täytä yhdenkään rikoksen tunnusmerkistöä. Tällaisen toiminnan uhrille voi kuitenkin muodostua tapahtumista kestävä, haitallinen ja vaarallinen tilanne tästä huolimatta, mikäli toimintaan osallistuu useita henkilöitä. Tämä maalittamisen vastuun jakautuminen sadoille ellei tuhansille maalittajille on suuri ongelma, eikä nykyisistä rikoslainsäädöksistä ole turvaamaan yksilön oikeuksia tämän joutuessa maalituksen uhriksi.

Yksi rikosoikeusjärjestelmän tarkoituksista on turvata kansalaisten perusoikeuksien toteutuminen, joihin kuuluvat oikeus henkeen ja terveyteen ja turvallisuuteen ja maalittaminen uhkaa näiden perusoikeuksien toteutumista. Oikeus turvallisuuteen on suhteellisen uusi perusoikeus ja säännös on otettu kansainvälisistä ihmisoikeusyleissopimuksista. Se korostaa julkisen vallan positiivisia toimintavelvoitteita yhteiskunnan jäsenten suojaamiseksi rikoksilta ja muilta heihin kohdistuvilta oikeudenvastaisilta teoilta. Säännös edellyttää toimia myös

rikosten uhrien oikeuksien turvaamiseksi ja aseman parantamiseksi.¹⁵⁶ Maalittamisesta aiheutuvien haittojen ja erityisesti sen luoman turvattomuuden ilmapiirin kasvaminen on merkki siitä, ettei Suomessa ole onnistuttu lainsäädännön ulkopuolisin keinoin turvaamaan tätä perusoikeutta.

Edellä tekemäni selvityksen perusteella olen tullut siihen johtopäätökseen, ettei nykyinen rikosoikeusjärjestelmä vastaa maalittamisen luomiin tilanteisiin riittäväällä tavalla. Maalitukseen syyllistyvät henkilöt eivät saa tuomioita, sillä heidän yksittäiset tekonsa eivät täytä yhdenkään voimassa olevan rikoksen tunnusmerkistöä. Maalittamisen uhrit jäävät siten suurimmassa osassa tapauksia oikeusjärjestelmän suojan ulkopuolelle, vaikka heihin kohdistuva maalittaminen aiheuttaa uhreille vainoamistyyppisille tapauksille ominaista ahdistusta, tuskaa ja pelkoa. Näkemyksessäni olen päätenyt eri johtopäätökseen kuin Illman, jonka näkemyksen mukaan erilliskriminalisointi ei ole maalittamistapauksissa tarpeellista.¹⁵⁷ Kuitenkin Illmanin perustelut eivät liity niinkään maalittamisen haitallisuuden tunnustamiseen, kuin siihen, onko rikoslainsäädäntö oikea työkalu maalittamisen torjumiseen. Seuraavassa luvussa keskitytäänkin tarkastelemaan tätä kysymystä kriminalisointiperiaatteiden näkökulmasta.

¹⁵⁶ HE 309/1993 vp, s. 47.

¹⁵⁷ Illman 2020, s. 149.

4 Kriminalisointiperiaatteet

4.1 Perusoikeuksien rajoitusedellytykset

Rikosoikeudellinen rangaistus puuttuu erittäin konkreettisella tavalla ihmisten jokapäiväiseen elämään – vankeusrangaistus pakottaa luopumaan henkilökohtaisesta vapaudesta ja sakkorangaistus omaisuudesta.¹⁵⁸ Tällaiselle valtion toimeenpanemalle rankaisemiselle on löydettävä painavat perustelut, jotta se olisi edes vähäisessä määrin oikeutettua.¹⁵⁹ Oikeusvaltiossa mielivaltainen rankaiseminen ilman perusteluista ei ole mahdollista, sillä se olisi vastoin koko oikeusvaltion pohjimmaisia periaatteita. Rikosoikeusteoriassa ja kriminaalipolitiikassa muotoillut kriminalisointiperiaatteet pyrkivät perustelemaan sitä, miksi tietyn teon varustaminen rangaistushalla on perusteltua. Ne määrittelevät rajoja sille, miten rikosoikeudellisen järjestelmän keinoin voidaan puuttua yhteiskunnan toimijoiden oikeuksiin ja vapauksiin. Kriminalisointiperiaatteet siis asettavat tietyn teon kriminalisoinnille tietyjä rajoituksia, joita lainsäätäjän on noudatettava, jotta rikoslainsäädäntö olisi hyväksyttävää.¹⁶⁰

Suomalainen kriminaalipolitiikka on rakentunut näitä kriminalisointiperiaatteita kunnioittaen ja Matti Tolvanen onkin tiivistänyt kriminaalipolitiikan ytimen Suomessa seuraavasti: ”Tavoitteena olkoon perusoikeuslähtöinen kriminaalipolitiikka, jossa kriminalisoinnit ankkuroidaan perusoikeuksista johdettavien oikeushyvien suojeluun, rikosoikeuden käytön viimesijaisuusperiaate otetaan todesta, kriminalisointien haitat ja hyödyt selvitetään, paternalistisia kriminalisointe- ja vältetään, syyllisyydestä riippumaton rangaistusvastuu torjutaan ja laillisuusperiaatteesta ei tingitä”¹⁶¹ Suomalainen kriminaalipolitiikka ei ole yksi yhtenäinen rintama, vaan kriminalisointiperiaatteista on erilaisia näkemyksiä tutkijoiden joukossa, mutta lähtökohtana pidetään juurikin perusoikeuksia, joita ei voi erottaa kriminalisointiperiaatteista.

Perusoikeudet ovat jokaiselle ihmiselle kuuluvia perustuslaissa turvattuja yleisiä oikeuksia.¹⁶² Nämä Suomen perustuslain toisessa luvussa listatut oikeudet ovat luonteeltaan pysyviä, eikä niitä voida muuttaa kuin perustuslain säätämisen järjestyksessä. Perusoikeudet käsitteenä ulottuvat historiallisesti aina 1800-luvulle asti, vaikkakin lakitekstiin se on sanana Suomessa

¹⁵⁸ PeVL 23/1997 vp, s. 2.

¹⁵⁹ Melander 2002 s. 938.

¹⁶⁰ Melander 2016 s. 20.

¹⁶¹ Tolvanen 2005, s. 191.

¹⁶² Hallberg 1999, esipuhe teoksessa Scheinin, Martin, et al. Perusoikeudet. 2. uud. p.

lisätty vuoden 1995 perusoikeusuudistuksen yhteydessä.¹⁶³ Valtionsääntöajattelun alussa tavoitteena oli hallitsijoiden mielivaltaisten päätösten rajoittaminen ja perusoikeussäätelyn lähtökohtana on Suomessa ollutkin juuri yksilön vapauspiirin suojaaminen valtiovallan taholta.¹⁶⁴ Perusoikeussäädökset kohdistuvat monin eri tavoin myös lainsäätäjään ja niistä voidaankin vetää rajoitusten lisäksi aktiivisia toimintavelvoitteita lainsäädännön kehittämiseksi.¹⁶⁵ Perustuslakivaliokunnan lausunnossa todetaan, että perusoikeuksista voidaan johtaa lainsäätäjään kohdistuva velvoite säätää ja ylläpitää kriminalisointeja, jotka ovat välttämättömiä perusoikeuden turvaamiseksi ulkopuolisten loukkauksilta.¹⁶⁶ Toisin sanoen lainsäätäjillä voidaan katsoa olevan perustuslaillinen velvollisuus puuttua havaitsemiinsa yhteiskunnallisiin epäkohtiin lainsäädännön keinoin.

Vaikka perusoikeudet ovatkin luonteeltaan pysyviä, eivät ne kuitenkaan voi ainakaan yleisesti olla sillä tavoin ehdottomia, ettei niitä voisi millään edellytyksillä rajoittaa.¹⁶⁷ Perusoikeuksien rajoittaminen merkitsee perusoikeuden piirissä olevien oikeuksien kaventamista tai kyseisten oikeuksien suojaamaan yksilön oikeusasemaan puuttumista julkisen vallan toimesta.¹⁶⁸ Tästä johtuen yksilö ei voi käyttää perusoikeuttaan täysimääräisesti siltä osin kuin sitä rajoitetaan. Suomen perustuslaki ei sisällä tyhjentävää listaa kaikista perusoikeuksien rajoittamiseen oikeuttavista keinoista, vaan perusoikeuksien rajoittamisen kehittyminen ja täsmentyminen on historiallisesti ollut valtiosääntöoikeuden ja oikeuskirjallisuuden varassa.¹⁶⁹ Näiden pohjalta on muotoutunut seitsemän yleistä rajoitusedellytystä perusoikeuksien rajoittamiselle, jotka ovat 1) lailla säätämisen vaatimus, 2) täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimus, 3) rajoitusperusteen hyväksyttävyyysvaatimus, 4) ydinalueen koskemattomuusvaatimus, 5) Suhteellisuusvaatimus, 6) oikeusturvavaatimus ja 7) ihmisoikeusvelvoitteiden noudattamisvaatimus.¹⁷⁰ Nämä yleiset rajoitusedellytykset on listattu perusoikeusuudistuksen yhteydessä perustuslakivaliokunnan

¹⁶³ Neuvonen 20212, s. 51 ja Hallberg 1999, s. 33.

¹⁶⁴ Hallberg 2010 teoksessa Scheinin, Martin, et al. Perusoikeudet. 2. uud. p., Ojanen 2003 s. 18.

¹⁶⁵ Hallberg 1999, s. 56, PeVL 23/1997 vp s. 3 ja Melander 2016 s. 21 sekä Illman 2020 s. 118.

¹⁶⁶ PeVL 23/1997 vp s.

¹⁶⁷ Viljanen 1999, s. 157-158 teoksessa Perusoikeudet. Osa perustuslain perusoikeussäännöksistä on kirjattu kuitenkin sillä tavoin ehdottomiksi, että niiden rajoittaminen tavallisella lailla ei ole sallittua. Nämä säännökset ovat syrjintäkielto (PL 6.2 kuolemanrangaistuksen, kidutuksen ja muun ihmisarvoa loukkaavan kohtelun kielto (PL 7.2 §), kielto puuttua kenenkään henkilökohtaiseen koskemattomuuteen tai riistää kenenkään vapautta mielivaltaisesti ja ilman laissa säädettyä perustetta (PL 7.3 §), taannehtivan rikoslain kielto ja muut rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen sisältämät kiellot (PL 8 §), kielto estää Suomen kansalaista saapumasta maahan sekä kielto karkottaa Suomen kansalainen (PL 9.3 §), kielto karkottaa, luovuttaa tai palauttaa ulkomaalainen, jos häntä tämän vuoksi uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus tai muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu (PL 9.4 §), sekä kielto erottaa ketään työstä ilman laissa säädettyä perustetta (PL 18.3 §).

¹⁶⁸ Viljanen 1999, s. 159.

¹⁶⁹ Ojanen 2015, s. 42.

¹⁷⁰ Ojanen 2015, s. 43–47.

mietinnössä.¹⁷¹ Mikäli jonkin perusoikeuden rajoittamisesta halutaan säätää tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä, tulee jokaisen edelle mainitun rajoitusedellytyksen täytyä.

Perusoikeuksia voi tämän lisäksi rajoittaa myös toisten ihmisten perusoikeudet, toisin sanoen tilanteet, joissa kaksi tai useampi perusoikeus ovat ristiriidassa keskenään. Tällaisessa kollisiotilanteessa lainsäätäjän tulee punnita perusoikeuksia keskenään ja tämän punninnan pohjalta löytää optimaalinen ratkaisu, joka turvaisi mahdollisimman hyvin jokaisen perusoikeuksien toteutumisen. Tavoitteena on siten saavuttaa mahdollisimman hyvä tasapaino yhteen sovitettavien intressien välillä.¹⁷² Erityisesti tämä kollisiotilanne nousee tärkeäksi perusoikeuksien rajoitusta tarkasteltaessa maalittamisen näkökulmasta. Maalittamisen kriminalisointi johtaisi kollisiotilanteeseen yhtäältä sananvapauden ja toisaalta yksilön suojan ja turvallisuuden välillä. Tämä vaatisi siten lainsäätäjiltä edellä mainittua kollisiopunnintaa, ja maalittaminen voitaisiin kriminalisoida perusoikeussuojan suhteellisuuden näkökulmasta ainoastaan, mikäli kyseinen kriminalisointi turvaisi lainsäätäjän näkökulmasta parhaiten jokaisen kansalaisen perusoikeuksia.

Perusoikeuksien rajoittaminen ratkaistaan ensisijaisesti lainsäädäntövaiheessa.¹⁷³ Lakia säädettäessä tulee pohtia, kuinka pitkälle meneviä rajoituksia perusoikeuteen voidaan säätää tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä hyväksytyllä lailla. Tässä pohdinnassa kaikkein keskeisin asema on Eduskunnan perustuslakivaliokunnalla, sillä sen tehtävänä on perustuslain 74 §:n mukaan antaa lausuntonsa käsittelyyn tulevien lakiehdotusten perustuslainmukaisuudesta.¹⁷⁴ Perustuslakivaliokunnan tehtävä on myös tarkkailla perusoikeuksien rajoittamista suhteessa kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin. Ihmisoikeudet ovat keskenään samanarvoisia, joten mahdollista rajoitusta tulee suhteuttaa yksittäiseen ihmisoikeuteen, muihin rajoitusedellytyksiin sekä perusoikeusjärjestelmään kokonaisuutena.¹⁷⁵ Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen mukaan eri ihmis- ja perusoikeuksien kollisiotilanteessa kansallisten viranomaisten on löydettävä tasapaino oikeuksien kesken ja tämän tasapainon löytäminen on Suomessa juuri perustuslakivaliokunnan ja lainsäätäjän harteilla.

¹⁷¹ PeVM 25/1994 vp, s. 5.

¹⁷² Viljanen 1999, s. 157.

¹⁷³ Viljanen 1999, s. 157.

¹⁷⁴ Viljanen 2001, s. 23-25.

¹⁷⁵ Pesonen 2013, s. 51, Viljanen 2001, s. 101, PeVM 25/1994 vp, s. 5.

4.2 Kriminalisointiperiaatteet suhteessa perusoikeuksien rajoitusedellytyksiin

Koska rikoslaki puuttuu kansalaisten perusoikeuksiin perustavanlaatuisella tavalla, on tiettyä kriminalisointia valmisteltaessa välttämätöntä ottaa huomioon perusoikeuksien rajoitusedellytykset sekä yleiset kriminalisointiperiaatteet. Suomessa kriminalisointiperiaatteisiin on vakiintuneesti katsottu kuuluvan oikeushyvien suojelun periaate, ultima ratio -periaate sekä hyöty-haitta -punninnan periaate. Lisäksi kriminalisointiperiaatteisiin on tietyissä yhteyksissä katsottu kuuluviksi laillisuusperiaate ja ihmisarvon loukkaamattomuuden periaate.¹⁷⁶ Nykyisin perusoikeusnäkökulmasta kriminalisointiperiaatteiden yhteydessä usein viitataan perusoikeuksien rajoitusedellytyksiin. Perusoikeuksien rajoitusedellytykset määrittävät rajoja sille, miten perusoikeuksiin voidaan puuttua.¹⁷⁷ Jos rikosoikeus katsotaan aina perusoikeuksiin puuttuvaksi, perusoikeuksien rajoitusedellytykset on väistämättä otettava rikoslakia säädettäessä huomioon.

Kriminalisointiperiaatteet toimivat rikosoikeudellisen järjestelmän tarkastelussa kriittisinä työvälineinä. Jos pohditaan tietyn teon mahdollista kriminalisointia, kaikkien kriminalisointiperiaatteiden asettamien edellytysten tulee täyttyä. Kriminalisointiperiaatteiden heikkous työvälineinä on kuitenkin siinä, että ne eivät ole saaneet lainsäädännön tasolla vahvistettua välillistä tukea samassa mielessä kuin perusoikeuksien rajoitusedellytykset. Pikemminkin kriminalisointiperiaatteita on perusteltu moraalifilosofisilla ja kriminaalipoliittisilla argumenteilla.¹⁷⁸ Tästä huolimatta nykyään yleisesti hyväksytyyn näkemyksen mukaan kriminalisointiperiaatteet liittyvät vahvasti perusoikeuksiin ja tämän myötä kriminalisointiperiaatteet ovat saaneet kriminaalipoliittisen sisältönsä lisäksi myös oikeudellista sisältöä.¹⁷⁹

Tämän lisäksi tietyn teon kriminalisointi on aina viime kädessä poliittinen, sillä jokainen kriminalisointi vaatii eduskunnan asiasta tekemän päätöksen. Jotkut oikeustieteilijät ovat katsooneet kriminalisointien ja lakien sisällön olevan riippuvainen vallitsevasta yhteiskuntapoliittisesta tilanteesta.¹⁸⁰ Tähän näkemykseen on mahdollisesti vaikuttanut

¹⁷⁶ Melander 2002 s. 939.

¹⁷⁷ Yleisen perusoikeuksien rajoitussäännöksen puuttumisen vuoksi perusoikeuksien rajoitusten sallittavuus määräytyy Suomessa lainsäädäntökäytännössä ja oikeustieteessä kehitettyjen perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten täyttymisen perusteella. Viljanen, Perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset teoksessa Hallberg, Pekka, et al. Perusoikeudet.

¹⁷⁸ Melander 2002, s. 940.

¹⁷⁹ Melander 2016 s. 20.

¹⁸⁰ Esimerkiksi Serlachius 1926, s. 28 ja Forsman 1914, s. 3.

suomalaisessa oikeustieteessä suosittu oikeuspositivistinen näkökulma, jonka mukaan lainsäädäntöä on pidetty poliittisena toimintana.¹⁸¹ Mielenkiintoista tällä hetkellä valloillaan olevassa poliittisessä tilanteessa maalittamisen kannalta on useampikin seikka, joita tullaan tarkastelemaan jäljempänä. Tällä hetkellä (keväällä 2023) politiikkaa käydään ahkerasti sosiaalisessa mediassa, ja useat poliitikot, niin kansanedustajat kuin muutkin, ovat joutuneet jonkin asteisen maalittamisen kohteeksi. Tämän lisäksi poliittisella kentällä ei ole koskaan aiemmin Suomen historiassa ollut näin paljon naisia, etnisten vähemmistöjen edustajia, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen edustajia tai muiden vähemmistöjen edustajia, vieläpä päättävissä asemissa. Maalittamisen mahdollista kriminalisointia tarkastellessa tämä saattaa nousta merkittäväksi seikaksi, sillä edellä luetellut ryhmät ovat perinteisesti olleet erityisen alttiita järjestelmälliselle häirinnälle niin tietoverkossa kuin sen ulkopuolellakin.¹⁸²

Perustuslain 74 §:n mukaan eduskunnan perustuslakivaliokunta toteuttaa perustuslainmukaisuuden valvontaa antamalla lausuntoja sen käsiteltäväksi tulevien lakiehdotusten perustuslainmukaisuudesta sekä suhteesta kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on muotoillut käytännössään perusoikeuksien rajoitusedellytykset, joiden kautta nykyisin usein rikosoikeudellisen järjestelmän käytölle haetaan rajoja. Rajoitusedellytyksiä ovat lailla säätämisen vaatimus, täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimus, rajoitusperusteen hyväksyttävyyysvaatimus, perusoikeuden ytimen koskemattomuusvaatimus, suhteellisuusvaatimus, oikeusturvavaatimus sekä ihmisoikeusvelvoitteiden noudattamisen vaatimus.¹⁸³ Näin ollen mikäli perusoikeutta, jolla ei ole nimenomaista, kirjoitettua rajoituslauseketta halutaan rajoittaa, tulee näiden rajoitusvaatimusten täytyä.

Perustuslakivaliokunta on todennut lainsäätäjän liikkumavaran olevan varsin väljä koskien uusia kriminalisointeja, mutta huomionarvoista on toteamus, ettei lainsäätäjä voi kieltää toimia joihin perustuslaki ja kansainväliset sopimukset nimenomaisesti oikeuttavat, eikä rikoslaille ole erityisasemaa arvioitaessa mahdollisuuksia rajoittaa perusoikeuksia.¹⁸⁴ Näin ollen tietyn perusoikeuden rajoittaminen ei ole yhtään hyväksyttävämpää sen vuoksi, että rajoitus toteutetaan rangaistussäännöksen muodossa. Perustuslailla taatut perusoikeudet luetellaan

¹⁸¹ Melander 2008, s. 147.

¹⁸² Tasa-arvovaltuutetun lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi rikoslain 25 luvun 9 §:n muuttamisesta 10.8.2020.

¹⁸³ PeVM 25/1994 vp, s. 4–5.

¹⁸⁴ PeVL 23/1997 vp s. 2 ja Melander, s. 21.

perustuslain toisessa luvussa ja niihin kuuluu yhdenvertaisuus, oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen, liikkumisvapaus, yksityiselämän suoja, uskonnon ja omantunnon vapaus, sananvapaus, kokoontumis- ja yhdistymisvapaus, vaali- ja osallistumisoikeudet, omaisuuden suoja, sivistykselliset oikeudet, oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin, oikeus työhön ja elinkeinovapaus, oikeus sosiaaliturvaan sekä oikeusturva. Tämän lisäksi perustuslain toisen luvun 22 §:ssä säädetään julkisen vallan velvollisuudesta turvata nämä perusoikeudet kaikelle kansalle.

Perusoikeuksien rajoitusten mahdollisuutta arvioitaessa nousee keskeiseksi perusoikeudeksi sananvapaus, joka on turvattu perustuslain 12 §:ssä. Sananvapauspykälän mukaan jokaisella on sananvapaus, johon sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Sananvapauden suhdetta maalittamiseen voidaan tarkastella kahtaalta: toisaalta jokaiselle on turvattu oikeus ilmaista mielipiteensä ja toisaalta jokaisen tulisi pystyä ilmaisemaan mielipiteensä ilman pelkoa maalituksen uhriksi joutumisesta. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen mukaan sananvapaus paitsi myönteisinä, vaarattomina tai yhdentekevinä pidettyjä, myös loukkaavia, järkyttäviä sekä huolestuttavia tietoja ja ajatuksia.¹⁸⁵ Sananvapautta ei voida kuitenkaan pitää täysin rajoittamattomana, absoluuttisena oikeutena, vaan sitä on jo kansallisella lainsäädännöllä rajattu erityisesti muiden perusoikeuksien turvaamiseksi. Tällaisia rajoituksia on tehty aiemmin muun muassa yhdenvertaisuuden tasa-arvon, uskonnon ja omantunnon vapauden turvaamiseksi.¹⁸⁶

Sananvapaussäännöksen keskeisenä tarkoituksena on sen esitöiden mukaan taata kansanvaltaisen yhteiskunnan edellytyksenä oleva vapaa mielipiteenmuodostus, avoin julkinen keskustelu, joukkotiedotuksen vapaa kehitys ja moniarvoisuus sekä mahdollisuus vallankäytön julkiseen kritiikkiin.¹⁸⁷ Sananvapauden ydinajatus voidaan näin ollen pitää erityisesti poliittisena oikeutena.¹⁸⁸ Sananvapaussäännös ei estä siihen sisältyvien oikeuksien rajoittamista jälkikäteiseen valvontaan perustuvan sääntelyn keinoin, kunhan sääntely täyttää perusoikeusrajoituksilta edellytettävät yleiset vaatimukset. Rajoitusten tulee olla täsmällisiä ja oikeasuhtaisia, eikä niillä saa puuttua perusoikeuden ytimeen. Näin ollen hyvin väljästi muotoillut poliittisen ilmaisuvapauden käytön kriminalisoinnit ovat sananvapauden kannalta

¹⁸⁵ Ks. esimerkiksi tapaukset *Erbakan v. Turkki*, 6.7.2006 ja *Mamère v. Ranska* 7.11.2006.

¹⁸⁶ Mäkinen 2019, s. 18.

¹⁸⁷ HE 309/1993 vp, s. 56.

¹⁸⁸ PeVL 19/1998 vp, s. 5 ja PeVL 26/2002 vp, s. 2.

ongelmallisia.¹⁸⁹ Maalittamisen kriminalisoinnin tarkastelun yhteydessä on siis kiinnitettävä tarkkaa huomiota, ettei mahdollinen kriminalisointi muodosta juurikin tällaista pitkälle menevää ja väljää poliittisen ilmaisuvapauden käytön rajoitusta, johon perustuslakivaliokunnan mietinnössä viitataan.

Sananvapauden suhteesta vihapuheeseen on ja muuhun perusoikeuksia loukkaavaan ilmaisuun on käyty paljon keskustelua ja useimmiten on tultu siihen tulokseen, ettei vihamielisen, muita perusoikeuksia (kuten uskonnonvapautta tai tasa-arvoa) loukkaava puhe nauti sananvapauden suojaa, eikä näin ollen tällaisen toiminnan kriminalisointi loukkaa sananvapauden ydinaluetta. Tämä tulee esille muun muassa korkeimman oikeuden ratkaisussa 2012:58, jossa korkein oikeus tuomitsi islamofobisen kirjoituksen laatijan uskonrauhan rikkomisesta sekä kiihottamisesta kansanryhmää vastaan. Vaikka tuomiossa ei erikseen mainittu termiä vihapuhe, tuomion perusteluista on selvää, ettei kyseinen vihamielinen kirjoitus nauti sananvapauden suojaa, eikä tämän tyyppisen vihamielisen ja halveksuvan puheen rajoittaminen lainsäädännöllisin keinoin loukkaa sananvapauden ydinaluetta. Myös perustuslain sananvapauspykälässä PL 12 § on lainsäätäjälle varattu mahdollisuus rajoittaa sananvapautta, ja tämä rajoittaminen tulee tehdä säädetyllä lailla. Sananvapauden liiallisen suojelun käänttöpuolena onkin vaara sen kääntymisestä itseään vastaan, mikäli pelko maalituksen kohteeksi joutumisesta estää ihmisiä käyttämästä sananvapauttaan.

Maalittamisen kriminalisointia valmisteltaessa yhdeksi keskeiseksi kysymykseksi nouseekin se, voidaanko sananvapaudelle säätää uusia rajoituksia riittävän täsmällisesti ja niin, että rajoitukset koskisivat nimenomaan haitallista ja vakavaa maalittamista, mutta eivät kriittistä keskustelua erityisesti yleiseltä kannalta merkittävistä asioista.¹⁹⁰ Tämä haluttomuus rajoittaa sananvapautta yhtään tarpeellista enempää nousee esille esimerkiksi EIT:n ratkaisukäytännössä, jossa sananvapauden rajoittamiseen on suhtauduttu varauksella.¹⁹¹ Perusoikeuksilla katsotaankin olevan ydinalue, jonka rajoittamisen tulee olla vankemmin perusteltua kuin perusoikeuden reuna-alueen rajoittaminen.¹⁹²

Maalittamisen kaltaisen ilmiön kyseessä ollessa ongelmaksi nousee termin määrittelyn vaikeuden lisäksi kysymys täyttääkö maalittaminen yleiset kriminalisointiperiaatteet. Jotta

¹⁸⁹ PeVL 26/2002 vp, s. 2.

¹⁹⁰ Korpisaari 2021, s. 969.

¹⁹¹ Esimerkiksi Mamère v. Ranska 7.11.2006.

¹⁹² Neuvonen 2014, s. 34.

maalittaminen voitaisiin säätää rangaistavaksi siten, että teon kriminalisointia pidettäisiin oikeudellisesti pätevänä ja hyväksyttävänä, tulee mahdollisen lainkohdan täyttää perusoikeuksien rajoitusedellytysten vaatimukset. Tässä luvussa tarkastellaan kriminalisointiperiaatteita yleisellä tasolla sekä miten maalittamisen kriminalisointi olisi mahdollista sovittaa yhteen näiden periaatteiden kanssa. Korpisaari on nostanut maalittamisilmiön luonteesta ja määrittelyongelmasta johtuen keskeisimmät rajoitukset maalittamisen kriminalisoimiselle aiheutuvatkin tarpeesta turvata sananvapaus, ihmisarvon loukkaamattomuuden periaatteesta ja siihen liittyvästä syyllisyysperiaatteesta sekä laillisuusperiaatteen edellyttämästä ennakoitavuudesta, täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta.¹⁹³ Olen Korpisaaren kanssa samaa mieltä asiasta, ja näkemykseni mukaan juurikin laillisuusperiaatteen täytyminen osoittautuisi haasteellisimmaksi maalittamisen kriminalisointia muotoiltaessa säädökseksi.

4.3 Laillisuusperiaate

Rikosoikeudellista laillisuusperiaatetta voidaan nykyisin pitää perustuslakiin ankkuroituna kriminalisointiperiaatteena. Olisi kohtuutonta, jos jokin teko voitaisiin määritellä rikokseksi sitomatta sääntelyä kirjoitettuun lakiin, sillä legaliteettiperiaate onkin yksi oikeusvaltiollisen rikosoikeuden kulmakivistä. Vaikka legaliteettiperiaate saattaa tuntua itsestään selvältä rikosoikeudellisen lainsäädännön edellytykseltä, se ansaitsee alaperiaatteineen erillisen maininnan kriminalisointiperiaatteiden joukossa. Perustuslain 8 §:ssä onkin nykyisin säännös rikosoikeudellisesta laillisuusperiaatteesta, ja rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä rikoslakiin on esitetty sisällytettäväksi lähes samansisältöinen säännös.¹⁹⁴

Nykyisessä muodossaan legaliteettiperiaate voidaan palauttaa valistuksen aikaan, jolloin alettiin vaatia, että kaikista rangaistavista teoista on säädettävä laissa. Nykyisin legaliteettiperiaatteeseen katsotaan sisältyvän useita alavaatimuksia – sen ohella, että rikoksen ja siitä määrättävän rangaistuksen tulee perustua lakiin. Ensinnäkin taannehtivuuskiellon mukaan jälkikäteen ei ole mahdollista säätää tekoa rangaistavaksi. Taannehtivuuskieltoon sisältyy lievemmän lain periaate, jonka mukaan, jos tekohetkellä on ollut voimassa erisältöinen laki kuin tuomitsemishetkellä, tulee soveltaa tekijän kannalta lievempään tulokseen johtavaa lakia. Toiseksi praeter legem -kiellon mukaan tuomari ei saa mennä lain ulkopuolelle. Kolmanneksi laillisuusperiaatteeseen sisältyy analogiakielto, jonka mukaan rikosoikeudessa ei

¹⁹³ Korpisaari 2021 s. 966.

¹⁹⁴ HE 44/2002 vp, s. 28.

saa turvautua analogiaan syytetyn vahingoksi. Syytetyn eduksi analogia on sen sijaan mahdollista. Neljänneksi legaliteettiperiaatteeseen sisältyy epätäsmällisyyskielto, jonka mukaan rikoslain säännösten tulee olla täsmällisiä.¹⁹⁵

Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate oikeudelliselta luonteeltaan vahvin kriminalisointiperiaate, sillä perustuslain 8 § sisältää laillisuusperiaatetta koskevan säännöksen.¹⁹⁶ Tämän lisäksi useat suomea velvoittavat kansainväliset sopimukset määrittävät laillisuusperiaatteen sisältöä ja vahvistavat sen asemaa kriminalisointiperiaatteiden joukossa.¹⁹⁷ Se asettaa ehdottomia rajoja rikoslainsäätäjälle. Tällaisia ehdottomia rajoja ovat paitsi lailla säätämisen vaatimus, myös tarkkarajaisuus- ja täsmällisyysvaatimus, jotka molemmat kuuluvat perusoikeuksien rajoittamisedellytyksiin. Eduskunnan perustuslakivaliokunta onkin korostanut tarkkarajaisuus- ja täsmällisyysvaatimuksen merkitystä rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen oleellisena osana, vaikka näitä ei suoraan lainkohdassa ilmaistakaan.¹⁹⁸ Rikosoikeudellisen legaliteettiperiaatteen keskeisin vaikutus pelkistyykin vaatimukseen lain kirjallisuudesta sekä epätäsmällisyyskieltoon. Tämän lisäksi myöskin oikeuskirjallisuudessa on kiinnitetty erityistä huomiota perustuslain sananvapaussäännöksiin. Sananvapaussäännöksestä voidaan johtaa täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden osalta lisävaatimuksia sille, miten tarkasti ilmaisurikoksia koskevat rangaistussäännökset on muotoiltava.¹⁹⁹ Myöskin Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä on kiinnitetty huomiota siihen, että sananvapautta rajoittavien lakien on oltava riittävän täsmälliset.²⁰⁰

Perustuslain lisäksi laillisuusperiaatteesta säädetään myös rikoslaisissa. Perustuslakivaliokunta on katsonut laillisuusperiaatteen olevan niin keskeinen osa rikosoikeuden yleisiä oppeja ja sen arvoperustaa, että on perusteltua säätää laillisuusperiaatteesta perustuslain lisäksi rikoslaisissa.²⁰¹ Rikoslaisissa oleva säännös laillisuusperiaatteesta ilmaisee oikeusvaltion rikosoikeudellisen perustavan lähtökohdan, joka vaikuttaa läpi koko rikosoikeuden kentän.²⁰² Tapio Lappi-Seppälä pitääkin tätä mahdollisuutena tarkastella säädöksiä toisiaan täydentävinä

¹⁹⁵ Melander 2008, s. 196.

¹⁹⁶ ”Ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen eikä tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi. Rikoksesta ei saa tuomita ankarampaa rangaistusta kuin tekohetkellä on laissa säädetty.” Suomen perustuslaki 8 §.

¹⁹⁷ Muun muassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7 artikla sekä KP-sopimuksen 15 artikla.

¹⁹⁸ PeVM 25/1994 vp s. 8 ja PeVL 31/2002 vp s.2

¹⁹⁹ Viljanen 2001 s. 329. Ks. myös Illman 2020, s. 119.

²⁰⁰ Illman 2020, s. 119.

²⁰¹ PeVL 31/2002 vp, s. 2.

²⁰² Melander 2008, s. 199.

kokonaisuuksian.²⁰³ Laillisuusperiaatteen osatekijöistä epätasällisyyskielto ja kirjoitetun lain vaatimus koskevat lainsäätäjää, joten ne ovat kriminalisointien kannalta erityisen tärkeitä edellytyksiä.²⁰⁴ Tästä syystä maalittamisen kriminalisointiin liittyviä kysymyksiä arvioidaan jäljempänä juuri epätasällisyyskieltoon ja lailla säätämisen vaatimukseen keskittyen.

4.3.1 Tarkkarajaisuus- ja täsmällisyysvaatimus

Tarkkarajaisuus- ja täsmällisyysvaatimus merkitsee vaatimusta siitä, että rikosoikeudellisen lainsäädännön on oltava riittävän täsmällinen. Perustuslakivaliokunnan käytännössä tälle laillisuusperiaatteen ulottuvuudelle on annettu seuraava sisältö: Kunkin rikoksen tunnusmerkistö on ilmaistava riittävällä täsmällisyydellä siten, että säännöksen sanamuodon perusteella on ennakoitavissa, onko jokin toiminta tai laiminlyönti rangaistavaa.²⁰⁵ Perustuslakivaliokunnan mukaan epätasällisyyskielto tarkoittaa, että kenen tahansa tulisi rikossäännöksen sisällöstä ymmärtää ja ennakoida teon rangaistavuuden.²⁰⁶ Sen sijaan rikoslain kokonaisuudistuksen esitöissä ja hallituksen esityksessä ilmaistaan epätasällisyyskiellon merkitsevän, että vähintään oikeustieteellisen koulutuksen saaneen henkilön tulisi ymmärtää teon rangaistavuuden.²⁰⁷

Määrittelyä voidaan pitää tiukempana kuin Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä muodostunutta linjaa, jonka mukaan EIS:n 7 artikla edellyttää, että yksilön on rikossäännöksen sanamuodon perusteella ja tarvittaessa säännöstä koskevan tuomioistuinikäytännön perusteella saatava selville, mitkä teot ja laiminlyönnit voivat perustaa hänelle rikosoikeudellisen vastuun. Maalittamisen kriminalisoinnin kannalta epätasällisyyskielto nousee erityisen keskeiseksi ongelmaksi, sillä voidaksemme säätää maalittamisen rangaistavaksi teoksi, tulisi maalittaminen määritellä siten, että kuka tahansa ymmärtää sen sisällön sekä maalittamisesta aiheutuvan rangaistusvastuun. Aiemmin tässä tutkimuksessa on käsitelty juuri tuota termin määrittelyn ongelmallisuutta, joka on yksi vaikeimmin ratkaistavista kysymyksistä, mikäli maalittaminen tullaan säätämään rikoslaissa rangaistavaksi teoksi.

²⁰³ Lappi-Seppälä 2003, s. 755.

²⁰⁴ Melander 2008, s. 199.

²⁰⁵ Esim. PeVL 10/2000 vp, s. 2.

²⁰⁶ Melander 2008, s. 246-247.

²⁰⁷ HE 44/2002 vp, s. 32. Ks. myös Melander 2008, s. 247.

Epätasälliset kriminalisoinnit mahdollistavat mielivallan käytön. Siksi tällaiset kriminalisoinnit tyypillisesti liitetään yhteen autoritaaristen ja totalitaaristen valtioiden rikosoikeudellisiin järjestelmiin. Tällaisissa valtioissa vallanpitäjät kontrolloivat kansalaisiaan esimerkiksi valtion vastaista toimintaa tai huliganismia koskevien laeiden ja tulkinanvaraisten kriminalisointien avulla. Esimerkiksi Kiinan Kansantasavallan Hong Kongissa voimaansaattamaa nk. turvallisuuslakia on arvosteltu täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden puutteesta Yhdistyneiden Kansakuntien taholta.²⁰⁸

Maalittamisen kriminalisointia on ehdotettu erilaisin sananmuodoin. Esimerkiksi Poliisihallituksen, Valtakunnansyyttäjänviraston ja käräjäoikeuksien laamannien tekemässä lakialoitteessa maalittamisen tunnusmerkistö oli muotoiltu seuraavasti:

”Joka itsenäisesti toimien tai panemalla alulle tai osallistumalla toimintaan, jossa viranomaisten palveluksessa olevaa tai tämän läheistä, viranomaisen työtehtävissä johtuvista syistä, häiritsemällä, uhkailemalla, perättömiä väitteitä esittämällä, levittämällä tai muulla vastaavalla tavalla, joka on omiaan vahingoittamaan tai vaikeuttamaan viranomaisten toimintaa tai päätöksentekoa viranomaisen palveluksessa olevan nykyisten tai tulevien virkatehtävien osalta on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta viranomaisten maalittamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi”.²⁰⁹

Tunnusmerkistön tekotapaa kuvaileva osa sisältää häiritsemisen, uhkailemisen sekä perättömien väitteiden esittämisen ja levittämisen. Tunnusmerkistö sisältää tämän lisäksi lausekkeen ”tai muulla vastaavalla tavalla”. Näitä kaikkia vaihtoehtoisia tekotapoja koskee vaatimus siitä, että tekojen on oltava omiaan aiheuttamaan säännöksessä tarkoitettua vahinkoa. Kysymys on siten abstraktista vaarantamisrikoksesta. Kyseisen lakialoitteen tunnusmerkistö on hyvin laaja-alainen ja tästä syystä eittämättä epätarkka mikä taas johtanee vakava ennakoitavuuden puutteeseen. Muun muassa Illman on kritisoinut kyseistä sananmuotoa hyvin epätasälliseksi, mikä voisi johtaa hyvin sattumanvaraiseen soveltamiseen tuomioistuimissa.²¹⁰ Epätasällisten lainkohtien yksi vakava ongelma onkin niiden mahdollistama laaja soveltamisala, milloin soveltamiseen voi olennaisesti vaikuttaa soveltajan yhteiskunnalliset tai muuten subjektiiviset mielipiteet.²¹¹

²⁰⁸ Illman 2020, s. 120.

²⁰⁹ Poliisihallituksen, Valtakunnansyyttäjänviraston ja käräjäoikeuksien laamannien lainsäädäntöesitys 17.6.2019.

²¹⁰ Illman 2020, s. 125.

²¹¹ Illman 2020, s. 125.

Epätasällisyyskiellon yhteydessä on välttämätöntä nostaa esille blankokriminalisoinnit, eli avoimet rangaistussäännökset. Avoimessa rangaistussäännöksessä varsinainen säännös ja teonkuvauksen sisältävä tunnusmerkistö eivät sisälly samaan säännökseen.²¹² Tämänhetkisestä rikoslaista löytyy rikoksia, joiden tunnusmerkistöön sisältyy avoimen tekotavan tunnusmerkki.²¹³ Avointa tekotapaa voidaan käyttää tapauksissa, jossa rangaistava käyttäytyminen voidaan toteuttaa monella tavalla, eikä kaikkien tekotapojen tunnusmerkistöä ole mahdollista luetella laissa tyhjentävästi.²¹⁴

Tällainen avoimen tekotavan tunnusmerkistö sopisi sinällään maalittamistyyppisiin tilanteisiin erinomaisesti, sillä maalittaminen on niin moninainen ilmiö, että sen sisältöä on mahdoton luetella tyhjentävästi lakitekstissä, joten mikäli maalittaminen haluttaisiin kokonaisuudessaan säätää rangaistavaksi, olisi blankosäädös lähes välttämätön. Vaikka avoimen tekotapatunnusmerkin käyttö olisi rangaistavaksi kaavaillun menettelyn monien ilmenemismuotojen takia tarpeellista, selvää on, että avoimet tunnusmerkistökäsitteet vaikuttavat kielteisesti sääntelyn täsmällisyyteen ja tarkkarajaisuuteen sekä ennustettavuuteen.²¹⁵ Myös eduskunnan perustuslakivaliokunta on lausuntokäytännössään pitänyt avoimia tekotapatunnusmerkkejä lähtökohtaisesti ongelmallisina rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen näkökulmasta.²¹⁶

Edellä mainituista näkökohdista huolimatta avoimen tekotavan tunnusmerkistö ei käytännössä ole Suomen oikeusjärjestelmän vastainen, sillä sitä on käytetty useissa rikoslain säännöksissä. Tämä tulee myös ilmi perustuslakivaliokunnan lausunnossa koskien vainoamisen kriminalisointiasäännökseen sisältyvää avointa tekotapaa. Perustuslakivaliokunnan mukaan avointa tekotapaa oli pidettävä lähtökohtaisesti ongelmallisena, mutta valiokunta nosti kuitenkin esille, että monentyyppiset tekotavat kuuluvat vainoamisrikosten erityisluonteeseen ja että tekninen kehitys voi merkitä uusia vainoamisen toteuttamistapoja.²¹⁷ Kun rangaistavuudelle oli lisäksi asetettu toistuvuuden ja oikeudettomuuden vaatimukset, PeV piti säännöstä avoimesta tunnusmerkistökäsitteistä huolimatta kokonaisuutena arvioiden hyväksyttävänä.

²¹² Melander 2008, s. 220.

²¹³ Esimerkiksi vainoamisen ja kunnianloukkauksen tunnusmerkistöön on sisällytetty avoin tekotapa.

²¹⁴ Melander 2015, s. 646–647.

²¹⁵ Melander 2015, s. 646.

²¹⁶ PeVL 48/2002 vp, s. 3, PeVL 16/2013 vp, s. 4.

²¹⁷ PeVL 16/2013 vp, s. 4.

Avoimen tekotavan käyttöä voidaan maalittamista koskevissa tapauksissa arvioida hyvin samankaltaisin argumentein. Monet eri tekotavat kuuluvat myös maalittamisen erityisluonteeseen, ja tekninen kehitys voi epäilemättä merkitä uusia toteuttamistapoja. Kuitenkin, vaikka avoimen tekotavan käyttäminen olisi useiden eri tekotapojen tavoittamisen ja esimerkiksi teknologian kehityksen kannalta käytännöllistä, avoimet tekotavat luovat silti pahimmillaan mahdollisuuksia rikossäännösten ennakoimattomalle soveltamiselle.

4.3.2 Lailla säätämisen vaatimus

Lailla säätämisen vaatimukseen perusoikeuksien rajoitusedellytyksenä kuuluu, että perusoikeuksien rajoittamista koskevaa toimivaltaa ei saa delegoida lakia alemmalle säädöstasolle. Rikosoikeudellisen sääntelyn sitominen eduskunnan säätämään lakiin tarkoittaa, ettei yksinomaan asteuksella tai muulla sen kaltaisella lakia alemmanasteisella säädöksellä voida tuomita rangaistukseen.²¹⁸ Tämä tulee ilmi esimerkiksi Perustuslakivaliokunnan mietinnössä, jossa todetaan perusoikeuksien rajoitussäännösten delegoinnin kieltö lakia alemmalle taholle.²¹⁹

Monet oikeustieteilijät ovat katsooneet kirjoitetun lain vaatimuksen rikosoikeudellisen merkityksen olevan *praeter legem* -kiellossa, jonka mukaan tuomari tai muu lainkäyttäjä ei saa tuomitessaan astua lain sääntelyn ulkopuolelle. Esimerkiksi Melander kuitenkin katsoo rikoslain ja perustuslain muodostavan sellaisen kokonaisuuden, jota tulkittaessa ei voida katsoa kirjoitetun lain vaatimuksen saavan pääsisältönsä *praeter legem* -kiellosta, sillä erityisesti kriminalisointinäkökulma korostaa kirjoitetun lain vaatimuksen muita osia.²²⁰

Lailla säätämisen vaatimus sekä legaliteettiperiaate ovat erityisen tärkeitä oikeusvaltiollisen sääntelyn takeita. Useissa perusoikeussäännöksissä on säännöksistä poikkeaminen mahdollistettu lakivarauksella. Lakivaraus on normi, jonka mukaan tarkempia säännöksiä perusoikeuden toteuttamisesta annetaan lailla. Lakivaraus toimii Olli Mäenpään mukaan demokraattisen päätöksenteon takeena sekä yhtenä oikeusvaltion ilmentymänä.²²¹

Myös rikosoikeudellinen legaliteettiperiaate sekä lailla säätämisen vaatimus ilmentävät jokseenkin samalla tavalla demokraattisen päätöksenteon toteutumista ja oikeusvaltion ideaa.

²¹⁸ Melander 2008, s. 206.

²¹⁹ PeVM 25/1994 vp, s. 5.

²²⁰ Melander 2008, s. 206.

²²¹ Mäenpää 1998 s. 122.

Näiden avulla voidaan täsmentää perusoikeuksien rajoittamisen valtiosääntöisiä edellytyksiä. Rikosoikeuden kannalta tämä vaikuttaa myös siten, että kansalaisia tulee suojata aiheettomalta rikosoikeudellisen järjestelmän käytöltä.²²²

4.4 Ihmisarvon loukkaamattomuuden periaate

Kriminalisointiperiaatteiden joukosta ihmisarvon loukkaamattomuuden periaatetta ei ole pidetty historiallisesti yhtä vakiintuneena, kuin muita muita tutkimuksessa käsiteltyjä kriminalisointiperiaatteita. Sille ei löydy suoraa vastinetta Suomen eduskunnan valiokuntien muotoilemista perusoikeuksien rajoitusedellytyksistä, eikä myöskään lakivaliokunnan muotoilemista kriminalisointien rajoitusperusteista.²²³ Ihmisarvon loukkaamattomuuden periaate onkin ymmärretty ennemminkin perusoikeuksien taustalla vaikuttavana arvona, kuin perusoikeutena.²²⁴ Tästä huolimatta perustuslain 1 §:n mukaan valtiosääntö turvaa ihmisarvon loukkaamattomuuden ja yksilön vapauden ja oikeudet sekä edistää oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa. Ari-Matti Nuutila on johtanut tästä rikosoikeudellisen, kriminalisointiperiaatteisiin sisältyvän ihmisarvon loukkaamattomuuden periaatteen. Nuutilan väitöskirjan mukaan ihmisarvon loukkaamattomuuden periaatetta tulisikin pitää ensimmäisenä varsinaisena kriminalisointiperiaatteena.²²⁵ Vaikka periaatetta ei olekaan perinteisesti Suomessa luettu kriminalisointiperiaatteiden joukkoon, on se kuitenkin perusteltua lukea kriminalisointiperiaatteeksi muun muassa perustuslain takaaman ihmisarvon loukkaamattomuuden valtiosääntöperiaatteen vuoksi.²²⁶

Nuutilan mukaan ihmisarvon loukkaamattomuuden periaate sisältää ensinnäkin ilmauksen vapaus- ja yhdenvertaisuusoikeuksista. Pohdittaessa kriminalisoinnin suhdetta ihmisarvoon otetaan huomioon, mitä suojataan, sekä millä tavalla etua tai intressiä suojataan. Näin ihmisarvon loukkaamattomuuden periaate kytkee ensi kädessä pohdinnan kriminalisointien oikeutuksesta oikeusvaltiollisiin vapaus- ja yhdenvertaisuusajatuksiin, joiden mukaan kaikkia on kohdeltava samalla tavalla ja jotka eivät salli liian pitkälle menevää puuttumista yksilön vapauspiiriin. Toiseksi ihmisarvon loukkaamattomuuden periaate sisältää Nuutilan mukaan

²²² Melander 2002 s. 941.

²²³ Melander 2008, s. 261.

²²⁴ Melander 2008, s. 267.

²²⁵ Nuutila 1996, s. 76.

²²⁶ Muita perusteita lukea ihmisarvon loukkaamattomuuden periaate kriminalisointiperiaatteiden joukkoon on ihmisarvon loukkaamattomuuden asema kansainvälisessä oikeudessa, ihmisarvon loukkaamattomuuden yhteys syyllisyysperiaatteen ja toisintomahdollisuuden sekä suomalaisen kriminaalipolitiikan rationaalisuus ja humanisuus. Lisää perusteita mm. Melander 2008 s. 262-264, Nuutila 1996a s. 76-79.

objektiivisen rangaistusvastuun kiellon. Rikosoikeudelliselta syyllisyydeltä on voitava edellyttää joko tahallista tai vähintään tuottamuksellista suhtautumista kriminalisoituun tekoon. Ihmisarvon loukkaamattomuuden periaatteen lukeminen kriminalisointiperiaatteeksi sisältää toisin sanoen syyllisyysperiaatteen lukemisen kriminalisointiperiaatteisiin kuuluvaksi, mitä Suomessa ei tavallisesti ole tehty. Lisäksi rikosoikeudellisen vastuun edellytyksenä tulee olla tekijän toisintoimimismahdollisuus.²²⁷ Ihmisarvon loukkaamattomuuden periaate merkitseekin täten objektiivisen rangaistusvastuun kieltoa. Säännös, joka määrää rikkojalle rangaistusvastuuta tämän tahallisuudesta ja tuottamuksesta riippumatta, ei näin ollen ole mahdollinen.²²⁸

Ihmisarvon loukkaamattomuus on oikeutta luova periaate, joka pyrkii turvaamaan yksilön autonomian. Se edellyttää, että yksilöllä on tietty vapauspiiri, jonka puitteissa yksilön autonomia on turvattu. Ihmisarvon loukkaamattomuuden periaate estää siis liian pitkälle perusoikeuksiin puuttuvien kriminalisointien säätämistä.²²⁹ Ihmisarvon loukkaamattomuuden periaatteen voidaan katsoa sisältävän myös vaatimuksen rikosoikeudellisen järjestelmän humanisuudesta. Rikosoikeudellisen järjestelmän tuottama kärsimys tulee olla ihmisarvoa kunnioittavaa, sillä tämä järjestelmä tuottaa aina jonkinasteista kärsimystä yksilölle. Tämän vuoksi vaatimuksen humanista rikosoikeudellisesta järjestelmästä voidaan katsoa kuuluvan jo oikeusvaltiollisen rikosoikeuden perusteisiin.

Ihmisarvon loukkaamattomuuden periaatteen kolmikantainen perusta on siis perusoikeuden ydinalueen koskemattomuusvaatimus, syyllisyysperiaate ja ihmisarvoa loukkaamattomien seuraamusten vaatimus. Näistä kolmesta olennaisimmat ovat perusoikeuden ydinalueen koskemattomuusvaatimus ja syyllisyysperiaate. Vihapuheen rajoittamista koskevissa tutkimuksissa on käsitelty laajalti vihapuheen kriminalisoinnin suhdetta sananvapauteen; toisin sanoen, mikäli vihapuhetta rajoitettaisiin lainsäädännöllisin keinoin, olisiko tämä sananvapauden ydinalueelle tunkeutumista. Tämän saman voidaan nähdä pätevän maalittamisen kriminalisointiin, sillä myös maalittamisen kriminalisointi rajoittaisi sananvapautta.

Ihmisarvon loukkaamattomuuden periaate suhteessa maalittamisen mahdolliseen kriminalisointiin onkin keskeinen pohdittaessa liian pitkälle menevien kriminalisointien

²²⁷ Nuutila 1996, s.

²²⁸ Illman 2020 s. 121.

²²⁹ Melander 2008 s. 24.

mahdollisuutta. Maalittaminen on kiistatta haitallista ja epätoivottavaa toimintaa, mutta olisiko sen kriminalisointi liian pitkälle yksilön oikeuksiin puuttumista? Mikäli maalittaminen säädettäisiin rikoslaissa rangaistavaksi teoksi, tulisi tämä näkökulma pitää kirkkaana mielessä, sillä maalittamisen kriminalisointi rajoittaisi sananvapautta ainakin jossakin määrin. Maalittamisen kriminalisointi kääntyisi itseään vastaan, mikäli maalittamisen kriminalisointi tukahduttaisi yhteiskunnalliset ja poliittiset keskustelut kokonaisuudessaan ja ihmiset pidättäytyisivät osallistumasta väittelyihin rikustuomion pelossa. Internetissä käytetään ajoittain karkeaa ja jopa halventavaa kieltä, eikä sen kitkemisen tule näyttäytyä kriminalisoinnin tavoitteena, vaan yksilöön kohdistuvan järjestelmällisen häirinnän torjumisena.

En kuitenkaan pidä mahdottomana, etteikö maalittamista olisi mahdollista kriminalisoida menemättä liialliseen rajoittamiseen. Tässä kohtaa palaan ongelmaan, jota käsiteltiin laillisuusperiaatteen yhteydessä, eli maalittamisen määritelmän hankaluuteen. Nähdäkseni liiallisen rajoittamisen ongelma voitaisiin ratkaista tarkoin harkitulla sananmuodolla, joka ei ulotu sananvapauden suojan ydinalueella. Ihmisarvon loukkaamattomuuden periaatteen voidaan katsoa jopa vaativan maalittamisen erilliskriminalisointia, sillä tämänhetkinen lainsäädäntö käytännössä sallii maalittamisen lähes rajatta ja ilman pelkoa rikosoikeudellisista seuraamuksista, mikä itsessään loukkaa perusoikeuksia.

4.5 Oikeushyvien suojelun periaate

Kaikkien kriminalisointien taustalla tulisi olla esitettävissä jokin oikeushyvä. Rangaistussäännöksen säätäminen itsessään ei ole perusteltua käyttöä rikosoikeudelle, vaan rikoslainsäädännöllä tulee suojata yhteiskunnallisia intressejä.²³⁰ Oikeushyvällä terminä ei ole yhtä vakiintunutta määritelmää, vaikka voidaankin katsoa oikeushyvän tarkoittavan yhteiskunnallisia intressejä, joiden suojelu on erityisen tärkeää ja tämä suojelu on mahdollista toteuttaa rikoslainsäädännöllisin keinoin. Nämä yhteiskunnalliset intressit kuitenkin voivat vaihdella kunakin aikana vallitsevan arvopohjan mukaan. Oikeushyvien suojelun periaatteella onkin siten vahva yhteys yhteiskunnassa vallassa olevaan moraalikäsitukseen.

Kriminalisointiperiaatteisiin lukeutuva oikeushyvien suojelun periaate edellyttää, että rikossäännösten taustalla on täsmällisesti määritelty suojelukohde, joka edellyttää

²³⁰ Melander 2008, s. 327.

rikosoikeudellisen järjestelmän suojaa ja jota rikosoikeudellisella järjestelmällä pyritään suojaamaan. Kysymys on siitä, että mitä tahansa intressejä ei ole hyväksyttävää suojata valtion pakkovaltaa käyttäen. Suojelukohteilta on siis vaadittava tiettyä painavuutta, jotta rikosoikeuden käyttö niiden suojaksi olisi hyväksyttävää. Vastaavasti perusoikeuksien rajoitusedellytyksiin kuuluvan hyväksyttävyyksivaatimuksen on katsottu edellyttävän, että kriminalisoinnille on oltava esitettävissä painava yhteiskunnallinen tarve ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste.²³¹ Maalittamisen kannalta keskeiseksi kysymykseksi nouseekin siten, onko maalittamisesta aiheutuva haitta sellaista, joka loukkaa jotakin oikeushyvää siinä määrin, että valtiolla olisi oikeus ja velvollisuus kriminalisoida maalittaminen.

1990-luvulla oikeushyvien suojelun periaate yhdistettiin perusoikeuksien suojeluun ja tämä näkökanta on edelleen vallitseva suomalaisessa oikeuskäsityksessä ja nykyisin katsotaankin, että oikeushyvät voidaan ainakin osittain palauttaa perusoikeuksiin.²³² Jotkut oikeustieteilijät ovat jopa katsoneet oikeushyvien itse asiassa olevan perusoikeuksia.²³³ Perusoikeussäännöstö on osa positiivista lainsäädäntöä – vieläpä kaikkein vaikeimmin muutettavissa olevaa lainsäädäntöä. Jos törmättäisiin johonkin uuteen haitalliseen käyttäytymismuotoon, kriminalisointia tulisi ainakin teoriassa tällöin edeltää perusoikeussäännösten muuttaminen tai perusoikeuksien suojan tulkinnallista tietä tapahtuva laajentaminen. Perusteltua onkin näin nähdä, että tärkeimmät oikeushyvät palautuvat jäänöksettömästi perusoikeuksiin, kuten henki, terveys, vapaus, ruumiillinen koskemattomuus ja omaisuus.

Se, että kriminalisoinnin taustalla on aina oltava osoitettavissa jokin oikeushyvä, ei kuitenkaan vielä riitä. Täytyy olla jokin tarkoitus sille, miksi oikeushyvä suojellaan. Jos lainsäätäjät säättävät tietyn käyttäytymisen tai laiminlyönnin kriminalisoitavaksi, se uskoo voivansa vaikuttaa yhteiskunnan toimijoiden käyttäytymiseen. Toisin sanoen tavoitteena on usein lopulta yleisestävyys. Tämä edellyttää kriminalisoinneilta siis tiettyä tehokkuutta.²³⁴

Perusoikeusjärjestelmän näkökulmasta kriminalisoinnille täytyy aina olla painava yhteiskunnallinen tarve ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste.²³⁵ Tällainen

²³¹ PeVL 23/1997 vp s. 2 ja Melander 2008 s. 26.

²³² Melander 2008, s. 335–336.

²³³ Tolvanen 1999, s. 182. Ks. myös Nuutila 1996 s. 82, Nuotio 1998 s. 151 ja Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 88.

²³⁴ Melander 2002 s. 947.

²³⁵ PeVL 23/1997 vp, s. 2.

hyväksyttävä peruste, joka oikeuttaa kriminalisoinneista seuraaviin perusoikeuksien rajoituksiin on esimerkiksi julkisen vallan velvoite turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen, joka tulee ilmi perustuslain 22 §:ssä.²³⁶ Melander katsoo väitöskirjassaan oikeushyvien suojelun periaatteen olevan eräänlainen ”superoikeushyvä” sen kaksijakoisen luonteensa vuoksi; Oikeushyvien suojelun periaate sekä rajoittaa lainsäätäjää että asettaa velvollisuuden lakien säätämiseksi oikeushyvien suojeluksi.²³⁷ Perusoikeuksilla voidaankin katsoa olevan eräänlainen erityisasema uusia kriminalisointeja luotaessa, sillä oikeushyvänä pidetyn suojelukohteen painoarvoa voidaan pitää sitä suurempana mitä läheisemmin oikeushyvä on yhteydessä perusoikeuksiin.²³⁸

Mikäli maalittaminen säädettäisiin rikoslaisissa rangaistavaksi teoksi, tulisi kriminalisoinnin suojata oikeushyvä, jota maalittaminen uhkaa. Maalittamisen useista uhista ja haittavaikutuksista sekä yksilölle että yhteiskunnalle on jo selvitetty edellä tutkimuksessa, joten suojeltavien oikeushyvien löytäminen ei asettune vaikeimmaksi kriminalisointiperiaatteeksi maalittamista kriminalisoitaessa. Melander nostaa väitöskirjassaan perusoikeudet erityisen vahvaan asemaan suojeltavien oikeushyvien joukossa, ja nimittääkin niitä ”superoikeushyviksi”.²³⁹ Ensimmäinen oikeushyvä, jota maalittaminen loukkaa, on maalituksen kohteen henki ja terveys. Useat tahot ovat todenneet jatkuvan maalittamisen aiheuttavan sellaista henkistä stressiä, ahdistusta ja muuta haittaa, että ei liene kiistanalaista maalittamisen olevan uhka terveydelle. Maalittaminen edelleen uhkaa myös henkeä, sillä jatkuvasta maalittamisesta aiheutuva turvattomuuden tunne, stressi sekä muut liitännäiset psyykkistä ja fyysistä ahdistusta aiheuttavat maalittamisesta johtuvat ilmiöt voivat johtaa edelleen fyysisiin haittoihin tai jopa itsemurhaan. Maalittamiselle tyypillistä on verkkoympäristö, mutta häirintä voi olla myös hybridimuotoista, jolloin uhka myös fyysisestä väkivallasta muuttuu todennäköisemmäksi. En pidä lainkaan mahdottomalta, että suurimuotoinen maalittamiskampanja leviäisi myös verkkoympäristön ulkopuolelle ja voisi johtaa jopa maalituksen uhrin henkirikokseen.

Tärkeä oikeushyvä, jota maalittaminen loukkaa, on oikeus turvallisuuteen. Oikeus turvallisuuteen on uusi perusoikeus, joka asema perusoikeutena perustuu Suomea sitoviin

²³⁶ PeVL 23/1997 vp, s.3. Ks. myös HE 309/1993 vp, s. 29 ja s. 75.

²³⁷ Melander 2008, s. 352. Ks. Myös Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 88.

²³⁸ Lammi 2018, s. 546.

²³⁹ Melander 2008, s. 352.

kansainvälisiin sopimuksiin.²⁴⁰ Oikeus turvallisuuteen perusoikeutena korostaa julkisen vallan positiivisia toimintavelvoitteita yhteiskunnan jäsenten suojaamiseksi rikoksilta ja muilta heihin kohdistuvilta oikeudenvastaisilta teoilta. Säännös edellyttää toimia myös rikosten uhrien oikeuksien turvaamiseksi ja aseman parantamiseksi.²⁴¹

Toinen keskeinen oikeushyvä, jota maalittamisen kriminalisointi suojelisi, on perustuslailla suojattu sananvapaus. Vaikka edellä onkin todettu, ettei maalittajien tarkoituksiperistä ole tarpeeksi tutkittua tietoa tietääksemme mitkä ne ovat, lienee kiistatonta, että ainakin osa maalittajista tähtää maalituksen kohteen hiljentämiseen. Vaikka kohteen hiljentäminen ei olisi edes maalittajan tarkoitus, seuraa maalittamisesta usein uhrin vetäytyminen ilmaisemasta mielipidettään maalittamisen pelosta. Muun muassa rikosuhripäivystyksen mukaan maalittaminen ja sen pelko voi rajoittaa ihmisten halukkuutta ja uskallusta ilmaista itseään, ja näin ollen häiritsee julkisen keskustelun ilmapiiriä ja vahingoittaa oikeusvaltiota. Maalittaminen johtaa tilanteisiin, joissa sananvapaus ei toteudu maalittamisen uhan roikkuessa jokaisen sosiaalisen median käyttäjän yllä. Mikäli poliitikot, journalistit, tutkijat, taitelijat, sosiaalisen median vaikuttajat joutuvat vetäytymään julkisesta keskustelusta maalittamisen pelossa. Tämä aiheuttaa vakavaa uhkaa demokraattiselle yhteiskunnallemme, joka on rakentunut sananvapaudelle.

Perustuslaillisten oikeuksien suojaaminen luo kriminalisoinnille lähtökohtaisesti vahvat perusteet. Kuten edellä on todettu, Melander pitää kuitenkin oikeushyvien suojelun periaatteen vaatimusten täyttämiseksi riittävänä sitä, että kriminalisoinnin taustalta on tunnistettavissa painava yhteiskunnallinen tarve. Maalittamisesta aiheutuvat lukuisat ongelmat ja uhat, useat mietinnöt, aloitteet sekä lausunnot, joiden mukaan maalittamiseen on puututtava välittömästi ja painavasta, luovat tällaisen painavan yhteiskunnallisen tarpeen maalittamisen kriminalisoinnille. Näin ollen oikeushyvien suojelun periaatteen täytyminen ei aseta estettä maalittamisen kriminalisoinnille.

²⁴⁰ Muun muassa Euroopan Unionin perusoikeuskirjan 6 artikla sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5(1) artikla takaavat jokaiselle oikeuden henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Ks. myös Melander, 14. RL 25: Vapauteen kohdistuvat rikokset. Teoksessa Lappi-Seppälä Tapio et al. Rikosoikeus.

²⁴¹ Saraviita, Ilkka. 2. luku: Perusoikeudet. 7. § Oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen.

4.6 Ultima ratio -periaate

Kriminalisoinnin hyväksyttävyyden kannalta ei vielä riitä, että tietyn intressin suojelutarve täyttää oikeushyvien suojelun periaatteen vaatimukset.²⁴² Rikosoikeudellinen rangaistus kajoaa valtion käytössä olevista keinoista eniten yksilön oikeuksiin ja vapauksiin, pidetään rikosoikeutta viimesijaisena keinona tiettyyn ilmiöön tai tekoon puuttumiseksi.²⁴³ Tapio Lappi-Seppälän mukaan rikosoikeudellisen järjestelmän käyttöönotto ei ole mahdollista, jos olisi voitu käyttää toista, rikoslakia vähemmän haitallista ja yksilön oikeuksia vähäisemmässä määrin rajoittavaa menetelmää. Tämän vaihtoehdoisen järjestelmän tulisi myös olla moraalisesti hyväksyttävämpi, tehossaan rikosoikeudellista järjestelmää kohtuullisissa määrin lähestyvä ja kohtuullisin kustannuksin toimeenpantavissa oleva.²⁴⁴ Rikoslaki merkitsee siis pisimmälle menevää puuttumista tiettyyn yhteiskunnalliseen ongelmaan, joten sen käyttämistä tulisi välttää aina kun mahdollista. Tämä viimeisen mahdollisen keinon -periaate tunnetaan oikeustieteessä nimellä ultima ratio -periaate.

Ultima ratio -periaate on negatiivinen ja kriittinen periaate, joka edellyttää, että rikosoikeudelliseen järjestelmään turvaudutaan vasta viimeisenä keinona. Sen lähtökohtana on, että rikosoikeutta saadaan käyttää vain, jos käsillä ei ole toista rikosoikeutta moraalisesti hyväksyttävämpää järjestelmää, joka on suunnilleen yhtä tehokas ja kohtuullisin kustannuksin toteutettavissa. Ultima ratio -periaatteen ajatus on, että yhteiskunnallisiin ongelmiin ja moitittaviin käyttäytymismuotoihin tulee ensisijaisesti puuttua muilla kuin rikos oikeudellisilla keinoilla, koska rikosoikeudelliset toimenpiteet puuttuvat voimakkaimmin yksilön vapauksiin ja oikeuksiin.²⁴⁵ Toisin sanoen, mikäli käsillä olevan ongelman ratkaisuun ei ole mitään muuta keinoa, tarjoaa rikosoikeus arvokkaan työkalun, jonka avulla haitallinen toiminta voidaan kieltää ja asettaa haitallisiin tekoihin syyllistyneet rangaistusvastuuseen.²⁴⁶

Ultima ratio -periaatteen luonne kriminalisointiperiaatteena on melko usein kyseenalaistettu, ja jotkut oikeustieteilijät ovat katsoneet, ettei ultima ratio -periaate ole itsessään lainkaan kriminalisointiperiaate, vaan pikemminkin ohjenuora lainsäätäjille.²⁴⁷ Esimerkiksi Kimmo Nuotion näkemyksen mukaan ultima ratio -periaatteella ei ole arvoa rikosoikeudellisena

²⁴² Melander 2008, s. 389.

²⁴³ Melander 2008, s. 389. Lappi-Seppälä 1994, s. 35, Nuutila 1996, s. 88.

²⁴⁴ Lappi-Seppälä 1994, s. 33 ja 35.

²⁴⁵ Melander 2008 s. 26 ja Nuutila 1997 s. 80.

²⁴⁶ Riekkinen 2022, s. 4.

²⁴⁷ Ks. esim. Tolvanen 1999, s. 193.

periaatteena, koska rikosasian vastaaja ei voi tehokkaasti vedota siihen, ettei rikosoikeus ole tarkoituksenmukainen keino puuttua siihen menettelyyn, josta hän on syytetty.²⁴⁸ Melanderin mukaan ultima ratio -periaate on kuitenkin välttämättömästi ymmärrettävä kriminalisointiperiaatteeksi, joka voidaan perustaa kotimaiseen perusoikeusdoktriiniin.²⁴⁹ Melanderin mukaan ultima ratio -periaatteen nauttima institutionaalinen tuki on kuitenkin vahvuudessaan niin vahva, että sitä tulee pitää lähtökohtaisesti oikeudellisena periaatteena.²⁵⁰ Näen itse ultima ratio -periaatteen Melanderin tapaan itsenäisenä kriminalisointiperiaatteena.

Tarkasteltaessa kriminalisointia ultima ratio -periaatteen näkökulmasta, on aloitettava pohtimalla mitä rikoslainkäytännölle vaihtoehtoiset keinot ylipäättään ovat.²⁵¹ Tämän arvioinnin apuvälineenä toimii ultima ratio -periaatteen sisäinen ja ulkoinen ulottuvuus. Sisäinen ulottuvuus suhteuttaa ja arvottaa olemassa olevia rikosoikeudelliseen järjestelmään kuuluvia seuraamuksia toisiinsa kun taas ulkoinen ulottuvuus suhteuttaa rikosoikeudellisen järjestelmän käytön muuhun oikeusjärjestykseen.²⁵² Nämä kaksi ulottuvuutta auttavat lainsäätäjää arvioitaessa uuden lainsäädännön tarpeellisuutta.

4.6.1 Vaihtoehtoiset keinot maalittamiseen torjumiseksi

Arvioitaessa mahdollisia kriminalisointeja ultima ratio -periaatteen näkökulmasta, on välttämätöntä pohtia vaihtoehtoisia keinoja kriminalisoitavan teon torjumiseksi. Näillä vaihtoehtoisilla keinoilla tarkoitetaan niin rikosoikeuden ulkopuolista oikeudellista sääntelyä kuin muiden yhteiskunnallisten keinojen käyttämistä. Melanderin kriminalisointiteoriassa tällaisia vaihtoehtoisia keinoja ovat muun muassa vahingonkorvausoikeus, hallinnolliset maksuseuraamukset, erinäiset viranomaisia velvoittavat toimet, itsesääntely sekä sosiaalipoliittiset keinot.²⁵³ Seuraavassa arvioidaan näiden keinojen sopivuutta maalittamiseen puuttumiseksi.

Ultima ratio periaate on mielenkiintoista ottaa mukaan tutkimukseen suhteessa maalittamisen kriminalisointiin, sillä sen avulla voidaan pohtia, olisiko tosiaan mitään muuta keinoa, jonka avulla järjestelmällinen häirintä ja maalittaminen saataisiin, jollei kokonaan kitkettyä, niin ainakin ”kuriin”. Sisäministeriö julkaisi maaliskuussa 2021 työryhmäraportin, jossa esiteltiin

²⁴⁸ Nuotio 1998, s. 516.

²⁴⁹ Melander 2008, s. 396.

²⁵⁰ Melander 2008, s. 398.

²⁵¹ Melander 2008, s. 409.

²⁵² Melander 2008, s. 403-407.

²⁵³ Melander 2008, s. 408-450.

erinäisiä keinoja maalittamisen torjumisen tehostamiseksi. Työryhmän tarkoituksena oli esittää 3-5 tiivistä ehdotusta, joiden avulla voitaisiin tehostaa maalittamisen torjumista.²⁵⁴ Raportissa esiteltyihin keinoihin kuului muun muassa maalittamisen uhrin tukitoimet sekä uusi tutkimushanke, jonka avulla selvitetäisiin maalittamisen laajuutta ongelmana. Myös Illman esittelee tutkimusraportissaan erinäisiä keinoja lainsäädännön ulkopuolella, joiden avulla maalittaista voitaisiin torjua, joihin kuuluu muun muassa jo olemassa olevien rikoslainsäädösten tunnusmerkistön laimentaminen.²⁵⁵

Ihanteellista tietysti olisi, mikäli maalittamista saataisiin torjuttua ilman lainsäädännöllisiä keinoja ultima ratio -periaatteen mukaisesti. Edellä mainitut toimet, kuten poliisin lisäkouluttaminen tunnistamaan maalittamisen uhrin ja uhrin tukipalvelujen lisääminen, ovat tärkeitä ja toteutettavissa olevia hankkeita, joita tulisi edistää. Nämä mainitut hankkeet eivät kuitenkaan nähdäkseni pureudu ongelman ytimeen, maalittamisen torjumiseen ja ennaltaehkäisyyn, vaan keskittyvät tilanteen korjaamiseen, kun maalittaminen on jo tapahtunut. Näin ollen en pidä niitä ultima Ratio -periaatteen edellyttäminä keinoina puuttua ongelmaan, sillä ne eivät vastaa tehokkuudeltaan kriminalisointia tietyn toiminnan preventiivisenä keinona.

Useat tahot ovat nostaneet esille alustan tarjoajan velvollisuuden ja mahdollisuuden toimia maalittamisen estävänä tahona kriminalisoinnin sijaan. Esimerkiksi Eduskunnan Perustuslakivaliokunta on todennut jo vuonna 2002 sananvapauslakiesitystä koskevassa mietinnössään keskustelupalstan ylläpitäjän rikosoikeudellisen vastuun olevan mahdollinen, mikäli tämä esimerkiksi sallii palstan muodostuvan rikollisten viestien julkaisukanavaksi.²⁵⁶ Maalittamisen keskeinen tunnusmerkki on sen tapahtuminen tietoverkossa, eritoten sosiaalisessa mediassa. Maalittamiselle erityisen hyvän alustan tarjoavia palveluja ovat kansainvälisistä toimijoista muun muassa Twitter, Facebook, Instagram ja TikTok, sekä kotimaisista Ylilauta.org, Vauva.fi ja suomi24.org. Edellä mainitut ovat vain esimerkkejä suosituista sosiaalisen median kanavista, sillä maalittamista tapahtuu lukuisilla eri foorumeilla. Alustan tarjoajan vastuun lisääminen tuntuu varsin hyvältä mahdollisuudelta torjua

²⁵⁴ Maalittamisen vastaisten toimien tehostaminen: Työryhmäraportti 2021, s. 7.

²⁵⁵ Illman 2020, s. 137-139.

²⁵⁶ PeVM 14/2002 vp. s. 4.

maalittamista lainsäädännön ulkopuolella. Useat alustat ovatkin sitoutuneet vihapuheen torjumiseen palveluissaan.²⁵⁷

Palveluntarjoajan vastuun ongelmakohtaksi muodostuu vastuun vierittäminen pois yksilön harteilta multikansallisten yhtiöiden taakaksi. Mikäli alustan tarjoajille säädettäisiin jonkinlainen erillinen vastuu maalittamisen estämiseksi, saattaisi tämä lähettää jopa väärän suuntaisen viestin, jonka mukaan yksilön ei tarvitsisi olla vastuussa sanomisistaan, vaan se olisi alustan tarjoajan harteilla. Mielestäni konkreettinen ongelmakohta on myös se, että palveluntarjoajien tähtäimenä on tehdä rahaa palvelullaan ja saada sinne mahdollisimman paljon käyttäjiä. Monet alustat toimivat algoritmien varassa, eikä palveluntarjoajilla ole tosiasiallisia mahdollisuuksia päivystää jatkuvasti poistamassa häiriöviestejä. Osa palveluntarjoajista tällainen ”siviilipoliisin” rooli ei myöskään varmasti kiinnosta lainkaan.²⁵⁸ Esimerkiksi Instagramissa on tullut vastaan monia häirintätapauksia, jotka useat ihmiset ovat ilmiantaneet, mutta Instagramin ylläpidossa asialle ei ole tehty mitään.²⁵⁹ Sen sijaan sensuuria kohdistetaan esimerkiksi naisten alastomuutta esitteleviin asiallisiin julkaisuihin ja feministisiin julkaisuihin. Onkin siis vaikea varmistaa, että palveluntarjoaja keskittää sensuurinsa asianmukaisesti sinne minne se kuuluu. Lisäksi ongelmaksi muodostunee se, että siinä missä Suomen rikoslaki on kansallista, palveluntarjoajat ovat usein ulkomaisia yhtiöitä ja tällöin palveluntarjoajille säädettävät sanktiot pitäisi säätää EU-tasolla.

Alustan tarjoajien ottaminen mukaan maalittamisen torjumiseen on tehokas keino vähentää laittoman vihapuheen ja maalittamisen määrää ja on varmasti tärkeä työkalu maalittamisen torjumisessa. Nähdäkseni tämäkään ratkaisu ei kuitenkaan vastaa tämän hetken lain mukaan laillisesti lähetettyihin maalitusviestehin tai -julkaisuihin. Vaikka internetalustat tehostaisivat laittoman maalittamisen, kuten laittomien uhkausten, vainoamisen ja rikokseen yllyttämisen torjumista, se ei silti estä yksilöitä osallistumasta tällä hetkellä lailliseen maalittamiseen, kuten yksittäisten viestien, jotka eivät ole sisällöltään tarpeeksi uhkaavia täyttääkseen laittoman uhkauksen tunnusmerkit.

²⁵⁷ Muun muassa Twitterin säännöissä todetaan väkivallan, kohdennetun häirinnän ja yksityistietojen levittämisen olevan yhteisön sääntöjen vastaista ja tällaisen toiminnan johtavan käyttökieltoon. Twitterin säännöt.

²⁵⁸ Esimerkiksi Instagramin käyttöehdoissa todetaan, ettei Instagram hallinnoi sitä, mitä ihmiset ja muut sanovat ja tekevät, eikä ole vastuussa heidän (tai sinun) toiminnasta tai käytöksestä (online- tai offline-tilassa) tai sisällöstä (mukaan lukien laiton tai sopimaton sisältö). Instagramin käyttöehdot 4.1.2022.

²⁵⁹ Instagramin käyttöehdot 4.1.2022.

Tämän lisäksi internet tarjoaa myös alustoja, jotka eivät sitoudu maalittamisen torjumiseen, vaan jotka on käytännössä luotu juuri maalittamista varten. Internetin välityksellä tapahtuvien laittomuuksien kirjo on valtava, eikä esimerkiksi verkossa tapahtuvaa huumekauppaakaan ole saatu kitkettyä, vaikka alustan tarjoajilla onkin velvollisuus olla edesauttamatta laittomuuksia tarjoamissan palveluissa. Tämä on toki hieman ontuva vertaus, sillä maalittamiseen, toisin kuin huumekauppaan, kuuluu perustavanlaatuisesti internetissä tapahtuva toiminta. Mikäli maalittamisen kaltainen toiminta tapahtuisi internetin ulkopuolella, olisi kyseessä esimerkiksi häirintä tai vainoaminen.

Näenkin alustan tarjoajan vastuun lähinnä rinnakkaisena keinona lainsäädännöllisille toimille, jonka avulla ei yksinään pystytä torjumaan maalittamista ilmiönä. Se on kuitenkin yksi varteenotettavimmista vaihtoehtoisista keinoista, jolla pystytään ainakin osittain karsimaan maalittamista. Sen sijaan vahingonkorvausmenettely ei mielestäni sovi lainkaan maalittamistapausten torjumiseen, sillä kyse on siviiliprosessista johon lähteminen lepäisi maalittamisen uhrin jaksamisen ja kukkaron harteilla. Hallinnolliset seuraamusmaksut saattaisivat toimia osittain, mutta nähdäkseni mikäli maalittamiselle pystyttäisiin asettamaan hallinnolliset seuraamusmaksut, en näe estettä itse kriminalisoinnille. Maalittaminen luo kuitenkin niin vakavaa vahinkoa uhrilleen, ettei hallinnollinen seuraamusmaksu olisi riittävä seuraamus. Vaihtoehtoinen sääntely kuten itsesääntely ja sosiaalipolitiikka varmasti toimii kriminalisoinnin ohella, mutta yhteiskunnan resurssit ovat jo nykyisellään riittämättömiä tukemaan ongelmatapauksia, joten melko epätodennäköistä että rahoja alettaisiin yhtäkkiä suuntaamaan maalittamisen torjuntaan.

Muina keinoina maalittamisen torjumiseksi on esitetty muun muassa sukupuolen lisäämistä rangaistuksen koventamisperusteeksi. Johanna Niemi tuo ilmi lausunnossaan koskien hallituksen esitystä 7/2021 sekä sukupuolen että vähemmistöryhmien aseman maalittamisen erityisinä uhreina.²⁶⁰ Niemi toteaa tosin itsekin, että sukupuolen lisääminen on vain yksi keino puuttua maalittamiseen, eikä se ole itsessään riittävä toimenpide. Ei pidä kuitenkaan aliarvioida tasa-arvonäkökulmaa maalituksen torjumista tarkasteltaessa, sillä maalittaminen kohdentuu usein juurikin vähemmistöryhmiin ja tasa-arvon parantaminen yhteiskunnassa onkin yksi keino torjua maalittamista kokonaisuudessaan.

²⁶⁰ Johanna Niemen lausunto asiaan HE 7/2021, 27.3.2022, s. 1.

Kristiina Koivukari tuo ilmi, että vaikkakin maalittamisen kohteen häirintää on tutkittu, ei maalitustoimintaan osallistuneiden henkilöiden motiiveista ole tehty laajoja tutkimuksia.²⁶¹ Myös sisäministeriön asettama työryhmä on listannut tutkimustiedon lisäämisen yhtenä tapana edistää maalittamisen torjumista.²⁶² Maalittajien motiivien tutkiminen voisikin olla perusteltu askel maalittamisen torjunnan kannalta, mikäli lainsäädännöllisiä toimia ei ole mahdollista käyttää. Vaikkakin maalittajien tarkoituksperiä on pidetty muun muassa poliittisena vaikuttamisena, hiljentämisyriyksiä tai puhtaana kiusantekona, ei tästä ole Suomessa pitävää näyttöä.

Rikosoikeudelle vaihtoehtoisten keinojen hyödyntäminen on yksi askel maalittamisen torjumiselle ja kaikkia mahdollisia keinoja tulisikin hyödyntää, mutta näkemykseni mukaan nämä keinot eivät ole riittäviä maalittamisen torjumiseen. Tällä hetkellä maalittajia ei saada vastuuseen teoistaan eikä vastuuta kannakaan mikään muukaan taho. Maalittamisesta on puhuttu jo useita vuosia ja vaihtoehtoisia keinoja on pyritty käyttämään, mutta ilmiötä ei ole saatu kitkettyä yhteiskunnastamme. Rikosoikeudellinen vastuu näyttäytyy näkemykseni mukaan tällä hetkellä ainoana varteenotettavana keinona, jolla maalittamiseen voitaisiin tosiasiallisesti puuttua.

4.7 Hyöty-haitta punninnan periaate

Tietyn teon kriminalisoinnilla on aina vaikutuksia yhteiskuntaan, sekä ennustettavissa olevia että yllättäviä. Rikosoikeus ei ole olemassa tyhjiössä, vaan se on osa dynaamista yhteiskuntaamme ja näin ollen vaikuttaa ihmisten elämään myös oikeusjärjestyksen ulkopuolella. Lainsäädännöllä voikin olla rikosvastuun lisäksi taloudellisia, ympäristöllisiä, tasa-arvollisia, kulttuurisia ja muita vaikutuksia yhteiskunnassamme.²⁶³ Lainsäädännön tarpeellisuuden arviointi on tästä johtuen erittäin tärkeää, sillä osa näistä rikosvastuun lisäksi syntyvistä vaikutuksista voivat olla epätoivottuja tai vaikeasti ennustettavissa olevia. Tätä arviointi lainsäädännön mahdollisten toivottujen vaikutusten ja toisaalta epätoivottujen vaikutusten välillä kutsutaan hyöty-haitta punninnan periaatteeksi. Toisin sanoen, jotta uusi kriminalisointi olisi hyväksyttävä, tulisi vaakakupin painua hyödyn puolelle vaikutuksia punnittaessa. Kyseessä on siis kriminalisointeja rajoittava periaate.²⁶⁴

²⁶¹ Koivukari 2021, s. 972.

²⁶² Maalittamisen vastaisten toimien tehostaminen: Työryhmäraportti 2018, s. 7.

²⁶³ Melander 2008, s. 471.

²⁶⁴ Nuutila 1997, s. 44.

Hyöty-haitta -punninnan periaatetta voidaan pitää poliittisimpana kriminalisointiperiaatteena, sillä se on vahvasti yhteydessä lainsäädännön vaikutusten arviointiin. Nuutilan kuvauksen mukaan periaate toimii laajentaen suojeltavan oikeushyvän arvon sekä kriminalisoinnin preventiotehon ja toiminnallisten rajoitusten välillä tehtävän punninnan kokonaisyhteiskunnalliseksi.²⁶⁵ Tämä poliittinen näkökulma tarjoaa kuitenkin tärkeän työkalun mahdollisten kriminalisointien tarkasteluun, sillä kriminalisoinneilla on aina myös haittavaikutuksia, eikä niiden merkitystä tule aliarvioida uusia rikoslainkohtia kaavailtaessa.

Kriminalisoinnin hyöty-haitta punninta ei ole kuitenkaan objektiivinen mittari, vaan loppukädessä arvokysymys ja myös yhdenmukaisia mittareita käyttämällä saatetaan päätyä eri lopputuloksiin.²⁶⁶ Erilaisia hyöty-haitta punninnan tulkintatapoja voidaan kuitenkin yhdenmukaistaa vakiintuneita mittareita käyttäen. Tällaisia mittareita hyödyn näkökulmasta ovat Melanderin mukaan kriminalisoinnin yleispreventiivinen ja kommunikatiivinen vaikutus, turvallisuudentunteen ja hyvinvoinnin lisääntyminen ja yhteisölliset koheesiovaikutukset sekä moraaliset ja kulttuuriset merkitykset.²⁶⁷ Kriminalisointien haittapuolina voidaan sen sijaan nähdä muun muassa kriminalisoinnista yhteiskunnalle aiheutuvat negatiiviset vaikutukset, kustannusvaikutukset ja tasa-arvohaitat.²⁶⁸

Rikosoikeuden käytöstä aiheutuvia haittoja tulee tarkastella laajasta näkökulmasta ja ne voidaan ryhmitellä esimerkiksi seuraavalla tavalla: (1) Toiminnalliset rajoitukset eli yksilöiden itsemääräämisoikeuden kaventuminen, (2) kriminalisoinneista aiheutuvat yhteiskunnalliset sivuvaikutukset, kuten sosiaalisten ongelmien lisääntyminen, (3) kriminalisoinneista aiheutuvat taloudelliset kustannusvaikutukset, kuten valvonnasta ja täytäntöönpanosta aiheutuvat kustannukset, (4) tasa-arvohaitat, kuten rangaistusten kohdistuminen jo ennestään vaikeassa elämäntilanteessa oleviin ihmisiin.²⁶⁹ Teon kriminalisoinnista aiheutuista haitoista tuntuvin on rikosentekijälle aiheutuva kärsimys ja toiminnalliset rajoitukset, jotka aiheutuvat rikosoikeudellisen vastuun kantamisesta, kuten sakko- tai vankeusrangaistuksesta. Tämä haittavaikutus koskisi maalittamiseen osallistuvia henkilöitä. Lisäksi kriminalisoinneista voi aiheutua yhteiskunnallisia sivuvaikutuksia ja liiallinen kriminalisointi voi johtaa rikosoikeuden inflaatioon, kriminalisoinneista aiheutuu yhteiskunnalle kustannuksia, ja kriminalisointien

²⁶⁵ Nuutila 1996, s. 86.

²⁶⁶ Lappi-Seppälä 1994, s. 39.

²⁶⁷ Melander 2008, s. 480–488.

²⁶⁸ Melander 2008, s. 489–496.

²⁶⁹ Tapani – Tolvanen - Hyttinen, 2019, s. 100.

synnyttämän rikollisuuden kasvaessa turvattomuuden tunne saattaa lisääntyä. Muita haittoja, joita maalittamisen kriminalisoinnista voisi olla esimerkiksi kustannushaitat, joita tulisi poliisien lisäkoulutuksesta ja lisääntyneistä töistä.

Hyöty-haitta punninnan yhteiskunnallisen ulottuvuuden johdosta se edustaa lainsäädännön kokonaisarviointia. Maalittamisen mahdollista kriminalisointia tarkastellessani olen ottanut huomioon kriminalisoinnista seuraavia rajoituksia, hyötyjä ja haittoja, sekä tarkastellut hyöty-haitta-punninnan periaatteen esille nostamia kokonaisyhteiskunnallisia näkökohtia ja näkemykseni mukaan maalittamisen kriminalisoinnin hyödyt ylittäisivät haitat. Tässä tutkimuksessa on edeltävissä kappaleissa tarkasteltu maalittamisen haittavaikutuksia niin yhteiskunnallisesti kuin yksilönkin kannalta, eikä maalittamisen haitallisuutta käy kieltäminen. Tässä kappaleessa on taasen käsitelty maalittamisen kriminalisoinnista mahdollisesti aiheutuvia haittavaikutuksia sekä rikosoikeuden ulkopuolelta löytyviä keinoja maalittamisen torjumiseksi. Tässä kappaleessa esiteltyt vaihtoehtoiset keinot eivät ole tietenkään absoluuttinen listaus kaikista mahdollisista keinoista, mutta olen tarkastellut niitä hyöty-haitta punninnan periaatteen edellyttämästä näkökulmasta. Maalittaminen on ilmiönä haitallinen niin yksilölle kuin yhteiskunnallekin, joten siihen tulee pystyä puuttumaan viranomaisen toimesta ja hyöty-haitta punninnan näkökulmasta tehokkain tapa puuttua maalittamiseen on sen säätäminen rikoslaissa rangaistavaksi teoksi.

5 Johtopäätökset

Ei liene kiistanalaista, että maalittamistyyppiseen järjestelmälliseen häirintään sosiaalisessa mediassa tulisi voida puuttua. Maalittamisesta aiheutuva haitta on uhrille usein pitkäkestoista ja toimintakykyyn vaikuttavaa, fyysiseen häirintään rinnastettavissa olevaa toimintaa. Tällä hetkellä Suomessa ei ole riittäviä keinoja puuttua maalittamiseen ja sen luomiin ongelmiin ja näiden ongelmien voidaan ennustaa vain jatkuvan ja kasvavan uusien sosiaalisen median alustojen myötä. Erilaisten sosiaalisen medioiden tarjoamien mahdollisuuksien johdosta olemmekin jo tällä hetkellä maalittamisen mahdollistamisen osalta tilanteessa, jossa teknologian kehitys on paljon lainsäätäjää edellä.

Julkisella vallalla on velvollisuus turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen yhteiskunnassamme, ja tällä hetkellä maalittaminen on yksi räikeimmistä tavoista, joilla voi laillisesti loukata näitä perusoikeuksia. Perustuslaissa taataan jokaiselle kansalaiselle oikeus terveyteen ja turvaan ja niin kauan kuin jokaisella meistä on uhka joutua maalituksen uhriksi ilman, että maalitukseen osallistuvat henkilöt joutuvat rikosoikeudelliseen vastuuseen. Nykyinen lainsäädäntö ei enää pysty vastaamaan teknologian kehitykseen sillä tahdilla kuin sen pitäisi ja tämä saattaa muodostaa uudenlaisia vaaroja. Lainsäätäjää voi jopa hieman kritisoida sääntelytahdin hitaudesta, sillä sosiaalisen median alustat eivät enää tässä vaiheessa ole uusi ilmiö ja niiden tarjoamat mahdollisuudet on kyllä tunnistettu ajat sitten. Jostain syystä sääntelyyn kuitenkin ei ole ryhdytty, vaikka on selvää että nykysääntely mahdollistaa ei-toivotun maalittamisen.

Maalittamisen kriminalisoinnille vaihtoehtoiseksi keinoksi esitetyt muut rikoslainkohdat eivät ole riittävä keino maalittamisen torjumiseen. Voimassa olevassa rikoslainsäädännössä on useitakin kohtia, joita voitaisiin osittain soveltaa myös maalittamistapauksiin. Tällaisia ovat esimerkiksi RL 24 luvun 1 a § viestintärauhan rikkominen, 8 § yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen, 9 § kunnianloukkaus sekä RL 25 luvun 7§ laiton uhkaus ja 7a§ vainoaminen. Näitä olemassa olevia säädöksiä tulisikin soveltaa maalittamistyyppisiin tapauksiin aina kun tunnusmerkistö täyttyy. Oikeuskäytännössä on kuitenkin tullut esille, että monet maalittamistapaukset jäävät näiden tunnusmerkistöjen ulkopuolelle, joten erillislainsäädäntö, joka koskee ainoastaan maalittamista, on välttämätön ilmiön tehokkaan torjumisen takaamiseen.

Muitakin vaihtoehtoisia keinoja maalittamisen torjumiselle on esitetty, esimerkiksi verkkoalustojen tarjoajan vastuun lisäämistä, tutkimustiedon lisäämistä tai jo olemassa olevien rikoslainsäädösten muokkaamista siten, että maalittaminen istuisi niihin paremmin. Maalittaminen on kuitenkin ilmiönä niin laaja, että olisi epätarkoituksenmukaista lähteä muokkaamaan useamman rikoksen tunnusmerkistöä maalittamista varten sen sijaan, että säädettäisiin kokonaan uusi säädös maalittamisen torjumiseksi. Lainsäädännön ulkopuoliset keinot sen sijaan toimivat maalittamisen torjunnassa vain osittain, eivätkä ole yksinään riittävä keino maalittamisen torjumiselle. Lainsäädännön ulkopuolisia keinoja tuleekin hyödyntää niiden soveltuvuuden mukaan, lainsäädännön rinnalla.

Maalittamisen kriminalisointi on siten tarpeen, sillä muut käytössä olevat keinot eivät ole riittäviä ongelman torjumiseksi. Kriminalisoinnin ehtona on, että yleiset kriminalisointiperiaatteet täyttyvät eikä kriminalisoinnilla loukata perusoikeuksia. Maalittamisen näkökulmasta ongelmallisin perusoikeus on sananvapaus, joka on turvattu niin perustuslaissa kuin kansainvälisissä sopimuksissakin. Sananvapaus ei ole kuitenkaan täysin rajoittamaton perusoikeus, vaan sitä voidaan rajoittaa, kunhan sen ydinalueeseen ei kosketa. Sananvapauteen on aiemminkin tehty rajoituksia muiden perusoikeuksien toteutumisen turvaamiseksi ja maalittamisen kriminalisointi edellyttäisi samanlaista kollisioharkintaa. Maalittamisen kriminalisointi ei kuitenkaan loukkaisi sananvapauden ydinalueen koskemattomuutta, vaan rajoittaisi yhteiskunnalle haitallisen toiminnan jatkamisen sekä edesauttaisi turvaamaan muiden perusoikeuksien, kuten oikeuden elämään, henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen sekä tasa-arvon toteutumisen.

Yleisten kriminalisointiperiaatteiden noudattaminen on ehtona sille, että teko voidaan säätää rikoslaissa rangaistavaksi, joten näiden periaatteiden tulee täytyä, jotta kriminalisoinnin voidaan katsoa olevan oikeutettu. Kriminalisointiperiaatteista ultima ratio -periaate, oikeushyvien suojelun periaate, ihmisarvon loukkaamattomuuden periaate ja hyöty-haitta -punninnan periaate eivät aseta estettä maalittamisen kriminalisoinnille. Oikeushyvät, joita maalittamisen kriminalisointi suojelisi ovat kiistämättömät ja maalittamisen kriminalisointi juurikin suojelisi ihmisarvoisen politiikan toteutumista rikoslain keinoin. Ultima ratio -periaate toteutuisi maalittamisen kriminalisoinnissa, sillä tämänhetkisessä yhteiskunnassamme ei ole muita keinoja, joilla tehokkaasti torjua maalittamista, joten käyttöön tulee ottaa viimeinen keino, eli teon kriminalisointi. Tällainen kriminalisointi loisi osaltaan myös haittavaikutuksia kuten jokainen kriminalisointi, mutta maalittamisesta aiheutuvien yhteiskunnallisten haittojen

johdosta kriminalisointi olisi oikeutettu myös hyöty-haitta punninnan periaatteen näkökulmasta.

Ongelmallisin kriminalisointiperiaate maalittamisen näkökulmasta on laillisuusperiaate ja erityisesti laillisuusperiaatteeseen sisältyvät tarkkarajaisuus- ja täsmällisyysvaatimus. Maalittaminen on sosiaalisen median näkökulmasta uusi termi, joka on luotu kuvaamaan sosiaalisen median valtakauden luomaa ilmiötä. Koska maalittamista tapahtuu niin monella eri alustalla ja usean ihmisen toimesta, on vaikeaa löytää termille lakitekstiin sopivaa määritelmää. Tämän lisäksi maalittaminen koostuu usein pienistä osateoista jotka eivät vielä yksinään olisi kovinkaan haitallisia, mutta kokonaisuutena niistä muodostuu uhrilleen sietämätöntä maalittamista. Koska maalittaminen koostuu tyypillisesti useista pitkään jatkuneista osateoista, tulisi maalittamisen kriminalisoinnissa huomioida rikosoikeudellisen vastuun kannalta riittävän pitkä vanhentumisaika. Maalittamisen uhrin saattaa olla vaikea tunnistaa maalitaamista ennen kuin se on jatkunut pitkään, minkä lisäksi uhri saattaa, samoin kuin tyypillisesti muissa väkivaltarikoksissa, kokea teosta ilmoittamisen ahdistavana heti sen tapahduttua. Mikäli rikos olisi ilmoittamisvaiheessa jo vanhentunut, ei kriminalisointi johda sen tarkoituksen mukaiseen lopputulokseen.

Termin maalittaminen ongelmallinen määrittely ei mielestäni voi kuitenkaan olla esteenä tarpeellisen kriminalisoinnin säätämiseksi. Vaikka maalittaminen onkin nykyisellään hyvin laaja-alainen käsite ollakseen rikos ilman tarkempaa määrittelyä, ei tämä voi Suomen kaltaisessa oikeusvaltiossa olla syy näin haitallisen toiminnan kriminalisoimatta jättämiselle. Maalittamisen laaja-alaisuus ilmiönä on tiedostettava termin määrittelyssä, mutta tässäkin tutkimuksessa on esitelty usean eri tahon määritelmä maalittamiselle, joissa kaikissa toistuvat tietyt ominaispiirteet, kuten verkkoalusta, joukkovoiman käyttö ja vihamieliset tarkoitukset. Nämä huomioon ottaen on mahdollista luoda sellainen muotoilu, joka täyttää niin tarkkarajaisuus- kuin täsmällisyysvaatimuksenkin ja mahdollistaa maalittamisen säätämisen rikosoikeudellisesti rangaistavaksi teoksi.

Maalittamisen kriminalisointi on perusteltua niin oikeudenkäytön yhtenäisyyden vuoksi kuin oikeussuojan tavoitettavuudenkin kannalta. Kriminalisoinnin puutetta ei voida perustella asian monimutkaisuudella tai vaikeudella. Kyse on yhteiskunnassa heikommassa asemassa olevien suojaamisesta ja jonkin seikan vaikea määriteltävyys tai toteennäyttäminen eivät saisi olla esteenä sille, että rikoksen uhri saa oikeussuojaa. Rikoslakiin on aiemminkin lisätty säädöksiä, joiden tekotapatunnusmerkistöä ei ollut mahdollista listata tyhjentävästi säädökseen, mutta

tämä ei ole ollut esteenä tekojen kriminalisoinnille. Näen maalittamisen samanlaisena rikoksena kuin esimerkiksi vainoamisen, joka voidaan toteuttaa niin monella eri tavalla ja joka koostuu pienistä osateoista siten, ettei niitä ole mahdollista listata tyhjentävästi lakisäädökseen. Johtopäätökseni tämän tutkimuksen jälkeen täten onkin, että maalittaminen tulisi säätää rikoslaissa rangaistavaksi teoksi ja tämä on mahdollista yleisten kriminalisointiperiaatteiden puitteissa.